

Colofon Interventieprogramma voor het Praktijkonderwijs. Implementatie van het Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs.

Auteurs

Esther Steenbeek-Planting, Annelies Popma, Sui Lin Goei, Astrid Jacobs en Ria Kleijnen

Deze uitgave is tot stand gekomen in het kader van het Masterplan Dyslexie in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

Ten behoeve van de leesbaarheid is in dit interventieprogramma voor de verwijzing naar personen gekozen voor het gebruik van 'hij', 'zijn' en 'hem'. Het spreekt vanzelf dat dit overal als 'zij' en 'haar' gelezen kan worden.

Eerste druk 2006

Tweede herziene druk 2009

© 2006, 2009 Expertisecentrum Nederlands
www/taalonderwijs.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnames, of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het Expertisecentrum Nederlands.

Grafisch ontwerp en digitale opmaak: Winterworks, Nijmegen

Fotografie: Norbert Voskens

Foto's: Leerlingen van de Sint Jorisschool, Nijmegen

Drukwerkrealisatie: Drukkerij Efficiënt, Nijmegen.

Besteladres: Logistiek Centrum Onderwijs

www.onderwijsuitgaven.nl

Website bij dit interventieprogramma: www.taalonderwijs.nl/dyslexie

ISBN 978 90 77529 18 8

NUR 110

INHOUDSOPGAVE

WOORD VOORAF	6
INTRODUCTIE	8
DEEL 1: ACHTERGRONDEN	
1 Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs en Praktijkonderwijs	9
2 Signaleren en diagnosticeren van dyslexie in het Praktijkonderwijs	13
3 Achtergronden van het Interventieprogramma Praktijkonderwijs	20
3.1 Oplossingsgerichte begeleidingsprincipes	20
3.2 Leesprocedure RALFI	20
3.2.1 Principes van RALFI	
3.2.2 Inhoud van de leesprocedure	
3.2.3 Keuze van de teksten	
3.3 Leesstrategieën	22
3.4 Spellingstrategieën	23
3.5 Schrijfstrategieën	23
3.6 Inzet van compenserende software	23
3.6.1 Tekst-naar-spraaksoftware <i>Sprint Plus</i>	
3.6.2 Woordvoorspelling	
3.6.3 Overige toepassingen	
3.7 Woorden en woordstructuren leren	24
3.7.1 Woordleerprogramma <i>Overhoor</i>	
3.7.2 Woordstructuren en morfologische en fonologische eenheden	
DEEL 2: PRAKTISCHE INFORMATIE	
1 Opbouw per sessie	26
1.1 Interventieplan	
1.2 Interventieformulier	
1.3 Vloeienheidschaal	
1.4 Logboek	
2 Cd-rom	27
3 Benodigheden	27
3.1 Samenvatting van benodigheden	
3.2 Sprint Plus	
3.3 Dictee	

Bijlage 1: Voorbeeld van een interventieformulier	29
Bijlage 2: Inleidend gesprek met de leerling	31
Bijlage 3: Formulier eerste gesprek oplossingsgericht werken en dyslexie	35
Bijlage 4: Formulier vervolgesprekken oplossingsgericht werken en dyslexie	39
Literatuur	42
DEEL 3: INTERVENTIESESSIES	
Introductiesessie	44
Sessie 1	50
1.1 Sensibilisering m.b.t. het lezen	
1.2 Uitleg van de interventiedoelen	
1.3 Introductie leesvloeiendheid	
Sessie 2	59
2.1 Sensibilisering m.b.t. het spellen en schrijven	
2.2 Introductie schrijfstrategieën	
Sessie 3	66
3.1 Leesvloeiendheid	
3.2 Introductie leesstrategieën	
Sessie 4	75
4.1 Leesvloeiendheid	
4.2 Spellingstrategieën: luisterwoorden	
4.3 Leesstrategieën: voorspelling	
Sessie 5	83
5.1 Schrijfstrategieën	
5.2 Introductie compenserende software	
Sessie 6	91
6.1 Leesvloeiendheid	
6.2 Leesstrategieën: voorspellen	
6.3 Schrijfstrategieën	
Sessie 7	98
7.1 Schrijfstrategieën met introductie toepassing ICT	
Sessie 8	104
8.1 Schrijfstrategieën: reviseren met ICT-ondersteuning	
Sessie 9	109
9.1 Leesvloeiendheid	
9.2 Schrijfstrategieën	
Sessie 10	116
10.1 Leesvloeiendheid met ICT-ondersteuning	
10.2 Schrijfstrategieën	

Sessie 11	121
11.1 Schrijfstrategieën: evalueren	
11.2 Spellingstrategieën	
Sessie 12	129
12.1 Schrijfstrategieën: praktische uitvoering schrijfproduct (recept)	
Sessie 13	133
13.1 Leesvloeiendheid met een zaakvaktekst	
13.2 Leesstrategieën: samenvatten	
Sessie 14	138
14.1 Leesvloeiendheid met een zaakvaktekst	
14.2 Leesstrategieën: samenvatten	
Sessie 15	143
15.1 Leesvloeiendheid met een zaakvaktekst met ICT-ondersteuning	
15.2 Spellingstrategieën: luisterwoorden met ICT-ondersteuning	
Sessie 16	148
16.1 Leesvloeiendheid met ICT-ondersteuning	
16.2 Leesstrategieën: evaluatie samenvatting	
Sessie 17	154
17.1 Leesvloeiendheid met ICT-ondersteuning	
17.2 Tussentijdse evaluatie	
Sessie 18	160
18.1 Introductie woordleerprogramma Overhoor	
Sessie 19	167
19.1 Spellingstrategieën: regelwoorden met ICT-ondersteuning	
Sessie 20	173
20.1 Leesvloeiendheid met ICT-ondersteuning	
20.2 Spellingstrategieën: regelwoorden	
Sessie 21	179
21.1 Leesvloeiendheid met ICT-ondersteuning	
21.2 Spellingstrategieën: regelwoorden met ICT-ondersteuning	
Sessie 22	186
22.1 Spellingstrategieën: regelwoorden met ICT-ondersteuning	
Sessie 23	194
23.1 Leesvloeiendheid met ICT-ondersteuning	
23.2 Leesstrategieën: vragen stellen	
23.3 Spellingstrategieën: regelwoorden	
Sessie 24	200
24.1 Spellingstrategieën: integratie regelwoorden	
24.2 Schrijfstrategieën met toepassing van spellingstrategieën	

Sessie 25	207
25.1 Leesvloeiendheid met ICT-ondersteuning	
25.2 Leesstrategieën: vragen stellen	
25.3 Schrijfstrategieën met toepassing van spellingstrategieën	
Sessie 26	214
26.1 Schrijfstrategieën met toepassing van spellingstrategieën met ICT-ondersteuning	
Sessie 27	220
27.1 Leesvloeiendheid met ICT-ondersteuning	
27.2 Leesstrategieën: vragen stellen	
27.3 Spellingstrategieën: regelspelling	
Sessie 28	226
28.1 Woordleesstrategieën	
28.2 Schrijfstrategieën met ICT-ondersteuning	
Sessie 29	232
29.1 Leesvloeiendheid met ICT-ondersteuning	
29.2 Spellingstrategieën	
Sessie 30	238
30.1 Woordleesstrategieën	
30.2 Schrijfstrategieën: reviseren	
Sessie 31	246
31.1 Schrijfstrategieën: reviseren met ICT-ondersteuning en afsluiting	
Sessie 32	250
32.1 Leesvloeiendheid met ICT-ondersteuning	
32.2 Leesstrategieën: integratie	
32.3 Spellingstrategieën: werkwoordspelling	
Sessie 33	257
33.1 Spellingstrategieën: inprentwoorden met ICT-ondersteuning	
33.2 Evaluatie	
Sessie 34	264
34.1 Afsluiting leesvloeiendheid met ICT-ondersteuning	
34.2 Spellingstrategieën: inprentwoorden	
Afsluitende sessie	270
Bijlage 5: Inhoud cd-rom	286

WOORD VOORAF

Voor u ligt een uitgewerkt interventieprogramma voor leerlingen met leesproblemen en dyslexie in het Praktijkonderwijs. Dit programma is ontwikkeld door het Expertisecentrum Nederlands in het kader van het Masterplan Dyslexie. Het Masterplan Dyslexie beoogt verbeterde, geïntegreerde zorg te verlenen aan leerlingen met dyslexie of hardnekkige lees- en spellingproblemen. Dit interventieprogramma is ontwikkeld, omdat deze leerlingen nog vaak moeite ondervinden met Nederlandse lees- en schrijfvaardigheden.

Sinds december 2004 beschikken scholen voor Voortgezet Onderwijs over het Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs¹. Uniek aan dit protocol is de integrale benadering. Dit betekent dat de begeleiding zoveel mogelijk ingebed wordt in het reguliere onderwijsleerproces. Op deze wijze komt een integratie tot stand tussen onderwijs en leerlingenzorg. Grote delen van het protocol zijn heel goed toe te passen in het Praktijkonderwijs. Zo sluit de geïntegreerde begeleiding goed aan bij de wijze waarop in het Praktijkonderwijs wordt gewerkt. De concrete uitwerking in deel 2 van het Protocol (Nederlands, moderne vreemde talen, rekenen/wiskunde) bieden ook voor het Praktijkonderwijs mogelijkheden. Met betrekking tot het concrete materiaal bleken echter aanpassingen wenselijk. Dit interventieprogramma voorziet daarin en kan gezien worden als verdere uitwerking van het protocol voor het Praktijkonderwijs.

In het kader van het Masterplan Dyslexie zijn implementatietrajecten van het Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs verzorgd op een achttal scholen voor Voortgezet Onderwijs. Deze scholen gaven tezamen een representatief beeld van het Voortgezet Onderwijs. Zo participeerden grote scholengemeenschappen (met drie tot vijf locaties), middelgrote scholen en scholen met een specifiek onderwijsconcept zoals Jenaplan. Ook vertegenwoordigden de scholen de verschillende onderwijsniveaus: VMBO (alle leerwegen, inclusief LWOO), HAVO-VWO en het Praktijkonderwijs (PrO). Integrale interventies stonden centraal bij de implementatietrajecten. De scholen hebben een adequate signalering uitgevoerd. Vervolgens hebben zij zich ingespannen om de gesignaleerde leerlingen met lees- en spellingproblemen te begeleiden binnen het primaire proces. Ook hebben zij gewerkt aan een verbeterde facilitering door bijvoorbeeld een dyslexiepas en persoonlijke begeleiding door mentoren, zorgspecialisten of dyslexiecoaches. Leerlingen die bovenop de begeleiding in de klas nog specifiekere training nodig hadden, hebben het interventieprogramma doorlopen dat nu voor u ligt. De specifieke interventieprogramma's maakten deel uit van de integrale begeleiding. In totaal zijn drie interventieprogramma's ontwikkeld die aansluiten op het Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs: *Interventieprogramma Nederlands*, *Interventieprogramma Engels* en een *Interventieprogramma Praktijkonderwijs*². Al naargelang de onderwijszorgstructuur van de Voortgezet Onderwijsschool kunnen de programma's ingezet worden als differentiatie-optie binnen klassenverband of in een kleine groep van vier tot zes leerlingen buiten klassenverband.

Op iedere school was vanuit het project Masterplan Dyslexie een inhoudelijk begeleider aanwezig met ervaring op het gebied van dyslexiebegeleiding en dyslexiebeleid. De schoolinterne werkgroep bepaalde de prioriteiten waaraan werd gewerkt. De bevindingen van het gehele implementatie- en praktijkonderzoekstraject op deze scholen zijn beschreven in het boek *Toetsen en Interventies bij Dyslexie in het Voortgezet Onderwijs. Nederlands en de Moderne Vreemde Talen*. (Kleijnen, Steenbeek-Planting & Verhoeven, 2008)². In dit boek geven we tevens achtergrondinformatie over de interventieprogramma's en beschrijven we een eerste effectonderzoek op Symbion, een school voor praktijkonderwijs te Didam.

Tijdens het ontwikkelen en uitvoeren van de interventieprogramma's hebben we steeds intensief contact gehad met de scholen. Hoewel ons een duidelijke opzet voor ogen stond, zorgde de waardevolle feedback van de begeleiders en leerlingen ervoor dat het programma al maar rijker werd. Bij de ontwikkeling van dit interventieprogramma voor het Praktijkonderwijs hebben we nog intensiever samengewerkt met de inhoudelijk begeleider (Sui Lin Goei), de docenten van de school (met name Astrid Jacobs) en de externe remedial teacher (Annelies Popma) die de leerlingen in nauwe afstemming met school begeleidde. Op basis van hun aanpassingen in de praktijk is de eerste versie van het interventieprogramma ingrijpend gewijzigd en aangepast. Het verheugde ons dan ook zeer dat Sui, Astrid en Annelies medeauteur van dit interventieprogramma wilden zijn. Het interventieprogramma zou zeker aan bruikbaarheid ingeboet hebben zonder de waardevolle inbreng van alle leerlingen die aan het programma hebben meegedaan. We hopen eenzelfde enthousiasme nog vaak tegen te komen bij leerlingen die in de toekomst met dit programma gaan werken. Om de effectiviteit van de interventieprogramma's nauwkeuriger vast te stellen wordt naast de pilotstudies van het Masterplan Dyslexie en de effectstudie op Symbion een grootschalig effectonderzoek met Randomized Controlled Trial uitgevoerd op diverse scholen voor praktijkonderwijs.

Wij willen Ria Janssen van Lexima B.V. heel hartelijk danken voor haar bijdrage en het deels beschikbaar stellen van de software Sprint Plus aan ons onderzoek. Informatie over de inzet van compenserende software is opgenomen in *Technische Maatjes bij Dyslexie* (Smeets & Kleijnen, 2007, 2008).³ Anneke Smits zijn we zeer erkentelijk voor het meedenken en haar inbreng in de vertaalslag van de leesprocedure RALFI naar het Voortgezet Onderwijs. Tot slot danken wij Marjolein Wennekers en Corinne Sebregts voor hun waardevolle adviezen en suggesties.

Esther Steenbeek-Planting en Ria Kleijnen
Expertisecentrum Nederlands
Nijmegen, mei 2009

INTRODUCTIE

De praktijk van het Voortgezet Onderwijs leert dat leerlingen met ernstige lees- en/of spellingproblemen aanvullende, op hun probleem afgestemde maatregelen nodig hebben. Deze extra begeleiding wordt bij voorkeur geïntegreerd in het primaire proces, echter de mate van realisatie hiervan is sterk afhankelijk van het onderwijzorgsysteem dat de school hanteert. In het Praktijkonderwijs is aansluiten bij de specifieke onderwijsbehoeften van de leerlingen nóg een grotere uitdaging dan bij de andere vormen van Voortgezet Onderwijs. Functioneel lezen en schrijven is voor deze leerlingen een grote opgave en daarom hebben zij recht op daarbij passend onderwijs. Met dit interventieprogramma willen we daaraan een bijdrage leveren. Het Interventieprogramma Praktijkonderwijs is in vergelijking met het Interventieprogramma Nederlands voor Voortgezet Onderwijs daarom meer praktisch en functioneler gericht en sluit daarbij meer aan op de onderwijssituatie in het Praktijkonderwijs. Ook is er meer tijd genomen om de verschillende onderdelen en strategieën te oefenen en daarmee is de kans vergroot dat de aangeleerde strategieën beter beklijven.

Dit interventieprogramma voor begeleiding van leerlingen met leesproblemen en dyslexie in het Praktijkonderwijs is bestemd voor gespecialiseerde docenten en onderwijsassistenten, remedial teachers of orthopedagogen. De begeleider geeft twee keer per week intensieve begeleiding als differentiatie binnen klassenverband óf in een kleine groep van vier tot maximaal zes leerlingen. Het programma is gebaseerd op 36 sessies van elk een lesuur (40 minuten).

Het interventieprogramma kent een aantal centrale doelstellingen. Het beoogt de functionele lees- en schrijfvaardigheid Nederlands, in nauwe aansluiting op de lessen, te bevorderen. Om leerlingen beter te leren omgaan met hun lees- en spellingproblemen is sociaal-emotionele begeleiding ingebouwd. Om de zelfstandigheid en zelfredzaamheid van de leerlingen te vergroten, worden hun compenserende strategieën met ICT-ondersteuning aangeboden.

In het interventieprogramma zijn verschillende trainingen verweven:

- leesvloeiendheidstraining volgens de RALFI-principes;
- leesstrategieën ter vergroting van het tekstbegrip;
- schrijfstrategieën waarmee leerlingen het schrijven van teksten systematisch leren aanpakken;
- spellingstrategieën waarmee leerlingen hun spelling op een strategische manier kunnen verbeteren;
- functionele inzet van compenserende software zoals *Sprint Plus* en het woordleerprogramma *Overhoor*;
- principes van oplossingsgericht werken om de leerlingen te richten op de oplossingsstrategieën bij het lezen en schrijven in plaats van op de problemen die zij ervaren.

Het programma is taakspecifiek van opzet en gericht op strategisch, sociaal en betekenisvol leren. De taakgerichte benadering is gebaseerd op zowel *orthodidactische* als *orthopedagogische* principes. Daarnaast zijn *psycholinguïstische* principes in het programma geïntegreerd die leerlingen helpen morfologische en fonologische eenheden in woorden te herkennen. *Leertheoretische* principes in het interventieprogramma omvatten onder andere het herhaald en ondersteund lezen ter bevordering van het vloeiend lezen. Leerlingen krijgen strategieën aangereikt om doelgerichter te lezen, spellen en schrijven. De inzet van ICT is verweven met de aangeboden principes en strategieën.

In het volgende gedeelte wordt eerst ingegaan op de relatie van dit Interventieprogramma met het Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs. In een apart hoofdstuk wordt aandacht besteed aan signalering en diagnosticering in het Praktijkonderwijs. Vervolgens worden alle onderdelen en principes van het Interventieprogramma Praktijkonderwijs kort toegelicht.

1 **PROTOCOL DYSLEXIE VOORTGEZET ONDERWIJS EN INTERVENTIEPROGRAMMA PRAKTIJKONDERWIJS**

1.1 *Inleiding*

In 2004 is het Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs¹ verschenen en met subsidie van OCW aan iedere school voor Voortgezet Onderwijs, dus ook aan scholen voor Praktijkonderwijs, uitgereikt. Dit Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs kan scholen ondersteunen bij het vormgeven van eigen dyslexiebegeleiding en dyslexiebeleid.

Het protocol kan gezien worden als een werkdocument voor scholen: iedere school dient na te gaan of hun eigen aanpak adequaat is gegeven deze leerlingen, deze docenten en deze inhoudelijke uitgangspunten ten aanzien van onderwijs en zorg. Een categoriaal gymnasium zal op een andere manier met het Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs omgaan dan een brede VMBO die scenario-3 van het nieuwe leren tracht vorm te geven.

Zo dient er ook bij scholen voor Praktijkonderwijs 'fine tuning' plaats te vinden. Het Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs is uitdrukkelijk óók bedoeld voor het Praktijkonderwijs. Daar is door de ontwikkelaars nooit een moment aan getwijfeld. In dit hoofdstuk gaan we hier nader op in en geven tevens een positiebepaling van het Interventieprogramma Praktijkonderwijs, dat gezien kan worden als een mogelijkheid om het Protocol in het Praktijkonderwijs nader te implementeren. Om dit goed te kunnen doen, staan we nu eerst even stil bij de karakteristieken van het Praktijkonderwijs en het belang van geletterdheid voor deze doelgroep.

1.2 *Kenmerken van Praktijkonderwijs en Pro-leerlingen*

Het Praktijkonderwijs komt historisch voort uit het Voortgezet Speciaal Onderwijs / moeilijk lerende kinderen (VSO-MLK). In het Praktijkonderwijs worden leerlingen toegeleid naar een plaats op de arbeidsmarkt. Het Praktijkonderwijs is bedoeld voor leerlingen die door hun relatief lage cognitieve capaciteiten moeite hebben met theoretisch onderwijs. Deze leerlingen wordt een praktijkgericht traject aangeboden met het perspectief op laag geschoolde arbeid. De leerlingen verlaten het Praktijkonderwijs als zij een baan hebben in een bedrijf of een beschermde werkplek. De laatste jaren ontstaan binnen de ROC's meer opleidingsmogelijkheden op niveau 1, het assistentenniveau. Sommige van deze opleidingen zijn ook geschikt (te maken) voor leerlingen uit het Praktijkonderwijs. Hiermee worden de doorstrommogelijkheden van de leerlingen vergroot en de kansen op de arbeidsmarkt versterkt. De kans op werk blijft echter vooral afhankelijk van economische ontwikkelingen en de politieke keuzen die er worden gemaakt voor deze doelgroep.

Leerlingen kunnen uitsluitend naar het Praktijkonderwijs als zij daarvoor een beschikking hebben van de Regionale Verwijzingscommissie (RVC). De indicatiecriteria voor het Praktijkonderwijs zijn:

- een IQ binnen de bandbreedte 55 t/m 80;
- een relatieve leerachterstand van 50% of meer, op twee van de vier domeinen (inzichtelijk rekenen, begrijpend lezen, technisch lezen en spellen) waarbij minimaal één van de twee domeinen inzichtelijk rekenen of begrijpend lezen betreft.

In tegenstelling tot de beschikking voor leerwegondersteuning (LWOO) is sociaal-emotionele problematiek geen criterium voor de toekenning van een RVC-indicatie voor het Praktijkonderwijs. Gebleken is echter, dat bij Pro-leerlingen zeker ook sprake is van moeilijkheden op het gebied van de sociaal-emotionele ontwikkeling. De leerlingen zijn vaak ook op sociaal vlak beperkt (onder andere sociale angst, lage weerbaarheid). Vaak is de context waarin ze thuis leven onvoldoende ondersteunend, ondanks de goede wil van de ouders/verzorgers. Evenals zoveel andere leerlingen zien

ook PrO-leerlingen thuis en bij hun 'peers' niet het goede voorbeeld en ze groeien vaak op in een cultuur waar schools leren niet vanzelfsprekend is. Veel PrO-leerlingen hebben een laag gevoel van eigenwaarde. Zij zijn zich ervan bewust, dat zij minder intelligent zijn dan de meeste leeftijdgenoten. Het verwerven van lees- en schrijfvaardigheden is bij hen niet zo voorspoedig verlopen als bij andere leerlingen. Ondanks deze vaak negatieve ervaringen zijn veel PrO-leerlingen nog wel gemotiveerd om aan hun lees- en schrijfvaardigheid te werken. Het is voor hen erg belangrijk als volwaardig persoon aan het maatschappelijk leven deel te kunnen nemen.

Samenvattend: in het Praktijkonderwijs hebben we te maken met leerlingen die niet alleen onderwijszorgbehoeften hebben op het gebied van leren, maar vaak ook op het gebied van de sociaal-emotionele ontwikkeling.

1.3 *Belang van geletterdheid*

Leerlingen volgen in het Praktijkonderwijs een programma waar vooral praktische en sociale vaardigheden worden aangeboden. Algemeen vormende vaardigheden worden geoefend en onderhouden, en zoveel mogelijk in verband gebracht met werksituaties en het dagelijks leven.

Het Praktijkonderwijs werkt aan de ontwikkeling van leerlingen op drie gebieden: *wonen, werken en vrije tijd*. Om zelfstandig goed in de maatschappij te kunnen functioneren is een zo hoog mogelijk bereikbare leesvaardigheid van belang. De leerlingen krijgen brieven van allerlei instanties, zoals iedereen die krijgt, en moeten in staat zijn te begrijpen wat er staat of een strategie kunnen toepassen om uit te vinden wat er staat.

Aansluitend bij hetgeen hiervoor gezegd is over gebrek aan eigenwaarde, kan zeker gesteld worden dat het verwerven van functionele leesvaardigheid bijdraagt aan een vergroting van het zelfvertrouwen, de zelfredzaamheid en zelfstandigheid. Als zij in de maatschappij moeten functioneren zonder toegang te hebben tot allerlei informatie, betekent dat een constante confrontatie met hun 'leerhandicap' op het gebied van lezen. Mocht het hun echter - met hulp van doortastende docenten - in het Praktijkonderwijs alsnog lukken hun leesniveau op te krikken, kunnen ze dat voegen bij andere talenten die zij bij zichzelf ontdekken qua werk en sociaal leven. Dat geeft hun dan een positief gevoel over zichzelf waardoor het gevoel van eigenwaarde groeit.

Ook blijken veel PrO-leerlingen als zij eenmaal werken, ambities te hebben om cursussen en opleidingen te volgen. Eerst moeten ze wennen aan hun werkgever en het werk leren kennen. Bij velen ontstaat na enkele jaren werken de behoefte om méér te kunnen. Bedrijfs cursussen bestaan meestal uit geschreven materiaal en het niet of moeilijk kunnen lezen betekent dan vaak dat ze nooit verder komen, dan het niveau waarop ze de school verlaten. Dat is erg jammer, omdat veel PrO-leerlingen laatbloeiers zijn.

Zoals zovelen stichten ook PrO-leerlingen op een gegeven moment een gezin. Als hun kinderen groter worden, kan het zijn dat hun kinderen wel goed leren lezen. Zijzelf beschikken dan door de weinige oefening in het lezen en het niet beheersen van tekstbegripsstrategieën, over onvoldoende leesvaardigheid. Ook om een oudertaak zo goed mogelijk te kunnen vervullen, is leesvaardigheid van belang.

De hiervoor genoemde onderwijszorgbehoeften van PrO-leerlingen vraagt van de docenten in het Praktijkonderwijs bijzondere inspanningen. Zij dienen zich te realiseren dat zij het verschil kunnen maken bij deze leerlingen. Zij kunnen ertoe bijdragen dat deze leerlingen zich wel erbij horen voelen en zich kunnen redden in onze (helaas voor hen) geletterde maatschappij.

1.4 Toepassing van dit Interventieprogramma Praktijkonderwijs in relatie tot het Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs

Scholen voor Praktijkonderwijs blijken te verschillen in hun onderwijskundige visie met betrekking tot het verbeteren van functionele lees- en schrijfvaardigheden. Een deel van de scholen kiest ervoor het lage niveau van lees- en schrijfvaardigheid te accepteren en in het Praktijkonderwijs veel praktijklessen aan te bieden. De leerlingen leren dan andere vaardigheden en ontdekken dat zij goed zijn in bijvoorbeeld houtbewerking, tuinonderhoud of schoonmaken. De lees- en schrijfvaardigheid wordt minder belangrijk geacht, omdat de leerlingen andere vaardigheden ontwikkelen.

Een ander deel van de scholen voor Praktijkonderwijs investeert in het ontwikkelen van de lees- en schrijfvaardigheid. In de eerste twee of soms drie leerjaren wordt via klassikale programma's en individuele remedial teaching gewerkt aan de verhoging van het niveau van lees- en schrijfvaardigheid.

Het mag duidelijk zijn dat wij met dit interventieprogramma ALLE scholen voor Praktijkonderwijs willen bereiken. Het voorgaande maakt meer dan duidelijk dat het Praktijkonderwijs een levensgrote taak heeft om de functionele geletterd van de leerlingen zo groot mogelijk te maken. Wij zijn er zeer vóór dat ook de Onderwijsinspectie hierop alert is. Je onttrekt deze leerlingen zoveel, als je niet het hoogst mogelijke doet om ze zo geletterd mogelijk te maken.

De manier waarop dit kan gebeuren, vraagt om een heel goede afstemming. Zo moet het onderwijs in lees- en schrijfvaardigheid volledig functioneel zijn en gekoppeld worden aan de taken waar de leerlingen voor staan. Als lees- en schrijfvaardigheid geïntegreerd ontwikkeld worden in relatie tot het behalen van certificaten (bijvoorbeeld veiligheidscertificaat, heftruckchauffeur, mig-mag-lassen, werken in keuken, schoonmaak of machines in het groen) dan snijdt het mes aan meer dan twee kanten. Deze functionele aanpak dient zowel in onderbouw (OB), als middenbouw (MB) en bovenbouw (BB) plaats te vinden. In de OB wordt een fundament gelegd: lees- en schrijfvaardigheden worden ingezet om bijvoorbeeld brieven, werkinstructies, krantenartikelen en teksten op het internet te begrijpen. Ook moeten de leerlingen zelf schriftelijk berichten kunnen doorgeven. In MB en BB staat lezen en schrijven in het teken van de voorbereiding op maatschappelijk functioneren en het deelnemen aan het arbeidsproces. Ook dan dient er een doorgaande lijn te zijn met het functioneel leren lezen en schrijven.

Zoals hiervoor al aangegeven, is het Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs zeker ook bedoeld voor het Praktijkonderwijs. Toch bespeuren we huiver met betrekking tot de toepassing ervan in het Praktijkonderwijs. Deels heeft dat te maken met de indruk die er op een deel van de Praktijkonderwijsscholen heerst, dat de tijd voorbij is om lees- en schrijfvaardigheden actief te bevorderen. Deels ook, omdat men zich niet geheel herkent in de uitgezette lijnen in het Protocol.

Kijken we echter naar deel I van het Protocol (achtergronden, beleid en implementatie) dan is dat volledig in te zetten in Praktijkonderwijs. Hoewel het lastig is om bij leerlingen met een IQ lager dan 70 dyslexie te diagnosticeren, moet het onderwijs (in dit geval Praktijkonderwijs) hierop een helder antwoord hebben. Leerlingen met hardnekkige lees- en spellingproblemen dienen adequate begeleiding te krijgen. De kenmerken en verklaringen voor dyslexie die in deel I van het Protocol staan, gelden onverkort voor PrO-leerlingen (deel 1, p. 19), evenals de consequenties voor het volgen van Voortgezet Onderwijs (Deel 1, p. 24-25). Ook de integrale aanpak die beschreven wordt (deel 1, p. 27-50) is van toepassing op het Praktijkonderwijs.

Praktijkonderwijsscholen die werk willen maken van dyslexiebeleid kunnen evenals andere scholen de dyslexiescan inzetten, zoals die in het Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs is beschreven of de webbased digitale variant die inmiddels in het kader van het Masterplan Dyslexie is ontwikkeld (www.dyslexiemonitor.nl).

Kijken we naar deel 2 van het Protocol Dyslexie VO (signalering, diagnose en begeleiding) dan zijn er voor het Praktijkonderwijs zeker kanttekeningen te maken. Signalering en diagnose vragen een specifiekere benadering. Overigens is de handelingsgerichte opzet die geschetst wordt in het protocol (deel 2, p. 6-26) zeker ook geschikt voor Praktijkonderwijs, echter er dient wederom 'fine tuning' plaats te vinden. Daarom besteden we hieraan nader aandacht in dit Interventieprogramma voor het Praktijkonderwijs (zie volgend hoofdstuk).

De uitgangspunten voor begeleiding (deel 2, p. 27-76) zijn ook voor een groot gedeelte geschikt voor het Praktijkonderwijs, zij het dat hier en daar maatwerkgerichte aanpassingen plaats dienen te vinden, al naargelang de visie van de Praktijkonderwijsschool in kwestie. Ook bij de specifieke maatregelen die in het protocol beschreven worden (deel 2, p. 77-95) zijn zeker ook goede aanknopingspunten voor Praktijkonderwijs, met name het gebruik van ondersteunende ICT-technologie.

Waar het Praktijkonderwijs echter een *eigen* programma voor nodig heeft, is de specifieke begeleiding van leerlingen met deze bijzondere onderwijsleerbehoefte. Hoewel de vakspecifieke begeleiding die in het protocol wordt beschreven voor Nederlands, moderne vreemde talen en rekenen/wiskunde zeker de moeite waard is om door te nemen op bruikbare elementen, is ook een meer specifieke aanpak van belang. Deze wordt gegeven in het Interventieprogramma Praktijkonderwijs dat nu voor u ligt.

Dit programma is samen met Praktijkonderwijsscholen ontwikkeld en uitgevoerd en heeft zijn bruikbaarheid bewezen. Indien dit programma in afstemming met het Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs (zoals hiervoor beschreven) wordt toegepast, biedt het maximale mogelijkheden tot implementatie van integrale begeleiding en beleid op het Praktijkonderwijs. En dat we dat in deze specifieke vorm van Voortgezet Onderwijs méér dan verplicht zijn, heeft het voorgaande hopelijk duidelijk gemaakt.

2 SIGNALEREN EN DIAGNOSTICEREN VAN DYSLEXIE IN HET PRAKTIJKONDERWIJS

2.1 *Inleiding*

In dit hoofdstuk wordt geschetst hoe dyslexie binnen het Praktijkonderwijs gediagnosticeerd kan worden op onderkendend niveau⁴. Kenmerkend aan deze procedure is dat we op een handelingsgerichte wijze differentiaaldiagnostiek van dyslexie laten zien. Dit aspect is belangrijk, omdat met name leerlingen in het Praktijkonderwijs gebaat zijn bij handelingssuggesties die aansluiten op de inhoud van de reguliere lessen.

2.2 *Dyslexie in het Praktijkonderwijs?*

Rond het onderwerp dyslexie heerst in het Praktijkonderwijs onduidelijkheid. De lage lees- en spellingprestaties worden in het Praktijkonderwijs beoordeeld als een vanzelfsprekend onderdeel van een ruimere leerproblematiek. In het Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs¹ staat dat "algemeen wordt aangenomen dat er bij een gemiddeld IQ van lager dan 70 pas reden is om aan te nemen dat de lage intellectuele capaciteiten mede debet zijn aan de lees- en spellingproblemen. In dat geval spreekt men niet meer van een specifieke stoornis (dyslexie)... " (p. 11). Er wordt opgemerkt dat bij een IQ van minder dan 70 dyslexie moeilijk is vast te stellen. Dat is inderdaad terecht, echter het is niet altijd terecht om te stellen dat de lees- en spellingproblemen mede veroorzaakt worden door beperkte cognitieve capaciteiten. Ook leerlingen met een zwakke tot benedengemiddelde intelligentie kunnen dyslectisch zijn (Van der Leij, 2003)⁵. Bij leerlingen in het Praktijkonderwijs overheerst het totaalbeeld en daardoor wordt er minder aandacht geschonken aan de specifieke lees- en spellingproblemen (Henneman, Kleijnen & Smits, 2004)¹.

We betogen dat het mogelijk is om dyslexie te onderscheiden van andere taal(leer)problematieken in het Praktijkonderwijs. Daartoe wordt het 'eigen protocol' van Praktijkonderwijs Almere (PrO Almere), school voor praktijkonderwijs te Almere, als 'good practice' genomen. Deze school heeft in het schooljaar 2004-2005 in het kader van het Masterplan Dyslexie Voortgezet Onderwijs (dieptetraject) gewerkt aan de implementatie van het Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs. PrO Almere is met meer dan 450 leerlingen de grootste school voor Praktijkonderwijs in Nederland. Binnen PrO Almere wordt al een tijd gewerkt met dit 'eigen protocol' om dyslexie te onderkennen en te signaleren.

2.3 *Leerlingkenmerken*

Leerlingen in het Praktijkonderwijs hebben een aanzienlijke achterstand in leervorderingen, voor een belangrijk deel samenhangend met hun beperkte cognitieve capaciteiten. De leerlingen zijn vaak ook op het sociale vlak beperkt, hetgeen zich kan uiten in internaliserende (gedrags-)problematiek (bijvoorbeeld faalangst, sociale angst, lage weerbaarheid, sterke geremdheid in gedrag) ofwel in externaliserende gedragsproblematiek (waaronder agressiviteit, hyperactiviteit en concentratieproblemen). Er zijn echter ook leerlingen in het Praktijkonderwijs die alleen leerproblemen hebben en geen sociaal-emotionele problemen.

2.4 Drie leerlingen als voorbeeld

Onderstaande portretten zijn van Dennis, Ramon en Chantal^a, zomaar drie leerlingen die het Praktijkonderwijs volgen. Alle drie hebben ze een relatieve lees- en/of spelachterstand van meer dan 50%. Bij de overstap naar het Praktijkonderwijs bedroeg de achterstand meer dan drie jaar. De vraag is bij welke van deze drie leerlingen er indicaties of signalen van dyslexie te onderkennen zijn.

Portret 1

Dennis is 13 jaar. Hij zit in de eerste klas van het Praktijkonderwijs. Zijn vorige school was een SBO-school. Dennis heeft een algehele leerachterstand. Zijn leermogelijkheden zijn beperkt. Op de WISC-RN scoorde hij een totaal IQ van 64. Dennis leest, schrijft en rekt op het niveau van eind groep 3/begin groep 4. Hij zet zich nog steeds goed in voor het leren. Hij vergeet jammer genoeg wat hij geleerd heeft. Hij raakt leerresultaten weer kwijt, waardoor het hem niet lukt om de achterstand op zijn leeftijdgenoten te verkleinen. Dennis houdt van knutselen en sleutelen. Hij leest alleen als het moet. Dennis is handig met zijn handen. Hij wil later graag een technisch beroep uitoefenen, net als zijn vader.

Portret 2

Ramon is 13 jaar. Hij zit in de eerste klas van het Praktijkonderwijs. Ramon pakt leerstof makkelijk op, maar begrijpt vaak niet goed waar het over gaat. Hij kan goed geconcentreerd en zelfstandig werken. Hij heeft zich hiermee lang weten te redden in het basisonderwijs. Hij is pas na groep 6 overgestapt naar het SBO. De leerkracht van Ramon had verwacht dat hij naar het LWOO kon. Bij de test bleek het IQ in het grensgebied van PrO en LWOO lag (NDT IQ 78), maar dat zijn leerniveau bij begrijpend lezen en inzichtelijk rekenen te laag was voor LWOO-niveau (niveau half groep 4). Dat was een teleurstelling voor Ramon en zijn ouders. Ramon kan vlot lezen en spellen, niveau groep 7. Zijn schriften zien er altijd netjes uit. Ramon houdt van muziek maken en motorrijden. Zijn favoriete vakken op school zijn textiel en gym. Ramon weet nog niet wat hij later wil worden.

Portret 3

Chantal is 12 jaar en zit in de eerste klas van het Praktijkonderwijs. Lezen is vanaf het begin een groot probleem geweest, spelling wat minder, rekenen pas de laatste jaren. Chantal komt van een SBO-school. Ze leest en schrijft op het niveau van eind groep 3, ze rekt op het niveau van groep 5. Chantal snapt meer dan ze in haar schrift kan laten zien. Op de NDT scoorde ze een IQ van 84. Chantal doet erg haar best op school. Het leren gaat moeizaam en kost haar veel energie. Ze heeft weinig vertrouwen meer in eigen kunnen. Chantal wordt opstandig, en soms ook verdrietig van haar leerproblemen. Thuis helpt haar moeder met huiswerk maken. Soms lezen ze samen een boek. Het is jammer dat er weinig leuke boeken op haar niveau zijn. Chantal houdt van tekenen en kleuren. Ze heeft een goed gevoel voor kleuren en vormen. Chantal wil later arts worden.

Op deze drie portretten komen we aan het einde van dit hoofdstuk weer terug met een antwoord op de vraag of er indicaties of signalen van dyslexie te onderkennen zijn.

^a Dit zijn gefingeerde namen.

2.5 *Signalering van dyslexie in het Praktijkonderwijs*

Het is belangrijk dat leerlingen met dyslexie in het Praktijkonderwijs worden gesignaleerd en onderkend. Intelligentietests zijn doorgaans sterk talig. Zodoende kunnen de capaciteiten van leerlingen met dyslexie nogal eens worden onderschat. Jonge kinderen van 5, 6 of 7 jaar worden na een laag uitgevallen meting van hun verbale intelligentie verwezen naar het SBO (MLK) of speciaal onderwijs cluster 3 (ZMLK). Kinderen met taal(spraak)ontwikkelingsstoornissen (zwak fonemisch bewustzijn, fonologische tekorten, auditieve informatieverwerkingsstoornissen, taalachterstanden) worden via deze meting zwaar benadeeld door de verbale en talige manier van toetsen en de tijdsnormering (snelheid) van de toets. Het is niet ondenkbaar dat deze kinderen door deze wijze van toetsing op een type onderwijs komen waar hun capaciteiten niet verder worden ontwikkeld en gestimuleerd en hun problematiek niet wordt onderkend en begeleid. Veelal passen ze zich aan aan de groep en aan de verwachting van de leerkrachten. Ook oudere kinderen met (latente) dyslexie kunnen dus bij verwijzing en toelating tot het Praktijkonderwijs op die manier laag presteren op een intelligentietoets en zo lager uitkomen dan hun mogelijke capaciteiten.

Op de signaleringsinstrumenten behorende bij het Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs⁶ zou meer dan driekwart van de populatie uit het Praktijkonderwijs bij de 10% zwakst scorende leerlingen horen. Het zou niet juist zijn om die leerlingen op basis van achterstand, voldoende gelegenheid tot leren, gebrek aan accuratesse en/of snelheid en hardnekkigheid allemaal dyslectisch te noemen. Classificatie op basis van objectieve kenmerken van het probleem is voor de onderkende diagnose van dyslexie in dit geval dus niet afdoende. Nadere onderkende en verklarende diagnostiek is noodzakelijk om te duiden of er sprake is van een tekort, een beperking dan wel een achterstand.

Op Pro Almere vindt signalering en screening plaats op grond van de gegevens uit onderwijskundige rapporten van toeleverende (speciale) basisscholen en het speciaal onderwijs. Ook worden gegevens uit de centrale toetsing voor het LWOO en het Pro⁷ gebruikt. Deze leveren gegevens over begripend lezen, spelling, inzichtelijk rekenen en leestempo. Deze onderwijskundige rapporten worden geanalyseerd op een discrepantie tussen technisch lezen/spellen aan de ene kant en begripend lezen/inzichtelijk rekenen aan de andere kant. Ook wordt gekeken naar een eventuele discrepantie tussen intelligentie en leerachterstand.

2.6 *Diagnostiek*

Hoe kan *dyslexie* onderscheiden worden van een *algemene beperking*, een *begripsachterstand* of een *begripsbeperking*? Van der Leij (2003)⁵ geeft een grove indeling in categorieën van leesproblemen. De categorieën zijn gebaseerd op kenmerken die betrekking hebben op verschijningsvormen en de veronderstelde achtergrond van leesproblemen. In het geval van dyslexie is er op vaardigheidsniveau sprake van decodeerproblemen ofwel individuele problemen in de 'bottom-up'-verwerking. In het geval van een algemene beperking is er op vaardigheidsniveau sprake van algemene problemen ofwel individuele problemen in de 'bottom-up'- en 'top-down'-verwerking. En in het geval van een begripsbeperking is er sprake van begripsproblemen ofwel individuele problemen in de 'top-down'-verwerking. Op procesniveau zijn er wat betreft dyslexie opbouw- en inprentingsproblemen, ofwel tekorten in de fonologische vaardigheid en trage toegankelijkheid van verbale kennis. Wat betreft een algemene beperking zijn de problemen met decoderen en begrijpen ingebed in een ruimere leerproblematiek, een algemene beperking in de cognitieve ontwikkeling. Bij een begripsbeperking is op procesniveau het decoderen beter dan het begrijpen; de 'bottom-up' cognitie is minder aangetast. De achtergrond is een biologisch beperkte leerbaarheid van de verbale competentie. Er zijn problemen met begripsstrategieën, voorkennis en de luistervaardigheid (Van der Leij, 2003, p. 158-159)⁵. Ten behoeve van de overzichtelijkheid delen we in dit onderscheid het probleem alleen toe aan individuele factoren, dat wil zeggen de achtergrond waaraan het probleem primair is toe te schrijven. Het onderscheid in problematiek dat primair toe te schrijven valt aan omgevingsfactoren wordt hier niet beschreven en geïllustreerd. De problemen zijn dan het gevolg van factoren zoals deprivatie of

didactische verwaarlozing en zijn te benoemen als 'achterstanden'. Hierbij is optimalisering van de leeromgeving in de groep en op school de belangrijkste leidraad.

Een apart te vermelden categorie is echter de *begripsachterstand*, omdat deze in het onderwijs – en zeker in het Praktijkonderwijs – slecht wordt herkend en wordt behandeld. In combinatie met een automatiseringstekort (decodeerproblemen, dus dyslexie) kan zich dit bij een leerling manifesteren als een totaalbeeld van een algemene beperking. Er is zowel sprake van cognitieve inactiviteit als van onvoldoende de beschikking hebben over woord- en wereldkennis ('top-down' problemen). Deze categorie is echter wel instructiegevoelig; wanneer gerichte instructie en training wordt gegeven, dan vertonen deze leerlingen een vooruitgang in begrijpend luisteren en begrijpend leesvaardigheden. Het verbale leervermogen en het leervermogen voor strategieën is in feite onderontwikkeld. Deze leerlingen hebben moeite met begrijpend lezen en het produceren van begrijpelijke teksten en dat uit zich in een achterstand in begrijpend lezen. Uiteindelijk is er qua ontwikkeling een doorwerking van het gebrek aan deze hogere orde processen op het aanleren van allerlei schoolse vaardigheden, dus ook op het decoderen. Doordat leerlingen vaak getoetst worden met sterk 'talige' criteriumtesten, komen ze lager uit op bijvoorbeeld een intelligentietoets dan hun mogelijke capaciteiten. Belangrijk is aan te tonen dat de instructiegevoeligheid voor begrijpend luisteren en luistervaardigheid relatief groot is.

2.7 Instrumenten

De laatste twee jaar is een aantal onderkende instrumenten toegankelijk geworden om te screenen op het risico van lees- en/of spelproblemen en dyslexie. Een overzicht van toetsen voor lezen, begrijpend lezen, spellen en begrijpend luisteren voor leerlingen in het Voortgezet Onderwijs is opgenomen in het boek *Toetsen en Interventie bij Dyslexie in het Voortgezet Onderwijs* (Kleijnen, Steenbeek-Planting & Verhoeven, 2008)². Binnen het Masterplan Dyslexie zijn voor het Voortgezet Onderwijs een signaleringsdictee ('Het Wonderlijke Weer') en een stilleestaak ('Tekendeet')⁶ ontwikkeld. Voor de bovenbouw van het basisonderwijs is sinds 2006 de Dyslexie Opsporings Test 7/8 (Vorst, 2006)⁸ beschikbaar. Sinds 2005 is ook de Dyslexie Screening Test (DST^{NL}) voor het Nederlandstalige gebied op de markt (Fawcett & Nicholson, 2005; Nederlandstalige bewerking Kort e.a., 2005)⁹ voor het leeftijdsgebied 6,5 tot 16,5 jaar. Kenmerkend aan de instrumenten van het Masterplan Dyslexie en de DOT 7/8 is dat ze betrekking hebben op de (aangeleerde) vaardigheden spellen en lezen. De DST^{NL} bevat niet alleen spel- en leessubtests, maar ook subtests die betrekking hebben op de vermeende (kern)tekorten van dyslectici, factoren die de dyslexie kunnen oproepen dan wel in stand houden, de zogenaamde risicofactoren.

Bovenstaande instrumenten zijn niet geschikt om in te zetten binnen de zorgcyclus om de aard en ernst van lees- en/of spellingproblemen of dyslexie in kaart te brengen, omdat de instrumenten onvoldoende discrimineren bij deze doelgroep. Ook is deze doelgroep niet of onvoldoende opgenomen in het normeringonderzoek van bovengenoemde instrumenten. Er moeten dus andere instrumenten ingezet worden, die het niveau van leervorderingen kunnen vaststellen.

Op PrO Almere verricht de orthopedagoge bij leerlingen die opvallen in de eerste signalering en screening een aanvullend individueel onderzoek (volgens bovenstaande rationale) naar de verbale intelligentie, het luisterbegrip, de decodeervaardigheden en de snelheid van benoemen (differentiaal-diagnostiek). Deze worden door de orthopedagoge samengevat in één schema (zie Tabel 1). De instrumenten die voor dit aanvullend individueel onderzoek worden gebruikt zijn voorbeelden, die binnen de zorgcyclus van PrO Almere worden gebruikt ter indicering van lees- en/of spellingproblemen i.c. dyslexie. De instrumenten hebben in deze fase van handelingsgerichte diagnostiek een meer (pre)diagnostische functie: welke van bovenstaande factoren zijn van belang voor het in kaart brengen van het lees- en/of spellingprobleem en het bepalen van een verdere strategie (Jeninga & Kleijnen, 2006)¹⁰.

De gegevens voor technisch lezen, spellen en begrijpend lezen zijn afkomstig uit de standaardprocedure voor de overstap van zorgleerlingen naar het Voortgezet Onderwijs en worden centraal afgenomen. Voor leerlingen uit het speciaal basisonderwijs wordt dat op de eigen school gedaan. Voor basisschoolleerlingen wordt dat op één van de scholen voor Voortgezet Onderwijs gedaan. De (S)BO-school bekijkt in welke procedure een leerling het best past. Voor de VMBO/LWOO-procedure worden de volgende toetsen afgenomen:

- technisch lezen - de Brus A-versie (Brus & Voeten, 1999)¹¹;
- begrijpend lezen, spelling en rekenen - Drempelonderzoek 678 (Kapinga, 2002)¹².

Voor de LWOO/PrO-procedure worden vorderingentoetsen op maat afgenomen. De (S)BO-leerkracht geeft het toetsniveau aan: E3 (eind groep 3), E4 (eind groep 4) of E5 (eind groep 5). De vorderingentoetsen zijn:

- technisch lezen - Brus A-versie (Brus & Voeten, 1999)¹¹;
- begrijpend lezen - Aarnoutse 4 (Aarnoutse, 1996)¹³, CITO TBL 1 of CITO TBL 2 (Staphorsius & Krom, 1998)¹⁴;
- spelling - CITO SVS E3b, E4b of E5b (Van den Bosch, e.a., 1997)¹⁵;
- rekenen - CITO RW algemeen 2002 E3, E4 of E5 (Janssen, e.a., 2002)¹⁶.

De verbale intelligentie wordt gemeten door afname van de subtest Overeenkomsten van de WISC-III^{NL}¹⁷ en de subtest Categorieën van de SON-R (Snijders-Oomen Non-Verbale Intelligentietest, 2003)¹⁸. Het luisterbegrip wordt gemeten door toetsing met de Bell toets (Van den Bos, z.j.). De subtest Overeenkomsten is één van de subtesten van de WISC-III^{NL} die de verbale mogelijkheden van een kind meten; deze subtest meet het logisch redeneren. Bij deze subtest laat de onderzoeker een aantal woordparen horen en de leerling wordt gevraagd de overeenkomst aan te geven tussen de twee woorden. De SON-R is een intelligentietest voor kinderen van 5,5 tot 17 jaar. Het belangrijkste verschil met andere intelligentietests is dat de antwoorden geheel non-verbaal kunnen zijn. De subtest Categorieën is één van de subtesten die verbale mogelijkheden vaststellen. Bij deze subtest heeft de leerling de linkerbladzijde met drie afbeeldingen voor zich; de drie afbeeldingen hebben een overeenkomst met elkaar (bijvoorbeeld boot, handkar, trein). De leerling moet zien/bedenken wat de overeenkomst is (vervoer). De leerling demonstreert het begrip door twee afbeeldingen op de rechterbladzijde aan te wijzen die de overeenkomst ook hebben (paard, slee). Dit alles hoeft niet verwoord te worden, maar het mag wel. De onderzoeker geeft de instructie wel verbaal en ondersteund met gebaren. De SON-R is met name geschikt voor leerlingen met gehoor-, spraak-, taalproblemen ontwikkeld, en wordt ook gebruikt voor NT2-leerlingen en heel taalzwakke leerlingen. De Bell-toets (Van den Bos, z.j.) is een toets voor begrijpend luisteren. De leerling hoort een zin (via een CD of door de onderzoeker voorgelezen). De leerling heeft het stimulusblad omgedraaid voor zich. Nadat de leerling de zin heeft gehoord, slaat de leerling het blad om en kiest uit vier plaatjes het plaatje dat het beste bij de zin past. De zinnen lopen op in abstractieniveau en aantal moeilijke woorden, de lengte van de voorgelezen zinnen varieert. Een voorbeeld van een voorgelezen zin is: 'De goederen worden over de kade naar het klaarliggende schip vervoerd.' Naast luisterbegrip speelt in deze toets ook woordenschat en auditief geheugen een rol.

De decodeervaardigheden worden vastgesteld door afname van de 2x4 minutentoets (Verhoeven, in voorbereiding). Deze toets bestaat uit 8 leeskaarten. De eerste vier leeskaarten bestaan uit bestaande Nederlandse woorden (setNL). Op de eerste leeskaart staan MKM-woorden, op de tweede kaart M(M)KM(M)-woorden, de derde kaart bestaat uit 2-lettergrepige woorden en de vierde kaart bestaat uit 3- of meerlettergrepige woorden. De andere vier kaarten bestaan uit pseudowoorden (setPS). Deze kaarten bevatten woorden volgens dezelfde structuur als de eerste vier kaarten. De score voor elke leeskaart is het aantal goed gelezen woorden in één minuut.

De snelheid van benoemen wordt vastgesteld door afname van Rapid Automatic Naming (RAN)-toets (Verhoeven, in voorbereiding). Deze bestaat uit twee kaarten met respectievelijk letters en plaatjes (setRAN). Bij benoemen van letters bestaat de kaart uit 350 letters bestaande uit p, a, k, n en s in willekeurige volgorde. Bij het benoemen van plaatjes bestaat de kaart uit 120 plaatjes bestaande uit een schoen, bril, kam, huis en eend in willekeurige volgorde. De score is het aantal correct benoemde letters of plaatjes in één minuut.

Een voorbeeld van de verzamelde gegevens van de screening en de aanvullende gegevens is voor 23 leerlingen te zien in Tabel 1^b.

LL	TL	SP	BL	Categorieën SON-R	Overeenkomsten WISC-III ^N	Bell	setNL	setPS	setRAN
1	23**	12**	28**	86**	6***	9,6*	176 C2***	63 C1***	138 C2***
2	19**	21**	2**1	71***	7***	11*	193 C3***	109 C1***	175 C4*
3	<30**	17**	34*	103*	8**	9,6*	97 C0***	74 C2***	181 C4*
4	18**	5***	18**	125*	8**	12,5*	177 C2***	116 C3**	118 C0***
5	20**	13**	19**	59***	3***	6,5***	182 C2***	107 C3***	143 C2***
6	11**	11**	7***	82**	1***	3,1***	132 C1***	77 C2***	173 C4
7		15**	33*	98**	8**	7,2**	98 C0***	52 C0***	150 C2***
8	30*	<20**	25**	68***	7***	3,6***	192 C3***	80 C2***	188 C6*
9	13**	7***	37*	125*	9**	12*	120 C1***	67 C1***	171 C4*
10	18**	15**	10***	75***	7***	7,2**	198 C3**	134 C4**	164 C3**
11	23**	33*	18**	107*	7***	3,6***	203 C3**	127 C4**	220 C8*
12	23**	25**	32*	93**	10*	10,5*	205 C3**	83 C2***	159 C3**
13	16**	24**	19**	74***	4***	10,5	133 C1***	83 C2***	262 C10*
14	16**	29**	14**	109*	8**	5,8***	121 C1***	64 C1***	136 C1***
15	12**	12**	15**	82**	7***	8*	100 C1***	57 C1***	152 C3**
16	18**	22**	8***	91**	8**	4***	151 C2***	92 C2***	125 C1***
17	17**	4***	11**	105*	10*	10,5*	125 C1***	70 C1***	132 C1***
18				96**	7***	10,5*	191 C3***	138 C4**	181 C5*
19	12**	13**	6***	97**	9**	9,6*	124 C1***	88 C2***	141 C1***
20	16**	22**	19**	79***	3***	<3,1***	165 C2***	123 C4**	137 C2***
21	24**	25**	28**	118*	10*	12*	240 C4**	123 C4**	195 C6*
22	21**	14**	19**	105*	10*	3,1***	237 C4**	123 C4**	198 C7*
23	15**	8***	17**	90**	5***	8*	137 C1***	68 C1***	141 C2***

Tabel 1. Gegevens uit screening en aanvullend individueel onderzoek.

setNL=de setscore Nederlands, deze is samengesteld uit de vier leeskaarten met bestaande Nederlandse woorden met cursief de C-score^c; setPS=de setscore van de vier leeskaarten met pseudowoorden met cursief de C-score^c; setRAP=de setscore samengesteld uit de twee kaarten letters en plaatjes, met cursief de C-score^c; TL=score technisch lezen in DLE; SP=score spelling in DLE; BL=score begrijpend lezen in DLE;

*** = zeer zwak en risicovol, ** =zwak tot voldoende, * = voldoende tot goed.

In Tabel 1 vallen de leerlingen 3, 4, 9 en 17 op. Deze leerlingen worden door de orthopedagoge in PrO Almere geïndiceerd voor dyslexie. Bij leerling 3 is het niveau van technisch lezen en spellen duidelijk lager dan het begrijpend lezen; de leerling lijkt een probleem met de klanktekenkoppeling op woordniveau te hebben. Bij leerling 4 is met name het spellingniveau laag, er lijkt sprake te zijn van een klankrekenprobleem (wat bij het lezen van pseudowoorden meevalt) en het begripsniveau is bovengemiddeld voor het Praktijkonderwijs. Bij leerling 9 valt op dat het niveau van technisch lezen en spellen duidelijk lager is dan het begrijpend lezen; er lijkt een probleem te zijn met de klanktekenkoppeling op woordniveau. Daarnaast is het begripsniveau bovengemiddeld voor het Praktijkonderwijs. Bij leerling 17 is het technisch lezen en spellen en het begrijpend lezen laag; ook hier

^b De gegevens zijn afkomstig van school voor Praktijkonderwijs Almere en zijn geanonimiseerd.

^c Experimentele normen meetmoment 1, 2 x 4 minutentoets (Verhoeven, in voorbereiding).

lijkt sprake te zijn van een probleem met de klanktekenkoppeling op woordniveau en het begripsniveau is bovengemiddeld voor het Praktijkonderwijs.

Verder valt op dat er bij leerling 5 sprake lijkt van een algemene beperking, bij leerling 10 van een begripsbeperking en bij leerling 21 komen er geen specifieke sterke of zwakke punten uit de gegevens naar voren – de leerling zit over de hele linie aan de bovengrens van het Praktijkonderwijs.

2.8 Zomaar drie leerlingen: is er mogelijk sprake van dyslexie?

Bij de leerlingen uit de portretten leverde dit een verschillend beeld op. Bij Dennis blijkt sprake van een algemene beperking. Er zijn geen wezenlijke discrepanties tussen de vier leerdomeinen. Bij hem is sprake van beperkte capaciteiten en een zwak geheugen; het geleerde beklijft niet. Bij Ramon blijkt de leerachterstand vooral voort te komen uit een begripsachterstand. Hij heeft een laaggemiddelde intelligentie, maar beschikt over een goede werk- en taakhouding. Er is een discrepantie tussen inzichtelijk leren en het technisch lezen/spellen ten nadele van het inzichtelijk leren. Bij Chantal komt een automatiseringstekort aan het licht. De achterstand op technisch lezen en spellen is resistent en hardnekkig. Chantal heeft een beneden gemiddelde intelligentie. Bij Chantal is mogelijk sprake van dyslexie.

2.9 Tot slot

De procedure die we hier schetsen voor diagnostiek van dyslexie en lees- en/of spellingproblemen is geen zaligmakende, maar is een lijn die werkbaar is gebleken in de praktijk van het Praktijkonderwijs. Scholen voor Praktijkonderwijs kunnen uiteraard zelf het beste bepalen welke instrumenten zij gebruiken. Het is daarbij wel belangrijk dat het instrumentarium en de procedures die ingezet worden wel zicht bieden op waar de lees- en spellingachterstand aan toe te schrijven is: een algemene beperking, een begripsbeperking of (vermoedelijk) dyslexie.

3 ACHTERGRONDEN VAN HET INTERVENTIEPROGRAMMA PRAKTIJKONDERWIJS

Het interventieprogramma is gebaseerd op een aantal elkaar aanvullende principes. Hieronder bespreken we kort deze principes.

3.1 *Oplossingsgerichte begeleidingsprincipes*¹⁹

In het interventieprogramma hechten we grote waarde aan de integratie van taakgerichte training en sociaal-emotionele ondersteuning. Om beide aspecten met elkaar te verbinden is gekozen voor oplossingsgerichte begeleidingsprincipes. Deze begeleidingsprincipes helpen de leerling zijn eigen krachten en hulpbronnen te vinden en veranderingen die hij wil, te realiseren. Het is de bedoeling dat de oplossingsgerichte methodieken geïntegreerd worden in alle begeleidingssessies. Het gaat hier om een attitude die de begeleider zich eigen moet maken om steeds de leerling als gehele persoon te zien. Hoe meer de leerling successen aan zichzelf kan toeschrijven, hoe meer effect de interventies zullen hebben. Direct aan het begin van de begeleidingssessies vindt een inleidend gesprek plaats met de leerling. Dit gesprek is onontbeerlijk voor het welslagen van de begeleiding. Begeleiders en leerling maken informeel nader kennis en er kan (een begin) van een vertrouwensrelatie ontstaan. Korte oplossingsgerichte gesprekken lopen als een rode draad door de hele interventieperiode.

Volgens de oplossingsgerichte begeleidingsprincipes is het belangrijk om kort stil te staan bij de belemmeringen die het leesprobleem veroorzaakt en zich vervolgens te richten op oplossingen. De begeleider schenkt aandacht aan wat de leerling wil en zoekt samen met de leerling naar oplossingen. De begeleider zoekt naar hulpbronnen die de leerling in het verleden heeft aangeboord om met zijn leesproblemen om te gaan. Het accent ligt op de sterke kanten van de leerling. De begeleider belicht succeservaringen en vergroot deze uit. De leerling stelt zelf doelen op basis van wat hij al kan en doet. Vervolgens helpt de begeleider de leerling om gericht te blijven op positieve veranderingen en kleine stapjes in de richting van de gewenste verandering. De nadruk ligt op het opmerken van wat werkt, bruikbaar en zinvol is.

Aan het eind van elke sessie is een logboek opgenomen. Hierin worden oplossingsgerichte vragen gesteld aan de leerling die u in een kort gesprek tijdens de sessies met hen kan behandelen. Ook worden de leerlingen zich bewust van de functionele toepasbaarheid van de geleerde strategieën.

3.2 *Leesprocedure RALFI*

3.2.1 *Principes van RALFI*²⁰

De leesprocedure RALFI is ontstaan vanuit de wens om leerlingen vloeiender te laten lezen. Interventiestudies²¹ laten zien dat training in decodeervaardigheden van losse bestaande en onzinwoorden niet tot een transfer hoeft te leiden naar een vloeiender leesgedrag bij deze doelgroep. Uiteraard is dit uiteindelijk wel het doel van leesinterventie. Het National Reading Panel²² geeft daarentegen aan dat herhaald lezen in combinatie met ondersteuning en feedback wel het gewenste vloeiendheidseffect laat zien. Ter bevordering van de leesvloeiendheid wordt er daarom gewerkt met de leesprocedure RALFI. Dit is een leesprocedure voor leerlingen die de leeshandeling beheersen, maar niet komen tot het automatiseren daarvan.

De letters in RALFI staan voor de principes waarop deze vloeiendheidstraining steunt:

R = Repeated reading – Herhaald lezen van een zelfde stuk tekst.

A = Assisted reading – Leerlingen worden ondersteund bij het lezen.

L = Level – Er wordt gewerkt met een relatief moeilijke tekst.

F = Feedback – Leerlingen krijgen directe feedback op aarzelend of foutief gelezen woorden.

I = Interaction en Instruction – Er is interactie over de inhoud van de tekst.

Deze peilers zijn vormgegeven in verschillende leescycli en aangepast voor het Voortgezet Onderwijs. Tijdens de eerste leescyclus leest de begeleider een nieuwe tekst voor. Deze tekst ligt boven het 'instructieniveau' van de leerlingen. Met andere woorden, de tekst ligt boven het leesniveau van de leerlingen (*LEVEL*). Tijdens het voorlezen gaat de begeleider interactie aan met de leerlingen over de betekenis en context van de tekst (*INTERACTION*). Ook worden moeilijke woorden uitgelegd en in morfologische en fonologische stukjes verdeeld (*INSTRUCTION*). Vervolgens lezen de leerlingen de tekst stil voor zichzelf. Wij hebben ervoor gekozen om vanaf de vijfde sessie tekst-naar-spraaksoftware van *Sprint Plus* in te zetten om de tekst te laten voorlezen. Tot slot lezen de leerlingen de tekst hardop voor. Wanneer een leerling aarzelt bij een woord, of een woord fout voorleest wordt hij direct geholpen. Bij deze leesondersteuning (*ASSISTED READING*) wordt het lastige woord direct voorgezegd. Deze leescyclus van voorlezen – stillezen en gefaciliteerd lezen wordt aan het eind van de les herhaald. Tijdens een volgende les vinden nogmaals twee leescycli plaats (*REPEATED READING*).

3.2.2 Inhoud van de leesprocedure

RALFI is een gestructureerd programma waarbij in elke leescyclus een aantal fasen worden doorlopen. Er wordt gedurende twee sessies met dezelfde tekst gewerkt. In elke sessie zijn twee leescycli gepland: één aan het begin van de sessie en één aan het eind van de sessie. De inhoud van een leescyclus is wisselend: er is een verschil in de fasen die doorlopen worden in de eerste, tweede en vierde leescyclus. De inhoud van de leescycli binnen een week ziet er als volgt uit:

Leescyclus I (Sessie A):

Fase 1: Oriëntatie
Fase 2: Voorlezen en interactie
Fase 3: Uitleg van moeilijke woorden
Fase 4: Stillezen
Fase 5: Duo lezen

Leescyclus II (Sessie A):

Fase 2: Voorlezen
Fase 4: Stillezen
Fase 5: Duo lezen

Leescyclus III (Sessie B):

Fase 2: Voorlezen en interactie
Fase 3: Uitleg van moeilijke woorden
Fase 4: Stillezen
Fase 5: Duo lezen

Leescyclus IV (Sessie B):

Fase 5: Duo lezen
Fase 6: Fluisterlezen
Afsluiting

De begeleider kan aan deze leescycli meer 'kleur' geven door variatie aan te brengen, passend bij de leerlingen. Hieronder geven we enkele suggesties.

1. Neem tweemaal bij dezelfde tekst de leestijd met een stopwatch op en vergelijk de tijden. Dit kan de leestijd van één leerling zijn, of van een duopaar.
2. Maak verbeteringen in leestijd visueel, bijvoorbeeld met een grafiek, zodat leerlingen zien dat ze daadwerkelijk vooruitgaan.
3. Maak een opname van het voorlezen (video of mp3).
4. Laat leerlingen koorlezen, dat betekent dat alle leerlingen tegelijkertijd de tekst hardop lezen.
5. Laat enkele woorden weg uit de tekst (gatentekst) en laat leerlingen ontbrekende woorden invullen terwijl er voorgelezen wordt.
6. Vertel de leerlingen dat u de tekst met enkele fouten leest. De leerlingen letten goed op en houden hun vinger bij de fout.
7. Laat leerlingen om de beurt een alinea hardop voorlezen.
8. In plaats van bij elke leescyclus exact dezelfde tekstpassage te lezen, kan de tekst ook steeds iets opschuiven. Op deze manier is er elke leescyclus nieuwe informatie beschikbaar en loopt het verhaal wat vlotter door.

9. Laat leerlingen zelf teksten kiezen. Dit kan bijvoorbeeld om de twee lessen afgewisseld worden: twee lessen met een tekst gekozen door de leerlingen zelf, de volgende twee lessen met een tekst gekozen door de begeleider (een tekst uit de klas, een leesboek, magazine, of krantenartikel).
10. Laat leerlingen na enkele weken nogmaals de teksten lezen die ze in de weken daarvoor hebben geoefend. Merken de leerlingen dat de oefening hen geholpen heeft?
11. Leerlingen krijgen na het volgen van alle lessen een certificaat of medaille.
12. Geef aan het einde van alle lessen een ouderbijeenkomst. Leerlingen lezen stukken voor uit de teksten die ze geoefend hebben en laten hun schrijfproducten zien.

Aan het eind van de laatste leescyclus van de week vult de begeleider voor alle leerlingen in het interventiegroepje de vloeiendheidsschaal in. De vloeiendheidsschaal is opgenomen in sessie 3.

3.2.3 *Keuze van de teksten*

Bij RALFI wordt gewerkt met teksten die de leerlingen in veel gevallen zelfstandig nog niet aankunnen. Teksten van een wat hoger niveau zijn inhoudelijk interessanter en bieden een rijkere context, waar de leerlingen meer houvast aan hebben. Let erop dat de teksten minimaal op het hoogste instructieniveau van alle leerlingen in het interventiegroepje zijn. Het is niet bezwaarlijk om op een wat hoger niveau te lezen, aangezien de leerling hier veel ondersteuning bij krijgt. Daag ze uit!

Bij het programma wordt gewerkt met het boek "De Griezibus 1" van Paul van Loon. De Griezibus heeft een moeilijkheidsgraad van avi-9 en is geschikt voor leerlingen die avi 5/6 beheersen. De begeleider is vrij om andere teksten te gebruiken: het gaat om de aanpak. Voor leerlingen die avi 1/2 beheersen, is een boek met een moeilijkheidsgraad van avi 5/6 geschikt.

Om de functionaliteit van de leesinterventie te verhogen, wordt het aangeraden om na dertien sessies te werken met teksten die bij de praktijkvakken gelezen moeten worden. De PrO-krant is hiervoor echter te gemakkelijk, teksten uit National Geographic of de Kids Week zijn wel geschikt. Om de leesmotivatie te stimuleren kunnen leerlingen ook zelf teksten meenemen. Gaandeweg de interventieperiode dient dit laatste steeds meer te gebeuren.

Wanneer een tekst in de eerste leescyclus al vrij vloeiend wordt gelezen, betekent dit dat de tekst niet moeilijk genoeg is. Wanneer een leerling een tekst tijdens de vierde leescyclus nog even onvloeiend leest als in de eerste leescyclus (er is weinig of geen verbetering), betekent dit dat de tekst te moeilijk is. Door veranderingen aan te brengen in de lengte en/of het tekstniveau van de te lezen teksten kan de begeleider de moeilijkheidsgraad aanpassen.

Leg per leerling een snelhectmap aan waarin de kopieën van de tekst en werkbladen verzameld kunnen worden. Nadat een tekst in twee achtereenvolgende sessies is behandeld, kan deze in de snelhectmap gedaan worden.

3.3 *Leesstrategieën*

*Begrijpend lezen door rolwisselend leren*²³ is een systematische training waarin strategische leesvaardigheden worden aangeboden en geoefend. Deze leesstrategieën zijn erop gericht het tekstbegrip te vergroten. Het aanbieden van leesstrategieën vindt plaats door middel van coöperatief leren, gebaseerd op principes van het rolwisselend leren. In eerste instantie doet de begeleider voor hoe een bepaalde strategie werkt. Daarbij wordt hardop gedacht, zodat het denkproces als het ware zichtbaar wordt gemaakt. Daarna komen de leerlingen aan de beurt. Met ondersteuning van de begeleider (scaffolding) passen zij de strategie toe.

De leesstrategieën die aan bod komen zijn:

- Vragen stellen

- Samenvatten
- Voorspellen
- Ophelderen

De laatste leesstrategie 'ophelderen' wordt niet behandeld tijdens het onderdeel 'leesstrategieën', maar maakt deel uit van de leesprocedure RALFI. Leerlingen ontvangen uitleg over moeilijke woorden binnen een gelezen tekst van RALFI. Ook krijgen de leerlingen strategieën aangeboden hoe zij woorden of zinnen die ze niet begrijpen kunnen ophelderen. Bij de strategie 'samenvatten' wordt gebruik gemaakt van de functie 'markeerstiften' in *Sprint Plus* (samenvatten).

3.4 *Spellingstrategieën*

Spellingstrategieën worden aangeboden ter ondersteuning van de functionele schrijfvaardigheid. We schenken er expliciet aandacht aan omdat leerlingen met dyslexie vaak extra spellingondersteuning kunnen gebruiken.

Het verbeteren van de spelling van het Nederlands geschiedt op twee wijzen. Enerzijds met gebruik van de principes uit de methode *Strategisch Spell*²⁴ en anderzijds met behulp van tekst-naar-spraaksoftware van *Sprint Plus*.

Strategisch Spellen biedt leerlingen zicht op hun eigen spellingproblemen door hun uitleg te geven over de verschillende soorten woorden en de aanpakstrategieën die deze woorden vragen. Het onderscheid 'luisterwoorden', 'regelwoorden' en 'inprentwoorden' is als uitgangspunt genomen om de leerling te laten oefenen volgens wetmatigheden en inprentingen. De leerlingen krijgen aansluitend op deze indeling strategieën aangeboden die ze vervolgens zelfstandig moeten toepassen. De spellingstrategieën ondersteunen het functioneel schrijven.

3.5 *Schrijfstrategieën*

Hierbij is gebruik gemaakt van de benadering uit *Interactief lezen en schrijven*²⁵. Leerlingen krijgen handvatten aangeboden om volgens een stappenplan een gestructureerde tekst te schrijven. Zo schrijven de leerlingen eerst een aantal ideeën op. In een volgende les werken zij deze ideeën uit tot een gestructureerde tekst met een inleiding, een kern en een slot. Aan de hand van een stappenplan en in gesprek met elkaar reviseren zij vervolgens op interactieve manier hun teksten. De leerlingen passen de aangeleerde spellingstrategieën toe in eigen geschreven teksten.

3.6 *Inzet van compenserende software*

Compenserende software ondersteunt het functionele lezen en schrijven, waardoor leerlingen leeftijdadequate teksten kunnen aanpakken. Ook is gebleken dat compenserende software het leesplezier en het competentiegevoel vergroot. Het doet de zelfstandigheid toenemen en geeft een verbeterde toegang tot informatiebronnen²⁶.

3.6.1 *Tekst-naar-spraaksoftware Sprint Plus*

We maken bij dit interventieprogramma gebruik van tekst-naar-spraaksoftware. We hebben gekozen voor *Sprint Plus* omdat dit een kwalitatief goed softwareprogramma is en eenvoudig in het gebruik. Leerlingen leren stapsgewijs tijdens de interventiesessies om de compenserende software in te zetten. Zij krijgen tijdens de sessies handvatten en oefeningen aangeboden hoe ze het programma kunnen toepassen op zelf geschreven teksten. De begeleider stimuleert de leerlingen om vanaf de zesde sessie

Sprint Plus of *Kurzweil* functioneel in te zetten buiten de begeleidingsuren. Leerlingen leren hun eigen tekst te reviseren en kritisch te luisteren naar hun tekst.

De leesprocedure RALFI wordt ook mede ondersteund door *Sprint Plus* of *Kurzweil*. De leerling krijgt daardoor een extra motiverende leesoefening. Daarnaast leest de Realspeak-stem de tekst voor die de leerlingen zelf intypen. Door deze direct auditieve feedback, horen leerlingen direct wanneer een zin niet goed loopt. In een aantal gevallen hoort een leerling ook dat de spelling van een woord niet correct is. Deze functie ondersteunt de spelling. Door kritisch naar hun eigen teksten te luisteren, krijgen leerlingen handvatten de tekst te reviseren.

3.6.2 *Woordvoorspelling*

Sprint Plus kent de functie woordvoorspelling. Dit houdt in dat wanneer een leerling het begin van een woord typt, hij een lijst met woorden ziet die beginnen met de letters die reeds getypt zijn. Bijvoorbeeld, wanneer 'con' getypt is, suggereert de woordvoorspelling de volgende woorden beginnend met het prefix 'con': contact, consument, conclusie, controleren, controle, continent en concentratie. Elke keer wanneer er een extra letter getypt wordt, wordt de lijst met woorden aangepast. De woordvoorspelling plaatst deze woorden in de voorspellingslijst op basis van hun frequentie van voorkomen in de teksten die een bepaalde leerling schrijft. Met de woordvoorspellingsfunctie leren leerlingen sneller en foutlozer teksten te schrijven. Ook helpt de woordvoorspellingsfunctie leerlingen om beter zinnen te formuleren en een lopend verhaal te maken.

3.6.3 *Overige toepassingen*

De aangeleerde leesstrategie samenvatten wordt ondersteund met de functie *samenvatten* in de software. Leerlingen selecteren in hun tekst kernwoorden en zinnen om een samenvatting te maken. Het leren van de uitspraak van woorden wordt vergemakkelijkt in *Sprint Plus*. Leerlingen kunnen lange of moeilijke woorden in klankgroepen knippen.

3.7 *Woorden en woordstructuren leren*

Het leren van woorden en het doorzien van woordstructuren komt in iedere sessie aan bod. Dit gebeurt door middel van een leermethode waarbij auditieve ondersteuning centraal staat.

3.7.1 *Woordleerprogramma Overhoor*

Leerlingen met dyslexie hebben vaak ondersteuning nodig bij het leren van woorden. Het is de bedoeling dat ze de geleerde vaardigheden vervolgens zelfstandig in de klas toepassen.

Met behulp van het overhoorprogramma *Overhoor jezelf met Charlie* leren de leerlingen de betekenis en de schrijfwijze van woorden. Het woordleerprogramma kan gebruikt worden voor het leren van woorden Nederlands of termen van de praktijkvakken. De leerlingen krijgen oefening in het gebruik van dit programma zodat ze het ook buiten de interventielessen kunnen toepassen. Overigens gaan de ontwikkelingen op dit gebied snel en kunnen ook andere woordleerprogramma's worden ingezet. Belangrijk is altijd dat de leerlingen systematisch leren werken met deze overhoorprogramma's. Te vaak wordt nog verondersteld dat dit wel 'vanzelf' gaat.

3.7.2 *Woordstructuren en morfologische en fonologische eenheden*

Leerlingen oefenen analytische vaardigheden zoals het doorzien van de morfologische structuur van woorden. Het interventieprogramma wil op deze manier focussen op specifieke tekorten die vaak gezien worden bij dyslectische leerlingen. Er worden oefeningen ingebouwd om de structuur van woorden te herkennen. Leerlingen leren voor- en achtervoegsels te onderscheiden en te gebruiken in woorden. Hierbij wordt eveneens auditieve ondersteuning geboden. Een voorbeeld is het herkennen van het stammorfeem 'bloem' en het achtervoegsel 'ist' in het woord 'bloemist'.

Om tegemoet te komen aan het fonologisch tekort dat bij veel dyslectische leerlingen voorkomt, wordt geoefend met het toevoegen, weglaten en vervangen van fonemen in woorden. Een voorbeeld is het weglaten van de tweede klank in het woord 'klas' wat resulteert in 'kas'.

Samenvattend

Dit interventieprogramma integreert een aantal beproefde begeleidingsvormen. De functionele en taakgerichte benadering sluit nauw aan bij de taken die de leerlingen in de lessen moeten uitvoeren. De aandacht voor de sociaal-emotionele component is natuurlijk verweven in het geheel.

PRAKTISCHE INFORMATIE

1 *Opbouw per sessie*

1.1 *Interventieplan*

Elke sessie begint met overzichtelijk interventiedoelen, zodat u in een oogopslag kunt zien aan welke doelen gewerkt kan worden en welke voorbereidingen u hiervoor moet treffen. Tevens is hier aangegeven hoeveel tijd u voor elk onderdeel dient uit te trekken. Alle onderdelen van de sessies zijn volledig uitgewerkt. Letterlijke instructie die u de leerlingen kunt geven is cursief gedrukt.

1.2 *Interventieformulier*

Aan het eind van elke sessie vindt u een interventieformulier²⁷ zodat u de begeleiding van iedere leerling toetsend kan volgen. Om u duidelijkheid te geven op welke wijze u deze interventieformulieren dient in te vullen, geven wij in bijlage 1 een uitgewerkt voorbeeld. Het gedeelte dat u dient in te vullen is cursief gedrukt.

U heeft ook de mogelijkheid om de interventieformulieren digitaal in te vullen. Alle interventieformulieren kunt u als worddocument downloaden van de website www.taalonderwijs.nl/dyslexie onder de link *Dossier, Interventieprogramma's Voortgezet Onderwijs, Documenten voor begeleiders in het Voortgezet Onderwijs*.

1.3 *Vloeiendheidsschaal*

Na elke laatste leescyclus vult u de vloeiendheidsschaal²⁸ voor elke leerling apart in. Op deze manier kunt u volgen in hoeverre een leerling vloeiender leest in de loop van de sessies. De vloeiendheidsschaal met uitleg is opgenomen in de bijlagen van sessie 3 wanneer u de schaal voor het eerst nodig heeft. De vloeiendheidsschaal vult u na iedere vierde leescyclus in en in totaal negen keer.

1.4 *Logboek*

Aan het eind van elke sessie is een logboek opgenomen voor de leerlingen. In deze logboeken schrijven de leerlingen wat zij hebben geleerd tijdens de sessie en hoe zij dit gaan toepassen in de lessen. Ook worden in de logboeken oplossingsgerichte vragen gesteld die u vervolgens in een kort gesprek met hen behandelt. Leerlingen bepalen op deze manier hun eigen leerproces. Neem de leerlingen hierbij serieus, anders zullen ze het invullen van het logboek zinloos gaan vinden. Het is zeker in het begin van belang iets langer stil te staan bij het logboek (zowel bij het invullen als het bespreken ervan). Leerlingen vinden dit over het algemeen moeilijk en saai, maar als ze gaan ervaren dat hun mening er echt toe doet, dan zien zij het nut ervan in.

De logboeken vindt u als pdf-bestand op de cd-rom, maar leerlingen kunnen de logboeken ook digitaal invullen. Alle logboeken kunnen zij als worddocument downloaden van onze website www.taalonderwijs.nl/dyslexie onder de link *Dossier, Interventieprogramma's Voortgezet Onderwijs, Documenten voor leerlingen in het Voortgezet Onderwijs*.

De pictogrammen in deze map betekenen het volgende:

Tips	Verwijzing naar de cd-rom
Gesprek	Computeroefening
Leesoefening	Invulopdracht

2 *Cd-rom*

Bij dit interventieprogramma hoort een cd-rom. Op deze cd-rom staan alle pagina's die u voor de leerlingen dient te vermenigvuldigen: werkbladen, logboeken en interventieformulieren. Deze zijn geordend per sessie. Een aantal werkbladen is op de cd-rom in kleur opgenomen, zodat u deze ook in kleur voor de leerlingen kunt printen. Pagina's uit het leesboek *De Griezelsbus* die u met tekst-naar-spraaksoftware leest, vindt u als Richt Text Format eveneens op de cd-rom.

Tevens vindt u op de cd-rom een powerpoint-presentatie met notities. Deze kunt u gebruiken als leidraad om uitleg te geven aan leerkrachten of ouders wat u met de leerlingen behandelt tijdens de interventiesessies.

3 *Benodigdheden*

3.1 *Samenvatting van benodigdheden*

Om goed te werken met het programma heeft u nodig:

- deze map
- "De Griezelsbus 1" door Paul van Loon of andere geschikte leesteksten (zie § 3.2.3)
- tekst-naar-spraaksoftware (zelf aan te schaffen)
- een dictee of ander schrijfwerk
- kopieën voor elke leerling van de documenten op de cd-rom
- een snelhechtmop of klapper voor iedere leerling.

3.2 *Sprint Plus*

Om met dit interventieprogramma te werken heeft u minimaal voor iedere leerling een computer nodig met een koptelefoon. U dient op elke computer tekst-naar-spraaksoftware te installeren van *Sprint Plus*. Voor meer informatie over deze software verwijzen wij u naar Lexima:

Lexima BV

Rossenberglaan 14
3833 BN Leusden

Antwoordnummer 4008
3830 VB Leusden

Tel. 033 - 432 44 52

Fax. 033 - 432 44 53

E-mail: info@lexima.nl

www.lexima.nl

3.3 Dictee

Tijdens de tweede interventiesessie vormt een eerder gemaakt dictee het uitgangspunt voor de sensibiliseringsles. Leerlingen ontdekken wat voor type spelfouten zij maken. Vervolgens bespreken zij met elkaar wat voor oplossingen zij ontwikkeld hebben om met moeilijkheden om te gaan. Hiervoor kan elk willekeurig dictee gebruikt worden dat de leerling heeft gemaakt. Dit kan dus ook een PI-dictee, of drempelonderzoek zijn dat ter verkrijging van de PrO-indicatie is afgenomen.

Het dictee "Het wonderlijke weer" maakt deel uit van het Signaleringsinstrument Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs (Herziene versie, augustus 2005)⁵ dat naar alle Voortgezet Onderwijsscholen is gestuurd. Het dictee is een genormeerd instrument waarmee leerlingen opgespoord kunnen worden die meer dan normale moeite hebben met het aanleren van de Nederlandse spelling. De toets is genormeerd voor de brugklas van het Voortgezet Onderwijs (Praktijkonderwijs/leerwagondersteunend onderwijs, vmbo, en havo/vwo). De toets kan klassikaal worden afgenomen en duurt 25 à 40 minuten. Aan de hand van deze scores kan mede bepaald worden of een leerling begeleiding nodig heeft.

Het Signaleringsinstrument Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs kunt u bestellen onder het bestelnummer 251046 bij

KPC Groep, afdeling Verkoop
Postbus 482
5201 AL 's Hertogenbosch

Tel. 073- 624 73 54
Fax. 073-624 72 94
E-mail: verkoop@kpcgroep.nl

Overige benodigdheden zijn deze map, het leesboek, kopieën voor elke leerling van de documenten op de cd-rom en een snelhechtklapper voor ieder leerling.

BIJLAGE 1: VOORBEELD VAN EEN INTERVENTIEFORMULIER

Naam leerling: <i>Jeanet van Lelie</i>	Datum: <i>18-10-'05</i>	Duur: <i>40 min.</i>	Begeleider: <i>Esther Steenbeek-Planting</i>
--	-----------------------------------	--------------------------------	--

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. De kolommen 'Doelen' en 'Methodiek' zijn voor u ingevuld. De kolommen 'Observatie Toetsend Behandelen' en 'Volgende sessie' vult u zelf in. Het gedeelte dat u dient in te vullen is cursief gedrukt.

U vult voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

(Een fragment van sessie 1)			
Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend Behandelen (TB)	Volgende Sessie
<p>Stilstaan bij de ervaringen van de leerlingen tot nu toe op het gebied van lezen.</p>	<p>Deze eerste sensibiliseringsles is ervoor bedoeld de leerlingen te laten ontdekken waarom zij geselecteerd zijn voor interventie.</p> <p>De leerlingen bespreken met de begeleider wat zij als lastig ervaren wanneer een tekst gelezen wordt en welke oplossingen zij hiervoor zelf hebben gevonden.</p> <p>Met leerlingen die al remediëring ontvangen wordt besproken hoe de remediëring tot nu toe wordt ervaren.</p>	<p><i>Jeanet is in staat haar eigen leesgedrag te evalueren. Zij geeft aan dat zij moeite heeft met het lezen van teksten, met name wanneer er lange woorden in voorkomen.</i></p> <p><i>Jeanet is actief betrokken bij het gesprek en reikt verschillende oplossingen aan. Zo geeft zij aan dat zij altijd rustig naar een woord kijkt wanneer ze het niet begrijpt. Vervolgens probeert ze het woord zachtjes voor zichzelf te lezen (dit helpt haar). Soms kijkt ze ook naar de omgeving van het woord en probeert ze de betekenis af te leiden.</i></p> <p><i>Jeanet geeft aan dat zij graag extra hulp wil bij het leren van Nederlandse woorden. Ze wil hierbij graag de computer inzetten.</i></p>	<p><i>Kort terugkomen op het gesprek. Jeanet vragen wanneer zij haar oplossingen toepast.</i></p> <p><i>Ik wil kort met Jeanet bespreken hoe zij de woordjes geleerd heeft. Ik wil haar vragen wanneer het beter gaat met woorden leren en wat zij daarvoor al doet. Zij geeft aan dat het haar helpt om woorden uit te spreken. Ik wil haar vragen of zij dit ook doet wanneer zij woorden leert.</i></p> <p><i>Mogelijk is dit een goede ondersteuning voor haar.</i></p> <p><i>Ik wil haar tevens uitleggen hoe zij de cd-rom kan gebruiken die bij de handleiding techniek hoort. Op deze cd-rom staat kort de betekenis van verschillende woorden en begrippen uitgelegd die ze moet leren.</i></p>

(Een fragment van sessie 9)			
<p>Aanreiken van leesstrategieën: samenvatten</p>	<p>De leerlingen bespreken in een groepje wat belangrijke elementen voor de strategie samenvatten zijn. In deze sessie leren leerlingen een aanpak om een tekst samen te vatten. De leerlingen zoeken eerst in een zaakvaktekst kernwoorden en kernzinnen. Aan de hand hiervan maken zij een beknopte samenvatting van een tekst die ook in de klas behandeld wordt.</p>	<p><i>Jeanet doet erg haar best op dit onderdeel. De functie markeerstiften van Sprint Plus heeft zij heel snel onder de knie.</i></p> <p><i>Tijdens het werken blijkt dat Jeanet nog niet helemaal begrepen heeft waar de strategie samenvatten om draait en haar samenvattingen zijn te lang. Ze vraagt om samen te werken met Daniël. Aan het eind van de les lijkt het dat ze het beter doorheeft. Ze kan zeker nog extra ondersteuning gebruiken.</i></p>	<p><i>In de volgende les wil ik Jeanet een compliment geven voor haar inzet en haar vertellen dat ik onder de indruk ben van hoe hard ze werkt en wat zij zelf al aan strategieën inzet. Ik wil haar vragen of zij in een volgende les Christiaan extra uitleg kan geven over het gebruik van de functie markeerstiften in Sprint Plus. Hij vindt dit nog erg lastig.</i></p> <p><i>In de volgende sessie wil ik nogmaals bespreken wat een kernwoord en kernzin is. Ik zal haar voorstellen hoe ik kernwoorden en kernzinnen uit een tekst haal.</i></p>
<p>Verbeteren van leesvaardigheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus I en II)</p>	<p>De begeleider leest voor en assisteert bij het lezen. Hij gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden.</p>	<p>Jeanet heeft erg veel moeite met het voorlezen van lange woorden. Maar tijdens de tweede leescyclus leest zij al veel vloeiender.</p> <p>Jeanet heeft aangegeven dat zij graag een boek van Renate Dorrestein zou willen lezen.</p> <p>Over een week is er een proefwerk Nederlands. Het hele hoofdstuk moet worden geleerd. Alle leerlingen van de groep vragen om begeleiding daarbij. Jeanet wil vooral hulp bij bepaalde woorden die ze thuis al probeert te leren.</p>	<p>In de volgende sessie laat ik haar duo lezen met Roy. Roy's uitspraak is goed en hij kan haar goede feedback geven.</p> <p>In de volgende sessie neemt Jeanet haar boek van Renate Dorrestein mee. We zullen samen bespreken hoe zij het lezen van dit boek kan aanpakken.</p> <p>Ik wil extra aandacht besteden aan de woorden die zij moeten leren en vragen of ik Jeanet kan helpen. De computers met Sprint Plus zijn voor de leerlingen beschikbaar zodat zij de uitspraak van woorden kunnen leren. Tevens bespreek ik hoe Jeanet het proefwerk kan voorbereiden.</p>

BIJLAGE 2: INLEIDEND GESPREK MET DE LEERLING

Het is van groot belang een goede start te maken met het interventieprogramma. Dit doet u door een inleidend gesprek met de leerling te houden volgens de oplossingsgerichte methodiek. Tijdens dit gesprek bespreekt u met de leerling wat hij wil dat er verandert. U zoekt samen met de leerling naar zijn sterke kanten en de succeservaringen die hij heeft opgedaan.

Wij geven u in bijlage 3 een protocol met vragen die u met de leerling kan doornemen tijdens het eerste gesprek. Het is van groot belang dat u na het inleidend gesprek vervolggesprekken heeft met de leerling. In bijlage 4 vindt u een protocol voor vervolggesprekken. Om u eraan te herinneren deze vervolggesprekken te voeren met de leerlingen, geven wij u bij sessie 8, 17, 26 en 33 een reminder. De protocollen vindt u ook op de cd-rom.

Om u handvatten te bieden hoe zo'n oplossingsgericht gesprek met een leerling kan verlopen, geven wij u hieronder een dialoog. Het eerste gesprek speelt zich af tussen de remedial teacher Tineke van Schayk en de leerling Pieter. Pieter is gestuurd door zijn mentor meneer Jobse. Uit Pieters screeninggegevens blijkt dat hij een zeer zwakke leerling is op het gebied van lezen en spellen. Pieter heeft een dyslexieverklaring.

- Tineke:** Hallo Pieter. Welkom. (wijzend op een van de lege stoelen) Ga zitten alsjeblieft.
Pieter: Dank je wel.
Tineke: Heb je mijn kamer goed kunnen vinden?
Pieter: Ja, ik was wel eerst in de verkeerde gang. Maar het stond daarna wel goed op de bordjes.
Tineke: Zo, je zit in 2b. Is dat een leuke klas?
Pieter: Ja, gaat wel.

Een praatje maken. Vraag de leerling waar hij goed in is.

- Tineke:** Mijn naam is mevrouw Tineke van Schayk. Maar ik vind het prettig wanneer je mij gewoon Tineke noemt. Volgende week beginnen de begeleidingslessen en ik wil graag voordat we beginnen nader met je kennis maken. Jij leert mij dan ook al een beetje kennen en dat werkt prettiger. Zo, Pieter, vertel mij eens, hoe breng je het liefst je tijd door?
Pieter: Eh, nou tv kijken vind ik leuk. En Nintendospelletjes spelen.
Tineke: Nintendospelletjes? Pieter je daar goed in? (*indirect complimenteren*)
Pieter: Ja, ik haal de levels meestal in één keer. Thuis leer ik altijd mijn broertje hoe hij sneller kan worden.
Tineke: Zo, dus je helpt je broertje. Dat is aardig van jou! (*bevestigen van de leerling*) En wat doe je nog meer graag in je vrije tijd?
Pieter: Ik ga graag vissen in het weekend. Dat doe ik vaak met mijn vader.
Tineke: Zo! Vissen. Hoe pak je dat aan?
Pieter: Je leert het vanzelf. Het is niet zo moeilijk, maar je moet bijvoorbeeld wel het goede aas hebben. Anders vang je niet de goede vissen. En het heeft ook met het weer te maken.
Tineke: Ik hoor dat je daar ook al verstand van hebt. Ik begrijp dat je hobbies hebt waar je heel erg goed in bent. Je bent vast een slimme jongen! (*complimenteren*)
Pieter: (lacht een beetje) Ja, nou ja, niet met alles.

Vragen naar de percepties van de leerling

- Tineke:** Pieter, heb je een idee waarom je hier naartoe bent gekomen?
Pieter: Ik moest van meneer Jobse naar u toekomen.
Tineke: Meneer Jobse heeft je naar mij gestuurd? Mooi dat je gekomen bent. (*complimenten geven*)
Pieter: Hij zei dat het te maken had met de leestoetsen die ik in het begin van het jaar gemaakt

- heb. Ik heb ook dyslexie, maar dat is al sinds groep 6.
- Tineke:** Vertel daar eens iets meer over.
- Pieter:** Ja, nou ja. Ik lees langzamer dan andere kinderen in mijn klas. Soms snap ik niet goed wat ik lees.
- Tineke:** Dat is knap lastig.
- Pieter:** Ja, en dat vind ik soms heel irritant. Ik doe echt mijn best om bijvoorbeeld te leren voor proefwerken, maar het wil soms gewoon niet. De woordjes die ik moet leren blijven soms gewoon niet hangen.

Inschaling last van dyslexie

- Tineke:** Je geeft aan best last te hebben van je dyslexie: het leren voor proefwerken wil soms niet, de woordjes die je moet leren blijven niet hangen en dat frustreert je. Daarover heb ik een vraag voor jou. Stel dat je op een schaal van 0 tot 10 moet aangeven hoeveel last je hebt van dyslexie. 0 is dat je weinig last hebt van dyslexie en 10 is dat je heel veel last hebt van dyslexie. Waar zit je dan nu?
- Pieter:** Ummm. (stilte) Ik denk een 8.
- Tineke:** Een 8. Wat maakt dat je er een 8 voor geeft en niet meer of minder?
- Pieter:** (stilte) Jeetje, pffff.
- Tineke:** (Tineke wacht en geeft de leerling de kans om na te denken over deze vraag).
- Pieter:** Ja (weer stilte). Ik denk een 8 omdat.... Een 8 vind ik best wel hoog. Omdat ik er soms echt super van baal. Andere leerlingen maken soms vervelende opmerkingen en dan voel ik me heel dom.
- Tineke:** En hoe komt het dat je geen 10 hebt gegeven?
- Pieter:** Ummm, bij een 10 zou ik niet meer naar school gaan denk ik.
- Tineke:** En je gaat nog wel naar school. (*focussen op succes*)
- Pieter:** Ja, want ik red me ook wel, maar balen blijft het.

Wondervraag

- Tineke:** We kunnen je niet 1-2-3 van je dyslexie afhelpen. Wat we wél kunnen doen is je helpen om beter met je dyslexie om te kunnen gaan. We hebben al samen vastgesteld dat jij een paar maanden extra begeleidingslessen krijgt. In deze lessen werken we aan lees- en schrijfvaardigheden. Omdat het erg belangrijk is hoe je omgaat met je dyslexie hebben wij nu dit gesprek.

Pieter, ik zou je graag een gekke vraag willen stellen. Een vraag die je misschien nog nooit eerder hebt gehoord. Stel je nou eens het volgende voor. Je gaat vanmiddag om 4 uur naar huis en je doet wat je altijd doet. Vanavond heb je gewoon je avondeten zoals altijd en daarna ga je naar bed. En terwijl je ligt te slapen en niets in de gaten hebt gebeurt er een wonder. Er gebeurt een wonder en dat wonder is dat je beter met je dyslexie kunt omgaan. Maar omdat je sliep weet je niet dat dit wonder gebeurd is.

Pieter, waaraan zou jij dan morgenochtend als je wakker wordt merken dat het wonder gebeurd is?

- Pieter:** (lacht) nou, 's morgens vroeg zou ik de tv aanzetten en ik zou opeens de ondertiteling heel snel kunnen lezen. En als ik dan op school kwam zou ik opeens een 10 halen voor mijn proefwerk. Bij kookles en techniek zou ik alle woordjes onthouden en als ik een voorleesbeurt krijg, kan ik opeens heel goed voorlezen.
- Tineke:** Ja, dat zou inderdaad echt fantastisch zijn. We weten wel allebei dat dyslexie niet overgaat. Het wonder betekent dat je beter met je dyslexie kunt omgaan. Waaraan zou je merken dat je beter kunt omgaan met je dyslexie? Wat zou er anders gaan wanneer je het niet meer zo erg vindt dat je dyslexie hebt? (*de leerling helpen reële doelen te formuleren*)
- Pieter:** Umm. Dan zou ik niet zo zenuwachtig zijn wanneer ik moet voorlezen. En ik zou ook minder gestrest zijn om mijn certificaat koken te halen.
- Tineke:** Je zou minder gestrest zijn. En wie zou na jou de eerste zijn die zou merken dat er een wonder is gebeurd?

Pieter: Eh, nou, mijn moeder. Zij zou merken dat ik rustiger naar school ga 's morgens.
Tineke: En hoe zou je moeder dat vinden dat je rustiger naar school gaat?
Pieter: Ze zou het meteen mijn vader vertellen.
Tineke: Dus, ze is er blij om?
Pieter: Ja, ze zou zich minder zorgen hoeven maken om mij.
Tineke: En wie zou het nog meer merken dat je beter om kunt gaan met je dyslexie?
Pieter: Mijn beste vriend Daniël zou het ook meteen merken.
Tineke: Waaraan zou Daniël merken dat je veranderd bent?
Pieter: Daniël zou merken dat ik me niet meer zoveel aantrek van die vervelende opmerkingen van Margo en Jibbe.

Vragen naar mini-wondertjes (uitzonderingen)

Tineke: Wanneer was er de afgelopen twee weken al iets dat een beetje op het wonder leek?
Pieter: Ja, vorige week woensdag kreeg ik mijn toets kookwoorden terug. Ik had een vijf en dat vond ik best goed.
Tineke: Echt waar? Dat moet fantastisch zijn geweest voor je. Wat had je ervoor gedaan dat je een heel redelijk cijfer kreeg? (*indirect vragen naar hulpbronnen*)
Pieter: Ik had het rustig met mijn moeder geleerd. En 's avonds de woorden steeds herhaald tot ik ze kende.
Tineke: Maar, jij hebt wel heel hard moeten werken voor dat cijfer. Wat gebeurde er daarna?
Pieter: Mmm, daarna was ik wel vrolijk. En was ik rustiger.
Tineke: En wat zei Daniël daarvan?
Pieter: Daniël dat weet ik niet.
Tineke: Hoe zou dit mini-wonder vaker kunnen gebeuren?
Pieter: Ja, ik denk hard leren met mijn moeder en me niet zo druk maken voor een proefwerk.

Inschaling omgaan met dyslexie

Tineke: Jij bent een heel harde werker! Ik ben ervan onder de indruk hoe hard jij je best doet voor school. (complimenteren)
Wanneer je nu zou aangeven in hoeverre je kunt omgaan met je dyslexie op een schaal van 0 tot 10. En 0 betekent dat je nog helemaal niet goed kunt omgaan met dyslexie en 10 betekent dat je goed genoeg kunt omgaan met dyslexie. Waar zit je dan nu?
Pieter: Ja, ik denk een 4.
Tineke: Een 4, echt? Wat maakt dat je een 4 geeft en niet meer of minder?
Pieter: Omdat ik me vaak gefrustreerd voel door de woordjes die ik moet leren voor bijv. koken.
Tineke: En hoe komt het dat je geen 0 of een 1 hebt gegeven?
Pieter: Een 4, omdat ik soms de teksten wel begrijp als ik ze rustig lees. Vooral als het onderwerp me interesseert en ik de tekst nog een keer lees.
Tineke: Dus, jij leest teksten twee keer om ze goed te begrijpen. Dat vind ik heel knap van jou. En verder?
Pieter: Ik heb thuis geleerd hoe ik de spellingcorrector van Word kan gebruiken. De computer geeft dan aan welke woorden anders geschreven moeten worden. Dat helpt ook.
Tineke: Dus jij hebt jezelf geleerd hoe je de spellingcorrector kan gebruiken! Pieter, ik ben heel erg onder de indruk van wat jij allemaal kan en hoe jij zelf oplossingen probeert te vinden. Wat zou je de komende week kunnen doen om op deze 4 te blijven?
Pieter: Ik blijf goed mijn best doen, vraag of mijn moeder en Daniël me helpen en probeer vooral rustig te blijven tijdens een proefwerk.

Complimenten geven

Tineke: Jij hebt een groot doorzettingsvermogen om zover te komen. Hoe is het je gelukt dat je moeder en Daniël je helpen?
Pieter: Ik heb het ze gevraagd en ze wilden het graag doen.
Tineke: Hoe zou Daniël merken dat je van een 4 naar een 4 ½ bent gegaan? Wat gaat er dan beter?

Pieter: Dan zou hij merken dat ik het leuker vind en dat ik minder zenuwachtig ben wanneer ik een recept moet schrijven.

Inschaling motivatie en vertrouwen

(facultatief, vooral als een leerling minder gemotiveerd is)

Tineke: Pieter, ik zou je nog een vraag willen stellen. De schaal loopt weer van 0 tot 10. Deze schaal meet hoeveel je je wilt inzetten om zelf te proberen een stapje verder te komen. Laten we zeggen, 0 betekent dat je je weinig wilt inspannen en 10 betekent dat je er alles aan wilt doen om beter te leren omgaan met je dyslexie. Van 0 tot 10, hoe hard wil je werken?

Pieter: Een 7!

Tineke: Een 7 dat is best hoog. Waar komt je bereidheid om te werken vandaan?

Pieter: Ik wil het. Het is fijn als het beter gaat. Maar ik wil ook nog leuke dingen kunnen doen in het weekend.

Tineke: Als nu 0 betekent dat je er geen vertrouwen in hebt een oplossing te vinden en 10 betekent dat jij er alle vertrouwen in hebt, hoeveel vertrouwen heb jij er op dit moment in dat je een oplossing zal vinden voor het omgaan met dyslexie?

Pieter: Een 8. Ik denk dat er meer oplossingen zijn. Ik wil graag mijn certificaat halen want ik wil later kok worden.

Tineke: Ja, ben jij zo iemand, als je eenmaal besloten hebt dat je iets doet, dan heb je er vertrouwen in dat jij dat ook kan laten gebeuren?

Pieter: Ja, want ik wil het graag.

Tineke: Je bent erg vastberaden. En ik ben ook onder de indruk van je doorzettingsvermogen.

Het formuleren van feedback – complimenten, brug & taak

Tineke: (*complimenten*) Pieter, wanneer ik nadenk over wat je mij hebt verteld, ben ik onder de indruk van verschillende dingen. Ik vind het knap van je dat je jezelf hebt aangeleerd hoe je de spellingcorrector kunt gebruiken. Ook heb je verteld dat je hulp vraagt aan je moeder of aan je vriend Daniël. Je bent iemand die hard werkt en veel doorzettingsvermogen toont. Dat is heel bijzonder. Ik heb ook bewondering voor je bereidheid om te werken en je vertrouwen in het vinden van oplossingen. Bovendien heb je een groot doel voor ogen: je wil graag leerkracht worden.

(*brug*) Pieter, op dit moment weet ik ook nog niet hoe je nog beter met je dyslexie zou kunnen omgaan. Maar ik denk dat we wel degelijk daaraan kunnen werken. Daarom wil ik het volgende voorstellen:

(*taken*) Ten eerste, blijf de dingen doen die jou tot een 4 hebben gebracht. Let erop welke dingen jou kunnen helpen. Let erop wat er gebeurt wanneer het goed gaat. Let erop hoe het je lukt om met je dyslexie om te gaan.

Dan heb ik nog een vraag voor je. Zou je deze week eens willen proberen om te doen alsof het wonder al gebeurd is. Het wonder dat je beter kunt omgaan met je dyslexie. Je hoeft dat tegen niemand te vertellen. Zou je dat willen?

Pieter: Ja

Tineke: Dus je gaat doen alsof het wonder heeft plaatsgevonden. Kies een dag uit tussen nu en de volgende keer dat wij elkaar weer zien. Maar zeg het dan tegen niemand; doe het en vertel mij een volgende keer wat er beter is. Oké?

Pieter: Ja, prima hoor.

Tineke: Pieter, was het voor jou zinvol om hier een half uurtje te zijn?

Pieter: Ja.

Tineke: Hoe komt het dat het zinvol was voor jou?

Pieter: Omdat ik denk dat het wel kan helpen.

Tineke: Is er nog iets dat je wilt vertellen voordat we afsluiten?

Pieter: Nee.

Tineke: In de extra begeleidingslessen kom ik af en toe terug op wat we vandaag besproken hebben. Ik zal je dan vragen of het beter gaat. Ook vraag ik je dan of de dingen die leert in de extra begeleidingslessen, je helpen met je dyslexie om te gaan. Wanneer je tussendoor een gesprek wilt hebben, mag je dat altijd aangeven. Tot ziens Pieter.

BIJLAGE 3: FORMULIER INLEIDEND GESPREK OPLOSSINGSGERICHT WERKEN EN DYSLEXIE

Naam begeleider:
Naam leerling:
Periode:

BEGELEIDER	LEERLING
-------------------	-----------------

Een praatje maken. Vraag de leerling waar hij goed in is.

Hoe breng je het liefst je tijd door?	
Hoe pak je dat aan?	

Vragen naar de percepties van de leerling.

Heb je een idee waarom je hier naar toe bent gekomen?	
Wat maakt je probleem tot een probleem?	

Schaal: last van dyslexie

0 is dat je weinig last van dyslexie hebt en 10 is dat je heel veel last van je dyslexie hebt. Waar zit je dan nu?	0 _ 1 _ 2 _ 3 _ 4 _ 5 _ 6 _ 7 _ 8 _ 9 _ 10
Wat maakt dat je er nu dat cijfer voor geeft en niet meer of minder?	

*We kunnen je niet 1-2-3 van je dyslexie afhelpen (daar krijg je allerlei andere oefeningen voor). Wat we wél kunnen doen, is je helpen om beter met je dyslexie om te kunnen gaan.**

* Andere formuleringen:

"Je helpen je dyslexie te aanvaarden"

"Je erbij helpen dat je het niet meer zo erg vindt dat je dyslexie hebt"

Daarvoor kom je hier naar toe. (vragen of de leerling het begrijpt).

Wondervraag

<p>Stel je nu eens het volgende voor. Je gaat zometeen naar huis en doet een aantal dingen die je normaal op deze dag doet. Je gaat naar bed en dan gebeurt er het volgende.</p> <p>Als er vannacht een wonder gebeurt, waardoor je beter zou kunnen omgaan met je dyslexie (maar je wist niet dat het wonder gebeurde want je sliep), waaraan zou je dan morgenochtend als je wakker werd merken dat het wonder gebeurd was?</p>	
<p>Waaraan merk je het het eerst?</p>	
<p>Hoe zou het dan verder morgen anders gaan?</p>	
<p>Wie zou na jou de eerste zijn die het zou merken en waaraan? Hoe zou die dan reageren en hoe zou jij dat vinden?</p>	

Mini-wondertjes (uitzonderingen)

<p>Wanneer was er de afgelopen twee weken soms al even iets dat een beetje op het wonder leek?</p>	
<p>Wat gebeurde er toen precies?</p>	
<p>Hoe zou dat vaker kunnen gaan gebeuren?</p>	

Wat is daarvoor nodig?	
------------------------	--

Inschaling omgaan met dyslexie

Als 0 is dat je nog helemaal niet goed kunt omgaan met je dyslexie en 10 dat je voldoende kunt omgaan met je dyslexie. Waar zit je dan nu?	0 _ 1 _ 2 _ 3 _ 4 _ 5 _ 6 _ 7 _ 8 _ 9 _ 10
Wat maakt dat je er dit cijfer aan geeft en niet meer of minder?	
Hoe ben je van 0 tot X gekomen en wat hielp je daarbij?	

Complimenten geven

Benadrukken wat de leerling zelf al goed doet, wat hij zelf al aan oplossingen gevonden heeft.	
Waarom zou je merken dat het een punt meer geworden was (of een half punt)?	
Waar zouden anderen dat aan merken?	

Inschaling motivatie en vertrouwen

(facultatief, vooral als een leerling minder gemotiveerd is)

<p>Hoeveel wil je je inzetten om zelf te proberen een stapje verder te komen. Als 0 is dat je jezelf weinig wilt inspannen om beter om te (leren) gaan met dyslexie en 10 dat je er alles aan wilt doen om er beter mee om te leren gaan. Waar zit je dan?</p>	<p>0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10</p>
<p>Wat maakt dat je er dit cijfer aan geeft en niet meer of minder?</p>	

Het formuleren van feedback – complimenten, brug & taak

<p>Zou je deze week eens willen proberen om te doen alsof het wonder al gebeurd is. Je hoeft dat tegen niemand te vertellen (een geheimpje tussen ons) Indien ja: hoeveel dagen zou je dat willen proberen?</p>	
<p>Steeds vragen of het uurtje zinvol was en waarom.</p>	

BIJLAGE 4: FORMULIER VERVOLGGESPREKKEN OPLOSSINGSGERICHT WERKEN

BEGELEIDER	LEERLING
------------	----------

Praatje maken en vragen naar de percepties van de leerling

<p>Wat is er beter gegaan sinds de vorige keer?</p> <p><i>(focus op: omgaan met en acceptatie van dyslexie)</i></p>	
<p>Is het je gelukt om te doen alsof het wonder gebeurd was? Hoe vaak?</p> <p><i>(Niet te lang doorhameren als het niet gelukt is. Dan positief duiden wat er wel gelukt is.)</i></p>	
<p>Hoe ging dat?</p>	
<p>Hoe doe je dat precies?</p>	
<p>Is dat nieuw voor je?</p>	
<p>Waar merk je dat aan op school, thuis en bij je vriendjes?</p>	
<p>Complimenten: Niet iedereen had X kunnen doen of zeggen. Dus jij bent iemand die heel goed.....</p>	
<p>En wat is er verder beter?</p>	

<p>Wat is er nodig om X weer te doen?</p> <p>NB: Als er echt niets beter is: “Hoe overleef je dat? Hoe komt het dat het nog niet veel erger is? Hoe doe je dat? Als je dat kunt blijven doen, heb je dan bereikt waarvoor je hier komt?</p>	
---	--

Inschaling van vooruitgang in het omgaan met dyslexie

<p>Het cijfer 0 betekent dat je niet goed kunt omgaan met dyslexie en ná het wonder zit je op een 10. Waar zit je dan nu?</p>	
<p>Fantastisch, wat maakt dat je er een X voor geeft?</p>	
<p>Waarom zul je merken dat het een punt meer geworden is? Wat zal er anders zijn?</p>	
<p>Wie zal dat het eerst merken?</p>	
<p>Hoe zal die erop reageren?</p>	
<p>Hoe reageer jij er dan weer op?</p>	
<p>Wat zou er nodig zijn om te doen alsof je daar al zat?</p>	
<p>Naar welk cijfer streef je?</p>	<p>0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10</p>

Wat maakt dat je er dit cijfer aan geeft en niet meer of minder?	
Waarvoor zul je merken dat je op eigen benen verder kunt (en dat je hier niet meer hoeft te komen).	
Wat zal er dan anders zijn?	
Hoe gemotiveerd ben je om het te doen? Op welke manier wil je je daarvoor inzetten?	
Hoeveel tijd denk je daarvoor nodig te hebben?	

Complimenten geven

Positief duiden wat er allemaal al goed gaat.	
Eventueel taak geven: doen alsof het wonder gebeurd is.	
Steeds vragen of het gesprek zinvol was en waarom.	

LITERATUUR

- ¹ Henneman, K., Kleijnen, R. & Smits, A.E.H. (2004). *Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs. Signalering, diagnose en begeleiding*. 's Hertogenbosch: KPC groep.
- ² Kleijnen, R., Steenbeek-Planting, E.G. & Verhoeven, L. (2008). *Toetsen en Interventies bij Dyslexie in het Voortgezet Onderwijs. Nederlands en de Moderne Vreemde Talen*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- ³ Smeets, J. & Kleijnen, R. (2007, 2008). *Technische Maatjes bij Dyslexie. Compenserende en Dispenserende hulpmiddelen*. Den Bosch: Masterplan Dyslexie. Dit boek is tevens online beschikbaar op www.masterplandyslexie.nl > Producten > Voortgezet Onderwijs > Technische Maatjes bij Dyslexie
- ⁴ Goei, S.L., Jacobs, A., Popma, A., Broos, H., & Vergouw, R. (2005). Naar een Protocol Dyslexie voor het Praktijkonderwijs. *Remediaal* 5 (6), 25-29.
- ⁵ Van der Leij, A. (2003). *Leesproblemen en dyslexie*. Rotterdam: Lemniscaat.
- ⁶ Henneman, K., Kleijnen, R. & Smits, A.E.H. (Herziene versie, 2005). *Signaleringsinstrument Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs*. 's Hertogenbosch: KPC groep.
- ⁷ Staphorsius, G. (2001). *Toelatingstoets Leerwegondersteunend Onderwijs en Praktijkonderwijs*. Arnhem: Citogroep.
- ⁸ Vorst, H.C.M. (2006). *DOT 7/8*. Amsterdam: Libbe Mulder.
- ⁹ Kort, W., Schittekatte, M., Bos, K.P. van den, Vermeir, G., Lutje Spelberg, H.C., Verhaeghe, P. & Wild, S. (2005). *DST-NL. Dyslexie Screening Test -Nederlandstalige bewerking*. Amsterdam: Harcourt Test Publishers.
- ¹⁰ Jenninga, J. & Kleijnen, R. (2006). Toetsen en testen: een kwestie van zorgvuldig afwegen. In: *Remediaal*, 6 (6), 6-13.
- ¹¹ Brus, B.Th. & Voeten, M.J.M. (1999). *Een-Minuu-Test*. Amsterdam: Harcourt Test Publishers.
- ¹² Kapinga, T.J. (2002). *Drempelonderzoek 678*. Ridderkerk: 678 Onderwijs Advisering.
- ¹³ Aarnoutse, C.A.J. (1996). *Begrijpend Leestoets groep 4*. Amsterdam: Harcourt Test Publishers.
- ¹⁴ Staphorius, G., & Krom, R. (1998). *Toetsen Begrijpend Lezen*. Arnhem: Citogroep.
- ¹⁵ Van den Bosch, L., Gillijns, P., Krom, R. & Moelands, F. (1997). *Schaal vorderingen in spellingvaardigheden*. Arnhem: Citogroep.
- ¹⁶ Janssen, J., Kraemer, J.M., & Noteboom, A. (2002). *Rekenen Wiskunde*. Arnhem: Citogroep.
- ¹⁷ Kort, W., Schittekatte, M., Bosmans, M., Compaan, E.L., Dekker, P.H., Vermeir, G., & Verhaeghe, P. (2002, 2005). *WISC-III- NL. Wechsler Intelligence Scale for Children III. Nederlandstalige bewerking*. Amsterdam: Harcourt Test Publishers.
- ¹⁸ Snijders, J.Th., Tellegen, P.J., & Laros, J.A. (2003). *Snijders-Oomen Niet-Verbale Intelligentietest (SON-R 51/2 -17)*. Amsterdam: Boom.
- ¹⁹ Cladder, H. (1999). *Oplossingsgerichte korte psychotherapie*. Lisse: Swets & Zeitlinger.

Le Fevere de Ten Hove, M. (2000). *Korte therapie. Handleiding bij het 'Brugse model' voor psychotherapie met een toepassing op kinderen en jongeren*. Leuven- Apeldoorn: Garant.
De Jong, P. & Berg I.K. (2001). *De kracht van oplossingen. Handwijzer voor oplossingsgerichte gesprekstherapie*. Amsterdam: Harcourt.

²⁰ Smits, A.E.H. & Braams, T. (2006). RALFI in het Voortgezet Onderwijs. In: *Remediaal*, 5 (6), 14-17. Deventer: Kluwer.

Smits, A.E.H. & Braams, T. (2006). *Dyslectische kinderen leren lezen. Individuele, groepsgewijze en klassikale werkvormen voor behandeling van leesproblemen*. Amsterdam: Boom.

²¹ Torgesen, J.K. (2001). The theory and practice of intervention; comparing outcomes from prevention and remediation studies. In A.J. Fawcett (Red.) *Dyslexia: Theory and good practice* (pp. 185-202). London: Whurr Publishers.

²² National Institute of Child Health and Human Development. (2000). *Report of the National Reading Panel: Teaching children to read*. Washington, DC.

²³ Van IJzendoorn, T. (1998). *Begrijpend lezen door rolwisselend leren*. Lisse: Swets & Zeitlinger.

²⁴ Kleijnen, R., Erkens, I., Tak, W., Smeets, J. & Van Berkel, A.J. (1994). *Strategisch spellen*. Lisse: Swets & Zeitlinger.

²⁵ Van Elsäcker, W. & Verhoeven, L.T.W. (2001). *Interactief lezen en schrijven. Naar motiverend leesen schrijfonderwijs in de midden- en bovenbouw van het basisonderwijs*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.

²⁶ Smeets, J. & Callebaut, D. (2005). Implementatie van compenserende software vraagt om integrale leerlingenzorg. Een ontwikkelingsgericht én empirisch onderzoek. In: Kleijnen, R. & G. van den Broek (Red). *Grensoverschrijdende Integrale Leerlingenzorg. Een (pro)actief proces* (pp. 253-288). Antwerpen –Apeldoorn: Garant.

²⁷ Ruijsenaars, A.J.J.M. (2001). *Leerproblemen en leerstoornissen*. Rotterdam: Lemniscaat.

²⁸ Rasinski, T.V. (2004). *Assessing Reading Fluency*. Beschikbaar op www.prel.org/programs/rel/assessing.asp

INTERVENTIEPLAN INTRODUCTIESESSIE

<i>Doelen</i>	<i>Inhoud van begeleiding</i>	<i>Uitvoering en organisatie</i>
<ol style="list-style-type: none">1. In beeld brengen hoe leerlingen met lees- en/of spellingproblemen begeleiding in de school ervaren.2. De leerlingen verwoorden hun verwachtingen van hun eigen handelen en van de begeleider tijdens het interventietraject.	<ol style="list-style-type: none">1. Leerlingen vullen onder begeleiding de dyslexiescan in. <i>Zie introductie leerlingscan.</i>2. De leerling vult na uitleg van de begeleider het logboek in.	<ol style="list-style-type: none">1. 🗣️ Gesprek met uitleg ✍️ Invulopdracht van 15 minuten2. ✍️ Invulopdracht van 10 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none">• Kopieer voor alle leerlingen de vragenlijst (leerlingscan) en het logboek. <p><i>Benodigheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none">• Kopieën van de leerlingscan• Kopieën van het logboek introductieles <p>① Tip voor de organisatie: wanneer er meerdere interventiegroepen draaien, kan deze introductiesessie met meerdere interventiegroepen tegelijkertijd gedaan worden.</p>		

INTRODUCTIE LEERLINGSCAN

Vul samen met de leerlingen de leerlingscan in. De begeleider leest voor en geeft uitleg. De leerlingen schrijven de antwoorden op en mogen nadere uitleg vragen.

In de scan wordt steeds gesproken over lees- en spellingproblemen. Leerlingen waarbij de diagnose 'dyslexie' niet is gesteld, kunnen daardoor ook de vragenlijst invullen.

Bekijk de ingevulde leerlingsscans tussen de introductieles en de eerste begeleidingsles. Komt u opmerkelijke zaken tegen, sluit deze dan kort met de mentor, de dyslexie- of de zorgcoördinator. Vrijwel altijd is het zo dat in de periode dat de interventies plaatsvinden ook aan de algemene begeleiding in de klas gewerkt moet worden. Het is noodzakelijk hierover goed af te stemmen met elkaar.

Uit de pilotstudie is gebleken dat veel leerlingen bij de laatste vraag aangeven dat zij meer over dyslexie willen weten. Wij verwijzen u graag door naar de DVD van het Masterplan Dyslexie (www.masterplandyslexie.nl). Ook kunt u extra informatie vinden bij het Steunpunt Dyslexie (www.steunpuntdyslexie.nl). Het klokhuis heeft een informatieve site voor leerlingen over dyslexie (www.hetklokhuis.nl/lees/dossiers klik aan: dyslexie).

① Een uitgebreide versie van de leerlingscan is opgenomen in de dyslexiemonitor. De digitale dyslexiemonitor is bedoeld om dyslexiebeleid in kaart te brengen en de dyslexiebegeleiding van dyslectische leerlingen te monitoren. Leerlingen kunnen op deze site hun vragenlijst digitaal invullen. De dyslexiemonitor verwerkt vervolgens uw gegevens. U kunt als school een abonnement aanvragen op de dyslexiemonitor. Meer informatie vindt u op www.dyslexiemonitor.nl.

BIJLAGE DYSLEXIESCAN VOOR LEERLINGEN

<p>Heb je het idee dat de docenten weten dat je moeite hebt met lezen en spellen?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Nee ☐ Ja, de meeste docenten ☐ Ja, ongeveer de helft van de docenten ☐ Ja, enkele docenten
---	---

Kruis aan of het voor alle docenten geldt, of voor maar een paar.

<p>1 = Ja, de meeste docenten 2 = Ja, ongeveer de helft van de docenten 3 = Ja, een paar docenten 4 = Nee, geen enkele docent</p>				
<p>Ik merk dat verschillende docenten rekening houden met mijn lees- en spellingproblemen. Dit merk ik want</p>				
<p>1 Ze laten me merken dat ze op de hoogte zijn van mijn lees- en spellingproblemen.</p>	<p>1</p>	<p>2</p>	<p>3</p>	<p>4</p>
<p>2 Ze bespreken samen met mij hoe ze rekening kunnen houden met mijn lees- en spellingproblemen binnen hun eigen vak.</p>	<p>1</p>	<p>2</p>	<p>3</p>	<p>4</p>
<p>3 Ik kan/mag fouten maken en fouten zijn er om van te leren.</p>	<p>1</p>	<p>2</p>	<p>3</p>	<p>4</p>
<p>4 Ze praten er met mij over of hun extra hulp mij ook echt helpt.</p>	<p>1</p>	<p>2</p>	<p>3</p>	<p>4</p>

Deze vraag hoef je alleen maar in te vullen als er met jou speciale afspraken zijn gemaakt voor je lees- en spellingproblemen.

Welke voorzieningen krijg je, die jou helpen met je lees- en spellingproblemen?

- Extra tijd voor oefeningen en opdrachten
- Extra tijd voor toetsen
- Mondeling overhoren
- Aangepaste beoordeling van spelling
- Voorlezen of laten voorlezen van teksten en opdrachten
- Vergroten van teksten (eventueel aanpassing lettertype)
- Examenregelingen
- Toestaan van hulpmiddelen:
 - Laptop
 - ReadingPen
 - Tekst op cassettebandjes/cd
 - Gebruik spellingcorrector
 - Regelkaarten
 - Spellinglijsten
 - Anders, _____

- Door vrijstelling van taken:
 - Minder vragen of oefeningen
 - Minder te lezen boeken
 - Spelfouten niet beoordelen
 - Spelfouten gedeeltelijk beoordelen
 - Niet hardop (laten) voorlezen
 - Vrijstelling van een vreemde taal (of onderdeel daarvan)
 - Anders, _____

Heb je het gevoel dat de docenten meewerken aan deze voorzieningen?

- Ja, de meeste docenten
- Ja, ongeveer de helft van de docenten
- Ja, een paar docenten
- Nee, bijna niemand houdt zich er aan

Deze vraag hoef je alleen maar in te vullen als je op school extra begeleiding krijgt voor je leesproblemen.

Is deze begeleiding ervoor bedoeld om je beter te leren omgaan met je leesproblemen?	☐ Ja ☐ Nee
Voor welke vakken geldt dit?	☐ Voor Nederlands ☐ Voor de moderne vreemde talen ☐ Voor andere vakken waarbij lezen en schrijven belangrijk is.
Wat zou jij zelf nog willen weten, leren of doen om beter met je leesproblemen om te kunnen gaan? <ul style="list-style-type: none">☐ Meer weten over leesproblemen: wat het probleem is en waar het vandaan komt☐ Aan anderen laten zien waar ik goed in ben☐ Samen met andere leerlingen die leesproblemen hebben regelmatig praten over hun oplossingen☐ Anders, namelijk _____	

Naam leerling: _____

Klas: _____

Deze extra lessen zijn speciaal voor jou.

Waaraan wil je zelf werken in de komende 18 weken?

•

•

•

•

INTERVENTIEPLAN SESSIE 1, WEEK 1

Doelen	Inhoud van de begeleiding	Uitvoering en organisatie
<ol style="list-style-type: none"> 1. Stilstaan bij de ervaringen van de leerlingen tot nu toe op het gebied van het lezen. Deze eerste sensibiliseringsles is ervoor bedoeld de leerlingen te laten ontdekken waarom zij geselecteerd zijn voor interventie. 2. Geven van uitleg over het doel van de interventie aan de leerlingen. 3. Bekendmaken van de leerlingen met de leesprocedure RALFI (leescyclus I). 4. Evalueren van de huidige werkwijze door de leerlingen. Begeleiders observeren toetsend de behandeling. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. De leerlingen bespreken met de begeleider wat zij als lastig ervaren wanneer een tekst gelezen wordt en welke oplossingen zij hiervoor hebben gevonden. <i>Zie bijlage 1.1</i> 2. Leerlingen krijgen uitleg over het doel van deze interventie: het verbeteren van de vloeïendheid van het lezen. De leerlingen krijgen een kort overzicht van de structuur van de interventie-sessies. <i>Zie bijlage 1.2 en 1.3</i> 3. Een tekst wordt gelezen met de leesprocedure RALFI. <i>Zie bijlage 1.4</i> 4. Leerlingen vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 🗣️ Gesprek van 10 minuten 2. 🗣️ Uitleg van 5 minuten 3. 📖 Leesoefening van 15 minuten 4. ✍️ Invulopdracht van 10 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Bekijk vooraf de ingevulde leerlingscan uit de introductiesessie en markeer opvallende punten. • Kopieer voor alle leerlingen de bladzijde uit het boek die de komende twee sessies met de RALFI-procedure gelezen zal worden (pagina 7 uit "De griezelbus"). • Kopieer voor alle leerlingen logboek les 1. <p><i>Benodigheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Leesboek "De griezelbus" • Kopieën van de tekst uit het leesboek • RALFI-poster (deze vindt u voorin de map en als pdf-bestand op de cd-rom onder <i>Sessie 1</i>) • Kopieën van logboek les 1 <p>① Alle kopieerbladen vindt u geordend per sessie op de bijgevoegde cd-rom.</p>		

BIJLAGE 1.1 SENSIBILISERINGSLES

Bekijk vooraf de ingevulde leerlingscan uit de introductiesessie en markeer opvallende punten.

Bespreek met de leerlingen welke problemen ze tegenkomen bij het lezen en welke oplossingen zij daarop gevonden hebben:

- *Welke dingen vind je lastig wanneer je nieuwe teksten leest?*
- *Begrijp je wat je leest?*
- *Bij welke (praktijk)opdrachten is het nodig dat je nauwkeurig leest? Wat gebeurt er bijvoorbeeld als je tijdens de kookles niet nauwkeurig leest?*
- *Komt het wel eens voor dat je een woord niet goed leest, waardoor je de tekst niet goed begrijpt?*
- *Wat doe je dan?*
- *Welke oplossingen heb je hiervoor bedacht? (Bij deze vraag goed doorvragen).*

Geef de leerlingen complimenten wanneer zij oplossingen voor hun problemen aanreiken: *“Wow, dat heb je slim bedacht.” “Ik kan zien dat jij erg je best doet op school.”*

Exploreer vervolgens deze oplossingen: *“Wat goed van jou zeg. Hoe ben je op het idee gekomen om dit zo op te lossen?” “Hoe is het je gelukt om deze oplossing te gebruiken?”*

Bespreek met de leerlingen die niet eerder interventie hebben ontvangen waarom zij geselecteerd zijn voor het interventietraject.

Bespreek met leerlingen die reeds interventie ontvangen hoe de remediëring tot nu wordt ervaren. Hebben de leerlingen het idee dat er vooruitgang wordt geboekt? Wat hebben de leerlingen aan de remediëring? Betrek hierbij de uitslag van de leerlingscan.

Laat de leerlingen na dit gesprek de eerste vraag van logboek les 1 invullen.

BIJLAGE 1.2 UITLEG OVER HET DOEL VAN DE INTERVENTIE

Geef de leerlingen uitleg over het doel van de interventie aan de hand van de bijgevoegde poster:

"Het is de bedoeling dat we een aantal weken gaan samenwerken om jullie te helpen betere lezers en luisteraars te worden. Als je in de klas snel lange teksten moet lezen, hoe doe je dat dan? Zojuist hebben we al gesproken over oplossingen die jullie zelf al bedacht hebben om het lezen gemakkelijker te maken. In deze lessen gaan we veel aandacht besteden aan lezen, maar ook aan schrijven. We gaan de komende tijd stukken lezen die jullie leuk vinden en jullie mogen dus ook mee kiezen wat we lezen.

Het lezen van teksten zal anders gaan, dan je tot nu toe hebt gedaan. Het doel van deze lessen is dat je vloeiender en sneller gaat lezen. Om dit te bereiken lees je zometeen verschillende keren een tekst uit het boek "De Griezelbus" van Paul van Loon. Kijk maar op deze poster, dan zie je wat we zo gaan doen.

(De iconen hieronder staan in deze volgorde op de poster).

 Eerst lees ik een stuk tekst voor.

 Daarna lees je het nogmaals stil voor jezelf. Na een paar weken zal ook een computerprogramma de tekst voorlezen.

 Wanneer je het stuk uit hebt, vorm je groepjes van twee. De persoon met wie je gaat samenwerken noem je je 'duopartner'. Nu ga je het verhaal voorlezen aan je duopartner. Om ervoor te zorgen dat het lezen makkelijk is, gaat je duopartner je helpen. Dit betekent dat wanneer je aarzelt bij een woord, je duopartner direct het woord voorzegt. Wanneer je een woord verkeerd voorleest, moet je duopartner meteen het goede woord zeggen. Wanneer je op deze manier geholpen wordt met lezen, zul je na een tijdje merken dat het lezen sneller en meer automatisch verloopt.

 Hierna draai je de rollen om en help jij je duopartner.

Het belangrijkste is dat we werken met teksten die jullie leuk vinden. Jullie mogen zelf ook boeken meenemen, korte verhalen of jeugdtijdschriften. We zouden ook een aardrijkskunde of geschiedenis tekst kunnen doorwerken. We zullen deze les beginnen met het boek 'De griezelbus'."

Gebruik eigen teksten

Tijdens het interventieprogramma heeft het de voorkeur wanneer leerlingen zélf teksten uitkiezen, omdat zij dan meer betrokken zijn bij de leesstof. Wanneer leerlingen met een beheersingsniveau van AVI 4 á 5 zelf teksten meenemen, moeten deze minimaal van het niveau AVI-9 zijn. Wanneer de teksten te gemakkelijk zijn, zullen leerlingen namelijk niet genoeg profiteren van de RALFI-leesprocedure (zie ook § 3.2.3). In bijlage 1.3 is een leesindexschaal toegevoegd om de moeilijkheidsgraad van een tekst te bepalen.

BIJLAGE 1.4 LEESINDEX

Bepaling van woord- en zinslengte

Gemiddelde woordlengte: $\frac{\text{Aantal lettergrepen}}{\text{Aantal woorden}} \times 100 =$

Gemiddelde zinslengte: $\frac{\text{Aantal woorden}}{\text{Aantal zinnen}} =$

Formule van Leesindex A

$195 - (2/3 \text{ woordlengte}) - (2 \times \text{zinslengte}) =$

Toepassing van de formule

In deze bijlage is de moeilijkheidsgraad van een willekeurige pagina uit de Griezibus berekend. Hiervoor is gebruik gemaakt van leesindex A. Deze index wordt voor verkregen door bovenstaande formule toe te passen die gebaseerd is op de gemiddelde woord- en zinslengte van een tekst. Leesindex A=100 staat voor een zeer gemakkelijke tekst, leesindex A=0 staat voor een zeer moeilijke tekst (zie leesindexschaal op de volgende pagina). De formule is ontwikkeld door Brouwer (1976)¹. Op basis van dit systeem is ook de moeilijkheidsgraad van de AVI-leeskaarten bepaald². We geven hieronder een toepassing van de formule op de Griezibus, pagina 25.

¹ Brouwer, D. (1976). Leesbaarheidsformules voor de Nederlandse taal; een kritische beschouwing. *Pedagogisch tijdschrift voor opvoedkunde*, 21, 491-505

² van Grinsven, M. (2006). Vernieuwing AVI toetsstelsel en niveau-aanduiding. *Tijdschrift voor Remedial Teaching* 14 (3), 30-33.

Berekening leesindex De Griezelbus

Aantal zinnen: 36

Aantal woorden: 271

Aantal lettergrepen: 409

Gemiddelde woordlengte: $(409/271) \times 100 = 150,92$

Gemiddelde zinslengte: $(271/36) = 7,53$

Formule:

$195 - (2/3 \times 150,92) - (2 \times 7,53) =$

$195 - (100,61) - 15,06 = 79,33$

Leesindex De Griezelbus: $A = 79$

De tekst wordt volgens de leesindex gekarakteriseerd als 'gemakkelijk'. Dit komt overeen met de leesindex van AVI 9.

LEESINDEXSCHAAL

Indeling van de verschillende lectuurgenres op basis van zinslengte, woordlengte en hun onderlinge betrekking.

Categorie	Leesmoeilijkheid		Lectuurgrens
	Indexcijfer A	Omschrijving	
1	80-100	zeer gemakkelijk	Kinderlectuur t/m 12 jaar
2	70-85	gemakkelijk	Kinderlectuur vanaf 13 jaar, specifieke jeugdliteratuur, detectives en avonturenromans
3	50-75	standaard	Streekromans
4	35-55	tamelijk moeilijk	Reisverhalen en historische romans
5	20-40	moeilijk	Populair wetenschappelijke lectuur
6	0-25	zeer moeilijk	Wetenschappelijke lectuur

BIJLAGE 1.4 RALFI LEESOEFENING

Leescyclus I

"We beginnen met onze eerste lees oefening!"

Geef alle leerlingen een kopie van bladzijde 7 uit het boek 'De griezelbus'.

Fase 1: Oriëntatie

Oriënteer je samen met de leerlingen op de tekst die gelezen gaat worden en lees de achterkant. *"Ben je wel eens op schoolreis geweest? Waar ging je dan naar toe? Wist je dat van tevoren?"*

Vestig kort de aandacht op het schrijfdoel van een bepaalde tekst, in dit geval een spannend verhaal: "Hoe merk je dat dit een spannend boek gaat worden?" Geef hier eventueel suggesties zoals de donkere kleur van de omslag. Bovendien zie je op de voorkant een skelet en een griezelige vleermuis. Uit de tekst op de achterkant blijkt dat iemand een akelig geheim heeft.... Dit klinkt wel heel spannend.

Fase 2 en 3: Voorlezen en interactie, uitleg van moeilijke woorden

Lees pagina 7 hardop voor. Doe dit in een normaal tempo, op vloeiende wijze. Vraag de leerlingen bij te wijzen. Ga op een enthousiaste manier interactie met de leerlingen aan over de inhoud van de gelezen tekst.

- Begrijpen de leerlingen wat er in dit stukje tekst staat?
- Hoe zou jij je voelen wanneer je 's avonds met een griezelbus een ritje ging maken?
- Kennen de leerlingen het woord 'project'? De begeleider doet voor op welke wijze hij de betekenis van een woord uit de context haalt (modelleren). Bijvoorbeeld: *"Dit is een moeilijk woord. Eens kijken of er in de zin ervoor of de zin erna iets staat, waardoor ik weet wat het woord 'project' betekent. De zin erna zegt "Hij heeft ergens een oude bus op de kop getikt, waarmee hij tijdens de Kinderboekenweek door het land reist". Misschien heeft het project te maken met die oude bus. Nu ga ik de zin erna doorlezen: "Het voertuig is nogal roestig en zit vol deuken maar het rijdt nog uitstekend. Een aantal basisscholen, waaronder de Tulp, heeft een uitnodiging ontvangen voor een rit met de Griezelbus" Oh, dus dat project gaat over scholen die een ritje gaan maken met die oude bus." Een project is dus een uitgewerkt plan om iets te ondernemen, in dit geval voor scholen om een uitstapje te maken."*
- Laat de leerlingen de volgende woorden mondeling in stukjes knippen. Laat de leerlingen zien hoe een woord in stukjes geknipt kan worden: *"In deze tekst zitten een paar lange woorden. We kunnen deze woorden in stukjes knippen. Het woord "griezelbus" kan ik verdelen in 'griezel' en 'bus'. Kunnen jullie de volgende woorden in stukjes knippen? schoolgebouw (school-gebouw), handtasje (hand-tasje), kinderboekenweek (kinder-boeken-week).*

Fase 4: Stillezen

Laat de leerlingen het tweede gedeelte op bladzijde 7 ("Iedereen giechelt...." tot en met "...rit met de Griezelbus") stil voor zichzelf lezen.

Fase 5: Duo-lezen

Geef nu aan hoe de leesondersteuning in zijn werk gaan. Laat één leerling hardop voorlezen, en laat de rest meelesen. Geef zelf een voorbeeld van leesassistentie: zeg direct het woord voor wanneer er

geaard wordt én verbeter direct foutief gelezen woorden. Laat hierna de leerlingen in duo's nogmaals de tekst lezen. Laat de sterkste lezer van een duo eerst lezen. Loop langs om te kijken of de leerlingen dezelfde leesondersteuning al kunnen toepassen. In het begin is het nodig om de leerlingen hierbij te helpen.

Wanneer een interventiegroep uit een oneven aantal leerlingen bestaat, vormen de begeleider en een leerling een duo. Let er in dit geval op dat de samenstelling van de duo's per sessie wisselt. Als de begeleider en een leerling een duo vormen wordt er niet van rol gewisseld.

*Afsluiting*³

Besprek met de leerlingen de vragen uit het logboek en besteed er de eerste keer veel aandacht aan. Maak het **belangrijk** voor de leerlingen. Leg hen uit wáárom ze dit moeten doen: om zelf mee te kunnen bepalen wat ze belangrijk vinden in de begeleiding, om aan te geven waar ze meer of minder van willen, om eventuele bijstellingen door te voeren, etc.

Het invullen van het logboek is dus een 'serieus' onderdeel van de sessie en moet niet afgeraffeld worden. Tijdens sessie 8, 17, 26 en 33 wordt uitvoeriger besproken met de leerlingen wat er volgens hen beter gaat. Dit kan tevens als uitgangspunt dienen voor besprekingen met andere leerkrachten of met de ouders.

Om wat verder te komen in het verhaal leest de begeleider na het doorlopen van de fasen een klein stukje voor in het boek (pagina 8 t/m 11).

³ Tijdens deze introductiesessie zal leescyclus II overgeslagen worden.

Naam leerling: _____

Klas: _____

Wat heb je in het verleden al geleerd dat je zeker wilt vasthouden?

Wat is het doel van de lessen die je de komende tijd gaat volgen?
Schrijf het kort op.

Hoe ga je er zelf voor zorgen dat je dit doel bereikt?

•

•

•

Hoe vond je het om te werken met RALFI (een nieuwe manier van lezen)?

INTERVENTIEFORMULIER PER SESIE

Naam leerling:	Sessie 1	Datum:	Begeleider:
-----------------------	-----------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten. Een uitgewerkt voorbeeld vindt u in deel 2, bijlage 1 *Voorbeeld van een interventieformulier.*

! U heeft de mogelijkheid om de interventieformulieren digitaal in te vullen. Alle interventieformulieren kunt u als worddocument downloaden op onze website www.taalonderwijs.nl/dyslexie onder de link *Dossier, Interventieprogramma's Voortgezet Onderwijs, Documenten voor begeleiders in het Voortgezet Onderwijs.*

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
<p>Stilstaan bij de ervaringen van de leerlingen tot nu toe op het gebied van het lezen.</p> <p>Deze eerste sensibiliseringsles is ervoor bedoeld de leerling te laten ontdekken waarom hij geselecteerd is voor interventie.</p>	<p>De leerlingen bespreken met de begeleider wat zij als lastig ervaren wanneer een tekst gelezen wordt en welke oplossingen zij hiervoor hebben gevonden. Met leerlingen die al remediatie ontvangen wordt besproken hoe de remediatie tot nu toe wordt ervaren.</p>		
<p>Geven van uitleg over het doel van de interventie aan de leerlingen. Dit motiveert hen om goed mee te werken in de interventie.</p>	<p>Leerlingen krijgen uitleg over het doel van deze interventie: het verbeteren van de vloeiendheid van het lezen en daarmee ook het leesniveau. Leerlingen geven hun eigen visie hierover in het logboek.</p>		
<p>Leerlingen bekend maken met de procedure RALFI (leescyclus I).</p>	<p>Een tekst wordt gelezen met de leesprocedure RALFI.</p>		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 2, WEEK 1

<i>Doelen</i>	<i>Inhoud van begeleiding</i>	<i>Uitvoering en organisatie</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Stilstaan bij de ervaringen van de leerlingen tot nu toe op het gebied van het schrijven. Deze tweede sensibiliseringsles is ervoor bedoeld met de leerlingen te bespreken wat zij als lastig ervaren aan schrijven en spellen. 2. Introductie schrijfstrategieën. 3. Evalueren van de huidige werkwijze door de leerlingen. Begeleiders toetsen observerend de behandeling. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. De leerlingen bespreken met de begeleider wat zij als lastig ervaren wanneer zij een tekst schrijven en welke oplossingen zij hiervoor hebben gevonden. Aan de hand van een eerder geschreven tekst bepalen leerlingen welke type fouten zij maken. <i>Zie bijlage 2.1</i> 2. De leerlingen krijgen een introductie op de schrijfstrategieën die zij ontvangen tijdens de interventiesessies. <i>Zie bijlage 2.2</i> 3. Leerlingen vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ✍ Schrijfpodracht met gesprek van 20 minuten 2. 🗣 Gesprek van 10 minuten 3. ✍ Invulopdracht van 10 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Maak een kopie van een eerder gemaakte spellingtoets, of kies ander recent schrijfwerk van de leerlingen. • Maak voor elke leerling een kopie van werkblad 2.1 en 2.2. • Maak voor elke leerling een kopie van logboek les 2. <p><i>Benodigdheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopie van een dictee of eigen schrijfwerk van de leerlingen • Kopieën van werkblad 2.1 en 2.2 • Kopieën van logboek les 2 		

BIJLAGE 2.1 SENSIBILISERINGSLES

In de inleiding wordt u geadviseerd een spellingtoets af te nemen bij uw leerlingen. Deze spellingtoets wordt gebruikt voor deze sensibiliseringsles. Wanneer u deze spellingtoets echter niet heeft afgenomen, kunt u ander recent schrijfwerk van uw leerlingen gebruiken zoals een proefwerk, een verslag, een verhaal of een bladzijde uit een werkschrift.

Bespreek nu eerst met de leerlingen hoe zij hun eigen spelling beoordelen en welke oplossingen zij hebben bedacht om met moeilijkheden om te gaan.

- *Wanneer is het belangrijk om correct te schrijven? Denk hierbij aan praktijkopdrachten.*
- *Welke dingen vind je lastig wanneer je woorden moet schrijven?*
- *Wat doe je om een woord, dat je lastig vindt om te schrijven, toch goed te schrijven?*
- *Hoe probeer je de spelling van een woord te onthouden?*
- *Zijn er trucjes of ezelsbruggetjes die je gebruikt om de spelling te leren?*

Geef de leerlingen complimenten wanneer zij oplossingen of eerdere successen aanreiken: *“Wow, ik kan zien dat jij hard werkt.” “Ik kan zien dat je hier hard over nagedacht hebt.”*

Exploreer vervolgens deze oplossingen of successen: *“Wat goed van jou zeg. Hoe ben je op het idee gekomen om dit zo op te lossen?” “Dat is een heel slim ezelsbruggetje. Hoe is het je gelukt om het ezelsbruggetje te verzinnen?”*

Laat de leerlingen de drie vragen van het logboek invullen.

Geef een kopie van een spellingtoets of ander schrijfwerk aan de leerlingen en laat hen kijken naar de fouten die gemaakt zijn.

“Je hebt in het begin van het schooljaar een spellingtoets gemaakt. Daar gaan we samen nu over praten. We gaan ook kijken wat we eraan kunnen doen. Ik zal nu eerst laten zien, dat je woorden in verschillende groepen kunt verdelen. Daarna bekijken we woorden die jij goed of fout hebt geschreven.” Leg uit wat de verschillende type woorden zijn aan de hand van werkblad 2.1:

1. Luisterwoorden

*“Dit zijn woorden waarbij je precies kunt opschrijven wat je hoort. Dit kunnen eenvoudige woorden zijn zoals **roest**, **vis** en **lak**. Het kunnen ook ingewikkelder woorden zijn, zoals **sluisdeur** en **stroomknop**.*

Wanneer je het woord ‘fiets’ hoort, en je schrijft ‘VIETS’, dan noemen we dit een luisterfout. Bij luisterwoorden is het belangrijk om goed naar het woord te luisteren.

2. Regelwoorden

*Bij de regelwoorden moet je méér doen dan alleen maar luisteren. Bij de regelwoorden moet je een spellingregel toepassen om ze goed te kunnen schrijven. Een voorbeeld van een regelwoord is het woord ‘paard’. Je moet hier een regel toepassen om te weten dat je dit woord met een ‘d’ schrijft (als je het woord langer maakt, hoor je paard**en**).*

*Wanneer je het woord ‘hand’ hoort, en je schrijft ‘HANT’, dan noemen we dit een regelfout. Je had hier namelijk een spellingregel moeten toepassen (als je het woord langer maakt, hoor je hand**en**). Een ander voorbeeld is het woord ‘stoppen’. Wanneer je dit schrijft als ‘stopen’, had je de regel moeten toepassen; je schrijft twee medeklinkers, terwijl je er maar één hoort.*

3. Inprentwoorden

Bij de inprentwoorden moet je méér doen dan alleen luisteren of een regel gebruiken. Dit zijn alle woorden en stukken van woorden die je uit je hoofd moet leren (=inprenten). Om deze woorden goed te kunnen schrijven, kun je niet alleen op je gehoor afgaan of een regel gebruiken. Je moet

stukjes inprenten: een aantal technieken gebruiken, waardoor je deze woorden gemakkelijker kunt onthouden en uit je geheugen kunt oproepen. Voorbeelden van inprentwoorden zijn 'geheim', 'lichaam' en 'toilet'.

Wanneer je het woord 'computer' hoort, en je schrijft 'COMPUTER', dan noemen we dit een inprentfout. Je had dit woord van buiten moeten leren, om het goed te kunnen schrijven.

Pak nu je dictee erbij en kijk naar de fouten die je gemaakt hebt. In welke kolom van het werkblad kun je deze woorden zetten? Weet je wat er had moeten staan?"

Bespreek wat voor type fouten er gemaakt zijn aan de hand van het werkblad.

WERKBLAD 2.1

Wat had ik moeten doen om het woord goed te schrijven?

Had ik goed moeten luisteren?		Had ik een regel moeten toepassen?		Had ik dit woord van buiten moeten leren?	
Luisterfout	Goede woord	Regelfout	Goede woord	Inprentfout	Goede woord
<u>Vi</u> ets	Fiets	Han <u>t</u>	Hand	Comp <u>j</u> uter	Computer
Staa <u>t</u>	Straat	Hand <u>o</u> ek	Handdoek	K <u>a</u> ud	Koud

BIJLAGE 2.2 INTRODUCTIE SCHRIJFSTRATEGIEËN

"We hebben nu samen gesproken over de manier waarop je woorden schrijft. Je hebt van elkaar gehoord welke 'trucjes' de anderen hebben bedacht om woorden goed te schrijven. Woorden heb je nodig om zinnen te schrijven en teksten. Heb je wel eens vaker een tekst geschreven? (laat de leerlingen reageren) Wat voor tekst was dat? Wanneer is het belangrijk dat je teksten schrijft? Wanneer je later bijvoorbeeld ergens wilt werken, bij een bakker, een kledingwinkel, of een metaalbedrijf moet je misschien wel eerst een sollicitatiebrief schrijven. Tijdens deze lessen leer je hoe je het schrijven van een tekst kunt aanpakken volgens een plan. Eerst denk je na over de dingen die wilt opschrijven, daarna schrijf je die ideeën op (laat werkblad 5.1 zien). Op dit werkblad zie je hoe we dat samen gaan aanpakken. In les 5 begin je hiermee. Ik zal jullie alvast verklappen dat deze schrijfopdrachten extra leuk gemaakt worden met een computer. Op alle computers staat een speciaal programma dat teksten voorleest die je schrijft. Ook helpt de computer je om woorden goed te schrijven. In les 5 maak je kennis met deze programma's."

Naam leerling: _____
Klas: _____

Wanneer vind jij correct schrijven van woorden écht nodig?

Welke oplossingen heb je bedacht om woorden correct te schrijven?

Zijn er trucjes die andere leerlingen hebben bedacht, die jij ook zou kunnen gebruiken?

-
-
-

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 2	Datum:	Begeleider:
-----------------------	-----------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten. Een uitgewerkt voorbeeld vindt u in deel 2, bijlage 1
Voorbeeld van een interventieformulier.

! U heeft de mogelijkheid om de interventieformulieren digitaal in te vullen. Alle interventieformulieren kunt u als worddocument downloaden op onze website www.taalonderwijs.nl/dyslexie onder de link *Dossier, Interventieprogramma's Voortgezet Onderwijs, Documenten voor begeleiders in het Voortgezet Onderwijs.*

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Stilstaan bij de ervaringen van de leerlingen tot nu toe op het gebied van het schrijven. Deze tweede sensibiliseringsles is ervoor bedoeld met de leerlingen te bespreken wat zij lastig ervaren aan schrijven en spellen en welke oplossingen zij hiervoor gebruiken.	De leerlingen bespreken met de begeleider wat zij als lastig ervaren wanneer zij een tekst schrijven en welke oplossingen zij hiervoor hebben gevonden. Aan de hand van het afgenomen dictee (of ander schrijfwerk) bepalen leerlingen welk type fouten zij maken.		
Introductie schrijfstrategieën.	Leerlingen krijgen een introductie op de schrijfstrategieën. Zij bespreken wanneer het belangrijk is om een goede tekst te schrijven.		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 3, WEEK 2

<i>Doelen</i>	<i>Inhoud van begeleiding</i>	<i>Uitvoering en organisatie</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus III). 2. Aanreiken van leesstrategieën: introductie. 3. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus IV). 4. Evalueren van de huidige werkwijze door de leerlingen. Begeleiders toetsen observerend de behandeling. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. De begeleider leest voor en assisteert bij het lezen. Hij gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden. <i>Zie bijlage 3.1</i> 2. Leerlingen krijgen een introductie en worden vooraf geïnformeerd over de leesstrategieën die zij zullen leren. <i>Zie bijlage 3.2</i> 3. De gekozen tekst wordt nogmaals volgens de procedure RALFI gelezen. <i>Zie bijlage 3.1 en 3.3</i> 4. Leerlingen vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 📖 Leesoefening van 15 minuten 2. 🗣️ Uitleg van 5 minuten 3. 📖 Leesoefening van 10 minuten 4. ✍️ Invulopdracht van 10 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Maak voor elke leerling een kopie van werkblad 3.1. • Maak voor elke leerling een kopie van logboek les 3. • Maak voor elke leerling een kopie van de vloeiendheidsschaal. <p><i>Benodigdheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Leesboek "De Griezelsbus" • Kopieën van pagina 7 uit "De Griezelsbus" • Kopieën van werkblad 3.1 • Kopieën van logboek les 3 • Kopieën van de vloeiendheidsschaal 		

BIJLAGE 3.1 RALFI LEESOEFENING

Grijp kort terug op sessie 1. Bespreek de laatste drie antwoorden van logboek les 1. Wat willen de leerlingen zelf doen? Weten de leerlingen nog wat het doel is van RALFI, herhaald lezen en lezen met hulp en ondersteuning? Kijk samen kort naar de poster. Wijs op de poster leesronde drie en vier aan waar vandaag aan gewerkt zal worden.

Leescyclus III

Geef alle leerlingen een kopie van bladzijde 7 uit "De Griezelbus".

Fase 2: Voorlezen en interactie,

Laat de leerlingen kort samenvatten wat zij in sessie 1 gelezen hebben. De leerlingen schrijven hun antwoord in de eerste twee vakken van werkblad 3.1. Lees pagina 7 voor ('Instappen, jongens'... t/m ... 'een rit met de Griezelbus'). Doe dit in een normaal tempo, op vloeiende wijze. Vraag de leerlingen bij te wijzen.

Ga nu interactie met de leerlingen aan over de inhoud van de gelezen tekst.

- *Ga jij wel eens 's avonds op schoolreis?*
- *Hoe zou je dat vinden?*
- *Zou jij met de Griezelbus mee willen?*
- *Hoe gaat de rit met de Griezelbus eruitzien, denk je? Wat zou er gaan gebeuren?*

Fase 3: Uitleg van moeilijke woorden

Van welke woorden weten de leerlingen de betekenis niet? Help de leerlingen om de betekenis uit de context af te leiden. Laat hen zien hoe je dit kunt doen.

- Weten de leerlingen nog hoe ze de betekenis van 'project' uit de tekst kunnen afleiden?
- In het midden van het stukje tekst staat het woord 'geruststellend'. Welk bestaand woord herken je in 'geruststellend' (rust of stellen)? Wat heeft het woord 'rust' met 'geruststellend' te maken? Wat is het tegenovergestelde van 'geruststellend'?
- Onderaan bladzijde 7 staat het woord voertuig. Kun je een paar verschillende voertuigen noemen? (bus, auto, brommer, moter, scooter).

"In sommige woorden kun je woorddelen onderscheiden, zoals de woorddelen 'hand' en 'tasje' in het woord 'handtasje'. Maar je kunt ook nog kleinere eenheden onderscheiden: klanken of klankgroepen. Dat gaan we nu doen met een woordspelletje. Luister goed.

- Welke klank hoor je op de eerste plaats in het woord 'zeven'? Wat hou je over wanneer je de eerste klank weglaat? (even).
- Welke klank hoor je op de tweede plaats in het woord 'klapt'? Wat hou je over wanneer je de tweede klank weglaat? (kapt).

Fase 4: Stillezen

Laat de leerlingen het eerste gedeelte 'Instappen.....de tulp mee' van bladzijde 7 lezen.

Fase 5: Duo-lezen

Laat de leerlingen in duo's nogmaals de tekst lezen. Loop langs om te kijken of de leerlingen op de juiste wijze lesondersteuning geven aan de leerling die leest: direct het woord voorzeggen bij

aarzeling, direct het woord verbeteren wanneer een woord foutief voorgelezen wordt. Neem rustig de tijd voor dit onderdeel. Laat bijvoorbeeld twee leerlingen duolezen in de groep, terwijl de andere leerlingen luisteren. Geef aanwijzingen, zodat ze de techniek van het duolezen onder de knie krijgen.

Leescyclus IV

Fase 5: Duo-lezen

Laat de leerlingen een laatste maal de tekst in duo's lezen.

Fase 6: Fluisterlezen

De leerlingen lezen de tekst zelfstandig fluisterend voor. De begeleider luistert bij alle leerlingen uit het interventiegroepje een stukje mee en vult op basis hiervan voor **elke leerling** de vloeiendheidsschaal in. Afhankelijk van de groepssetting, is het ook mogelijk de vloeiendheid te bepalen aan de hand van fase 5.

Afsluiting

Om wat verder te komen in het verhaal leest de begeleider na het doorlopen van de fasen een stukje voor uit het boek. "*Je hebt zojuist je verwachtingen van het verhaal opgeschreven. Ik lees nu een stukje verder uit het boek. Let goed op of je misschien gelijk hebt gehad...*"

Lees pagina 8 'Sander stapt ...' t/m '...die wantrouwend het plafond afspeurt' op pagina 11 voor. Vraag na afloop of de leerlingen het verloop van het verhaal, zoals voorgelezen van pagina 8 tot 11, verwacht hadden.

De leerlingen doen een kopie van de bladzijde die deze week gelezen is in hun werkmap.

De leerlingen noteren bij de tekst alle oefenwoorden van deze week.

De leerlingen mogen hun werkmap (vrijblijvend) mee naar huis nemen. Thuis kan de leerling de tekst voorlezen en op deze manier een succeservaring opdoen. Het is leuk als de ouders/verzorgers iets bij de tekst schrijven.

Vul het interventieformulier in en laat leerlingen hun eigen logboek invullen (logboek les 3).

BIJLAGE 3.2 LEESSTRATEGIEËN

De leerlingen krijgen een introductie over de leesstrategieën die zij zullen krijgen. Het is belangrijk dat ze geïnformeerd worden wáárom ze iets doen.

“In onze eerste les hebben we samen gesproken over het begrijpen van teksten. Sommigen van jullie vertelden dat het soms best lastig is om teksten te begrijpen. Maar, iedereen had wel een paar trucjes die je gebruikt om moeilijke teksten te begrijpen zoals...

We gaan samen kijken hoe je nog meer van dit soort trucjes kunt leren. Tijdens de komende lessen bekijken we samen hoe je meer aandacht kunt besteden aan wat je leest, zodat je zeker weet dat je het begrijpt. Wanneer is het vooral belangrijk dat je begrijpt wat je leest? (leerlingen laten reageren). Wat kan er misgaan wanneer je een tekst niet goed begrijpt?

Tijdens deze lessen leer je een aantal manieren of strategieën die je kunt gebruiken wanneer je leest. Wie weet wat het woord ‘strategie’ betekent? (De leerlingen laten reageren.) Een strategie is een soort actieplan. Wanneer gebruik je een strategie? Als je bij kookles het recept volgt om iets te maken/bakken, vind je dat ook een actieplan?

Mensen die sporten gebruiken het woord vaak om hun plan, hoe ze denken te gaan winnen, te beschrijven. Elk voetbalteam heeft een aantal strategieën of wedstrijdplannen om hen te helpen hun wedstrijden te winnen. Je hebt ook strategieën nodig om je te helpen succesvol te zijn met lezen.

Tijdens deze lessen zul je drie strategieën leren, die je zullen helpen er beter in te slagen te begrijpen wat je leest. De strategieën zijn:

- Voorspellen
- Vragen stellen
- Samenvatten

We zullen alle drie de strategieën tijdens de lessen nog uitgebreid behandelen, zodat je goed weet wat ze betekenen voordat je ze gaat toepassen.

Wanneer je leest,

- spreek je je verwachtingen uit over wat je denkt dat er volgt;
- bedenk je belangrijke vragen die gesteld kunnen worden over de informatie die je leest en je bedenkt ook wat het antwoord zou kunnen zijn op die vragen;
- vat je de belangrijkste informatie die je leest samen.

Deze strategieën zullen je helpen je aandacht te houden bij wat je leest en zij helpen je te controleren of je begrijpt wat je leest. Toen we in het begin samen gesproken hebben over het begrijpen van teksten, vertelden jullie dat je de teksten in de klas beter wilt begrijpen. Dat is nu ook precies de bedoeling van deze lessen; dat je de strategieën die je hier leert, niet alleen hier gebruikt, maar ook in de klas.

*In de komende lessen zul je leren de drie leesstrategieën toe te passen. Dat doen we samen. Samen zullen we de strategieën toepassen wanneer we de teksten die je leest, bespreken. Bij de start van deze lessen doe je nog niet alle strategieën tegelijk, maar je begint met het uitspreken van wat je verwacht te gaan lezen. Hoe denken jullie dat het verhaal in de Griezibus verder gaat?” Laat de leerlingen twee aan twee bedenken hoe het verhaal verder zou kunnen gaan. Zij schrijven hun antwoorden in het laatste vak van werkblad 3.1, maar laten dit **niet** aan de andere leerlingen zien! In de volgende les gaan zij met hun antwoorden verder en voeren zij een klein toneelstukje op op basis van hun voorspellingen.*

BIJLAGE 3.3 VLOEIENDHEIDSSCHAAL

Na elke laatste leescyclus vult u de vloeiendheidsschaal voor elke leerling apart in. De vloeiendheidsschaal vult u een keer per week in en in totaal tien keer. Op deze manier kunt u volgen in hoeverre een leerling vloeiender leest in de loop van de sessies. Hieronder vindt u de uitleg van de categorieën in de vloeiendheidsschaal.

Klemtoon en Intonatie

1. Monotoon; woord-voor-woord.
2. Leest overwegend in groepjes van twee of drie woorden; leest alsof er geen leestekens staan.
3. Redelijke beklemtoning en intonatie; soms onlogische pauzes.
4. Goede beklemtoning en intonatie.

Ritme

1. Vele lange onderbrekingen; aarzelingen; haperingen; herhalingen; meerdere pogingen; spellend.
2. Bij een aantal lastige stukken zijn er lange onderbrekingen, aarzelingen, etc.
3. Af en toe een onderbreking door moeilijkheden met bepaalde woorden of zinsbouw.
4. Over het algemeen vloeiend met een aantal onderbrekingen, maar moeilijkheden worden snel opgelost, meestal door zelfcorrectie.

Tempo

1. Langzaam; moeizaam en worstelend.
2. Wisselend leestempo.
3. Overwegend goed leestempo.
4. Zeer goed leestempo.

VLOEIENDHEIDSSCHAAL

Naam Begeleider: _____

Naam Leerling: _____

Sessie 3	Sessie 6	Sessie 10	Sessie 15	Sessie 17	Sessie 21	Sessie 25	Sessie 29	Sessie 34
<i>Klemtoon en intonatie</i>								
1	1	1	1	1	1	1	1	1
2	2	2	2	2	2	2	2	2
3	3	3	3	3	3	3	3	3
4	4	4	4	4	4	4	4	4
<i>Ritme</i>								
1	1	1	1	1	1	1	1	1
2	2	2	2	2	2	2	2	2
3	3	3	3	3	3	3	3	3
4	4	4	4	4	4	4	4	4
<i>Tempo</i>								
1	1	1	1	1	1	1	1	1
2	2	2	2	2	2	2	2	2
3	3	3	3	3	3	3	3	3
4	4	4	4	4	4	4	4	4
Datum								
Leesboek								
Pagina's								

WERKBLAD 3.1

Titel van het boek:

Waar gaat het boek over?

Hoe zou het verhaal verder kunnen gaan?

Naam leerling: _____
Klas: _____

Wat vind je van deze manier van lezen (RALFI)?

Je hebt tijdens het Ralfi-lezen verschillende keren dezelfde tekst gelezen. Merk je dat het lezen gemakkelijker wordt?

Zo ja, waaraan merk je dat dan?

Wat zou je het liefst willen leren in de volgende les?

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 3	Datum:	Begeleider:
-----------------------	-----------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

! U heeft de mogelijkheid om de interventieformulieren digitaal in te vullen. Alle interventieformulieren kunt u als worddocument downloaden op onze website www.taalonderwijs.nl/dyslexie onder de link *Dossier, Interventieprogramma's Voortgezet Onderwijs, Documenten voor begeleiders in het Voortgezet Onderwijs*.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescycli III en IV).	De begeleider leest voor en assisteert bij het lezen. Hij gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden. Leerlingen leren de technieken van het herhaald en ondersteund lezen.		
Aanreiken van leesstrategieën: introductie.	Leerlingen krijgen een introductie en worden vooraf geïnformeerd over de leesstrategieën die zij zullen leren.		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 4, WEEK 2

Doelen	Inhoud van begeleiding	Uitvoering en organisatie
<ol style="list-style-type: none"> 1. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus I). 2. Aanreiken van spellingstrategieën. 3. Aanreiken van leesstrategieën: voorspellen. 4. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus II). 5. Evalueren van de huidige werkwijze door de leerlingen. Begeleiders toetsen observerend de behandeling. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. De begeleider leest voor en assisteert bij het lezen. Hij gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden. <i>Zie bijlage 4.1</i> 2. De leerlingen zoeken luisterwoorden in de gelezen tekst. <i>Zie bijlage 4.2</i> 3. Leerlingen maken een voorspelling over het vervolg van de leestekst en voeren dit uit in een klein toneelstukje. <i>Zie bijlage 4.3</i> 4. De begeleider leest voor en assisteert bij het lezen. Hij gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden. <i>Zie bijlage 4.2</i> 5. Leerlingen vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 📖 Leesoefening van 10 minuten 2. ✍️ Schrijfoefening van 10 minuten 3. 🎭 Toneeluitvoering van 10 minuten 4. 📖 Leesoefening van 5 minuten 5. ✍️ Invulopdracht van 5 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Installeer de tekst-naar-spraaksoftware <i>Sprint Plus</i> op de computer. Tijdens de volgende sessie zullen leerlingen hiermee werken. • Kopieer voor alle leerlingen pagina 12 uit "De Griezelsbus", die de komende twee sessies met RALFI gelezen zal worden. • Kopieer voor alle leerlingen werkblad 4.1. • Kopieer voor alle leerlingen logboek les 4. <p><i>Benodigdheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Leesboek "De Griezelsbus" • Kopieën van bladzijde 12 uit "De Griezelsbus" • Ingevulde werkbladen 3.1 • Kopieën van werkblad 4.1 • Kopieën van logboek les 4 		

BIJLAGE 4.1 RALFI LEESOEFENING

Grijp kort terug op de ingevulde logboeken van de leerlingen. Wat wilden zij graag leren tijdens de lessen? Geef aan op welke wijze hierop kan worden ingegaan. Neem hen hierbij zeer serieus anders zullen ze het invullen van het logboek zinloos gaan vinden. Het is zeker in het begin van belang iets langer stil te staan bij het logboek (zowel bij het invullen als het bespreken ervan). Leerlingen vinden dit over het algemeen moeilijk en saai, maar als ze gaan ervaren dat hun mening er echt toe doet, dan zien zij het nut ervan in.

Leescyclus I

Geef alle leerlingen een kopie van bladzijde 12 uit "De Griezelsbus".

Fase 1: Oriëntatie

Oriënteer je samen met de leerlingen op de tekst die gelezen gaat worden. Laat de leerlingen kort samenvatten wat er gelezen is tijdens de afsluiting van sessie 3. Vraag de leerlingen hoe het verhaal verder zou kunnen gaan.

Fase 2: Voorlezen en interactie

Lees hierna pagina 11 en 12 hardop voor ('Meester Maurice...' t/m 'de stoel meegerekend'). Doe dit in een normaal tempo, op vloeiende wijze. Vraag de leerlingen bij te wijzen. Ga op een enthousiaste manier interactie met de leerlingen aan over de inhoud van de gelezen tekst.

- Had je verwacht dat ook meester Maurice zou schrikken van de 'bestuurder' Beentjes?
- Begrijpen alle leerlingen wat er in dit stukje tekst staat?
- Wat vind je leuk of niet leuk aan dit stukje tekst?

Fase 3: Uitleg van moeilijke woorden

- Kun je uit de tekst opmaken wat de betekenis van 'hilariteit' is (bovenaan pagina 12)? Vrolijkheid gelach.
- Geef kort een paar contexten waarin het woord 'hilariteit' voorkomt. Bijvoorbeeld: 'Het grapje van de jongen veroorzaakte enige hilariteit.' Of 'De clown deed wel heel gek. Onder het publiek heerste grote hilariteit.'
- Waarom was er hilariteit in de bus?
- Wat is de betekenis van 'voorwerpen'? Kun je woorden verzinnen die hetzelfde betekenen (synoniemen) en ook op deze plaats van de zin hadden kunnen staan?
 - Dingen
 - Objecten
 - Zaken
 - Spullen

"Tijdens de vorige les heb je bestaande woorden gezocht in lange woorden. Welke woorden herken je in contactslot (contact + slot), vlooienmarkt (vlooien + markt), zitplaatsen (zit + plaatsen).

Tijdens de vorige les heb je ook een woordspelletje gedaan met klanken. Dat ga je nu weer doen. Luister goed.

- *Welke klank hoor je op de derde plaats in het woord 'wist'? Wat hou je over wanneer je de derde klank weglaat? (wit).*

- *Welke klank hoor je op de laatste plaats in het woord 'koord'? Wat hou je over wanneer je de laatste klank weglaat? (koor).*

Fase 4: Stillezen

Laat de leerlingen pagina 12 ('Ik wist het wel...' t/m '.... 'de stoel meegerekend') stil voor zichzelf lezen.

Fase 5: Duo-lezen

Laat de leerlingen in duo's nogmaals de tekst lezen. Loop langs om te kijken of de leerlingen op de juiste wijze leesondersteuning geven aan de leerling die leest: direct het woord voorzeggend bij aarzeling, direct het woord verbeteren wanneer een woord foutief voorgelezen wordt. De leerlingen vullen hierna de eerste vraag van het logboek in.

Leescyclus II

Fase 2: Voorlezen

Lees het tekstgedeelte nogmaals voor.

Fase 4: Stillezen

Laat de leerlingen het tekstgedeelte stil voor zichzelf lezen.

Fase 5: Duo-lezen

De leerlingen lezen het tekstgedeelte in duo's. Loop langs om te controleren of de leerlingen de juiste leesondersteuning geven aan elkaar. Bespreek na het duolezen, welke woorden de leerlingen lastig vonden om in één keer goed te lezen. Laat de leerling bepalen of dit woord een luisterwoord, een regelwoord of een inprentwoord is. Bespreek hierna de woorden waarvan leerlingen de betekenis niet goed weten.

Afsluiting

Om wat verder te komen in het verhaal leest de begeleider na het doorlopen van de fasen een stukje voor uit het boek (onderaan pagina 12 'Goed geteld jongen...' t/m het eind van bladzijde 14).

BIJLAGE 4.2 SPELLINGSTRATEGIEËN

"In les 2 hebben we samen gekeken naar hoe je woorden schrijft. Daarbij heb je naar eigen schrijfwerk gekeken en heb je woorden ingedeeld in drie groepen. Wie weet nog welke groepen er waren? Welke woorden hoorden er bij die groepen? Pak nu werkblad 4.1 erbij en zoek in de tekst op bladzijde 12, 5 tot 10 luisterwoorden."

Bespreek de woorden die de leerlingen hebben opgeschreven. Wat valt de leerlingen op aan deze woorden? (je schrijft de woorden precies zoals ze klinken). Laat hen de overige vragen van het logboek invullen en bespreek de antwoorden.

BIJLAGE 4.3 LEESSTRATEGIEËN

“In vorige les heb je samen met een andere leerling je verwachtingen over het vervolg van “De Griezelbus” geschreven op werkblad 3.1. Je mag nu samen met deze leerling vijf minuten een heel kort toneelstukje voorbereiden dat maximaal twee minuten duurt. In het toneelstukje laat je je voorspellingen/verwachtingen zien. Je mag je verwachtingen bijstellen, omdat we inmiddels wat verder zijn in het boek. Bereid je toneelstukje voor en verras de rest van de groep met een origineel en spannend verhaal!”

WERKBLAD 4.1

The worksheet features a central instruction in a large oval: "Zoek 5 tot 10 luisterwoorden". Surrounding this central oval are ten smaller circles, each divided horizontally into two halves, intended for students to write down words they find during a listening exercise.

LOGBOEK LES 4

Naam leerling: _____
Klas: _____

Wat vind je van het leesboek?
(leuk, spannend, grappig, saai, dom, kinderachtig)

Je hebt vandaag 10 luisterwoorden in de tekst gezocht
(spellingstrategieën).
Weet je waarom dit belangrijk is?

Wat valt je op aan de woorden op werkblad 4.1?

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 4	Datum:	Begeleider:
-----------------------	-----------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

① U heeft de mogelijkheid om de interventieformulieren digitaal in te vullen. Alle interventieformulieren kunt u als woorddocument downloaden op onze website www.taalonderwijs.nl/dyslexie onder de link *Dossier, Interventieprogramma's Voortgezet Onderwijs, Documenten voor begeleiders in het Voortgezet Onderwijs*.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Verbeteren van leesvloeidheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus Ilen II).	De begeleider leest voor en assisteert bij het lezen. Hij gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden. Leerlingen leren de technieken van het herhaald en ondersteund lezen.		
Aanreiken van leesstrategieën: voorspellen.	In deze sessie voorspellen leerlingen het verloop van een verhaal. Zij beelden hun verwachtingen uit in een toneelstukje.		
Aanreiken van spellingstrategieën: luisterwoorden.	Leerlingen zoeken vijf tot tien luisterwoorden in de lees tekst.		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 5, WEEK 3

<i>Doelen</i>	<i>Inhoud van begeleiding</i>	<i>Uitvoering en organisatie</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Aanreiken van schrijfstrategieën. 2. Inzet compenserende software: introductie. 3. Evalueren van de huidige werkwijze door de leerlingen. Begeleiders toetsen observerend de behandeling. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. De leerlingen schrijven een tekst aan de hand van een schrijfplan. <i>Zie bijlage 5.1</i> 2. Leerlingen leren werken met compenserende software van <i>Sprint Plus</i>. <i>Zie bijlage 5.2</i> 3. Leerling vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ✎ Schrijfoefening van 10 minuten 2. ✎ Computeroefening van 25 minuten 3. ✎ Invulopdracht van 5 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Voor elke leerling moet een computer met een koptelefoon en geïnstalleerde software van <i>Sprint Plus</i> gereed staan. • Maak kopieën van werkblad 5.1 en 5.2. ☹ Om werkblad 5.2 in kleur af te drukken, gaat u op de cd-rom naar de map <i>Sessie 5</i>. • Maak kopieën van logboek les 5. <p><i>Benodigdheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieën van werkblad 5.1 en 5.2 • Kopieën van logboek les 5 		

BIJLAGE 5.1 SCHRIJFSTRATEGIEËN

Bespreek de eerste vraag van het logboek. Wat vinden leerlingen van het leesboek? Zijn er leerlingen die écht met tegenzin het boek lezen? Vraag hoe dit komt en laat de leerlingen zelf aangeven welk boek zij dan graag zouden willen lezen.

Geef de volgende uitleg bij de schrijfopdracht en geef alle leerlingen een kopie van werkblad 5.1.

“De Griezibus gaat over een schoolreisje. Deze schrijfopdracht gaat ook over een schoolreisje. Je gaat een kort artikeltje schrijven voor een schoolkrant. Het onderwerp van de krant is deze maand “Het allerleukste schoolreisje”.

Wanneer je een tekst schrijft, is het belangrijk dat je van te voren bedenkt wat je wilt gaan schrijven. Dit helpt je gaandeweg om de rode draad vast te houden. Ook geeft dit je verhaal een betere opbouw, dan wanneer je zomaar gaat schrijven. Het is daarom belangrijk dat je wat ideeën hebt waarover je kunt gaan schrijven. In deze les doe je daarom alvast ideeën op en in de volgende les werk je dit verder uit.

Pak werkblad 5.1 er maar bij. Welke ideeën heb je voor het allerleukste schoolreisje? Welke tips zou je aan iemand geven die het schoolreisje organiseert? Schrijf maar gewoon op waar je aan denkt.”

Bewaar de ingevulde werkbladen goed, in de volgende les zullen de leerlingen hier verder aan werken.

BIJLAGE 5.2 COMPENSERENDE SOFTWARE

Tijdens deze sessie leren leerlingen het programma *Sprint Plus* kennen. Geef hun de tijd te experimenteren met het programma. Laat de leerlingen tijdens het werken met *Sprint Plus* zien, op welke wijze zij gebruik kunnen maken van de functie woordvoorspelling, het voorlezen van de tekst (na elk getypt woord) en hoe ze het tempo van de voorleesstem kunnen aanpassen. Loop bij de leerlingen langs om hen te ondersteunen.

Laat de leerlingen zien hoe zij de woordvoorspelling kunnen activeren.

Om de Nederlandse woordenlijst te selecteren, kies **menu < woordenlijst**

Er zijn verschillende manieren om een woord uit de predictielijst te selecteren:

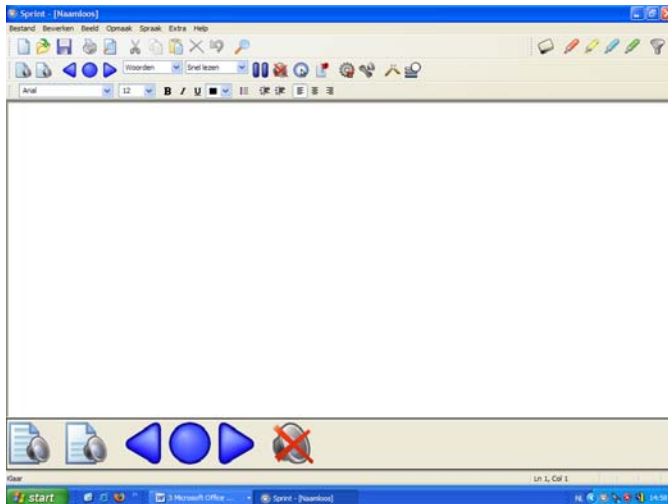
- De meest snelle manier is gebruik te maken van de functietoetsen F1 tot F10 om een voorspelling uit de predictielijst te selecteren. Gebruik F2 om het tweede woord te selecteren, F3 om het derde woord uit de predictielijst in de tekst in te voegen etc. Om te selecteren via de functietoetsen, moet de optie **Functietoetsen gebruiken voor selectie van predicties** via **Menu > Instellingen > Extra** aangekruist zijn.
- Klik met de muis de voorspelling in de predictielijst aan om het woord in de tekst in te voegen.
- Gebruik de toetsen van het numeriek klavier om een voorspelling uit de predictielijst te selecteren. Gebruik de numerieke toets 2 om het tweede woord uit de predictielijst te selecteren, toets 3 om het derde woord te selecteren, etc. Hiervoor moet de optie **Numeriek klavier gebruiken voor selectie van predicties** onder **Menu > Instellingen > Extra** aangekruist zijn.

1 Open Sprint vanaf je bureaublad

- Je komt nu in het scherm van Sprint

2 Woordvoorspelling Skippy

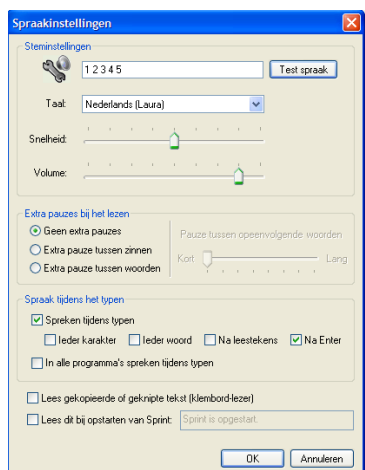
- Open de woordvoorspelling Skippy met
- Zet de woordvoorspelling op Nederlands

- Om een woord te kiezen uit de lijst van Skippy kun je het woord met je muis aanklikken. Je kunt het woord ook kiezen met de functietoetsen bovenaan je toetsenbord. Druk op F1 om het eerste woord te kiezen, F2 voor het tweede woord enz.

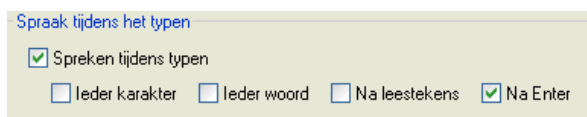
3 Leer Sprint kennen

- Schrijf iets in het scherm (bijvoorbeeld hoe je heet en waar je woont)
- Met deze knop kun je je hele tekst naluisteren
- Je kunt de taal, de snelheid, en het volume aanpassen

- Zet de voorleesstem op pauze
- of stop de spraak
- Lees het vorige woord
- het huidige woord
- of het volgende woord
- Laat Sprint voorlezen terwijl jij typt, na ieder woord, na leestekens en na enters.

Ga naar spraakinstellingen en verander "Spraak tijdens het typen".

LOGBOEK LES 5

Naam leerling: _____

Klas: _____

Hoe vond je het om met Sprint Plus te werken?

Vind je het handig dat de woordvoorspeller je helpt met het schrijven van woorden?

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 5	Datum:	Begeleider:
-----------------------	-----------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Aanreiken van schrijfstrategieën.	De leerlingen schrijven een tekst aan de hand van een schrijfplan.		
Introduceren inzet van ICT - ondersteuning (voorleesfunctie en woordvoorspelling).	De leerlingen maken kennis met compenserende software <i>Sprint Plus</i> . Zij leren de tekst-naar-spraaksoftware met woordvoorspellingsfunctie te gebruiken.		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 6, WEEK 3

Doelen	Inhoud van begeleiding	Uitvoering en organisatie
<ol style="list-style-type: none"> 1. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus III). 2. Aanreiken van leesstrategieën: voorspellen. 3. Aanreiken van schrijfstrategieën. 4. Leesvloeiendheid en tekstbegrip verbeteren met de procedure RALFI (leescyclus IV). 5. Evalueren van de huidige werkwijze door de leerlingen. Begeleiders toetsen observerend de behandeling. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. De begeleider leest voor en assisteert bij het lezen. Hij gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden. <i>Zie bijlage 6.1</i> 2. In deze sessie leren leerlingen het verloop van een tekst te voorspellen. <i>Zie bijlage 6.1</i> 3. De leerlingen schrijven een tekst aan de hand van een schrijfplan. <i>Zie bijlage 6.2</i> 4. De laatste 5 minuten worden gebruikt om de gekozen tekst een laatste maal te lezen. <i>Zie bijlage 6.1</i> 5. Leerling vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 📖 Leesoefening van 15 minuten 2. 🗣️ Gesprek verweven met de leesoefening 3. ✍️ Schrijfoefening van 10 minuten 4. 📖 Leesoefening van 10 minuten 5. ✍️ Invulopdracht van 5 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Maak kopieën van werkblad 6.1 • Maak kopieën van logboek les 6. <p><i>Benodigheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Leestekst • Kopieën van werkblad 6.1 en de ingevulde werkbladen 5.1 • Kopieën van logboek les 6 		

BIJLAGE 6.1 RALFI LEESOEFENING

Leescyclus III

Geef alle leerlingen een kopie van bladzijde 12 uit "De Griezibus".

Fase 2: Voorlezen en interactie

Lees pagina 12/13 hardop voor ('Ik wist het wel hoor' tot en met pagina 13 bovenaan '...Als Michiel een lamp was, zou hij nu licht geven van trots'). Doe dit in een normaal tempo, op vloeiende wijze. Vraag de leerlingen bij te wijzen.

Fase 3: Uitleg van moeilijke woorden

- Van welk woord weten de leerlingen de betekenis niet? Help de leerlingen om de betekenis uit de context af te leiden. Laat hun zien hoe je dit kunt doen. Weten de leerlingen nog de betekenis van de woorden 'hilariteit' en 'voorwerpen'?
- Kunnen de leerlingen uit de tekst opmaken wat de betekenis is van 'bundel'? (pak, bos, een handvol). Laat de leerlingen vertellen wat het woord 'bundel' hier betekent: een aantal verhalen bij elkaar. Hoe kun je tevens zien dat "De Griezibus" een bundel griezelverhalen is? Je ziet dit aan de inhoudsopgave. In de inhoudsopgave zie je steeds een voorwerp staan. Over elk voorwerp wordt een griezelverhaal verteld.
- Wat betekent 'jij laat je niet in de luren leggen'? (jij laat je niet beetnemen)

Twee lessen terug hebben we een woordspelletje gedaan waarbij je klanken onderscheidt. Dat gaan we nu weer doen.

- Wat is de laatste klank van 'koord'? Wat houdt je over wanneer je de laatste klank weglaat (koor)
- Wat is de tweede klank van 'gras'? Wat houdt je over wanneer je de tweede klank weglaat (gas)

Welke twee woorden herken je in het woord 'vlooiemarkt'? ('vlooiën' en 'markt'). Weet je wat een vlooiemarkt is en ben je er wel eens geweest? Wat voor spullen worden er verkocht op een vlooiemarkt?

Welk woord herken je in 'slimmerik'? (slim). Wanneer voelde jij je een slimmerik en wat deed je toen?

Fase 4: Stillezen

De leerlingen lezen de tekst stil door.

Fase 5: Duo-lezen

De leerlingen lezen het tekstgedeelten in duo's. Loop langs om te controleren of de leerlingen de juiste leesondersteuning geven aan elkaar.

Leesstrategieën

"Een paar lessen terug heb je samen met een andere leerling nagedacht over het verloop van het verhaal. Je verwachtingen heb je uitgebeeld in een toneelstukje. Wat verwacht je in de rest van het boek te lezen?"

Bespreek de verwachtingen van de leerlingen aan de hand van onderstaande vragen.

- Over welke personen zul je nog meer lezen?

- Wat voor soort verhalen denk je te lezen?
- Op wat voor manier zullen de verhalen over de voorwerpen gaan?
- Wat voor persoon is Onnoval en wat is zijn rol in de rest van het boek?

Leescyclus IV

Fase 5: Duo lezen

De leerlingen lezen een laatste maal het tekstgedeelte aan elkaar voor. Let erop dat tijdens de leesondersteuning de lezer nu iets meer tijd krijgt, voordat een woord wordt voorgezegd of verbeterd.

Fase 6: Fluister lezen

De leerlingen lezen de tekst zelfstandig fluisterend voor. Aan de hand hiervan vult de begeleider voor **elke leerling** de vloeiendheidsschaal in (zie sessie 3).

Afsluiting

De leerlingen plakken een kopie van de gelezen bladzijde die deze week gelezen is in hun schrift.

De leerlingen noteren bij de tekst alle oefenwoorden van deze week.

Om wat verder te komen in het verhaal leest de begeleider na het doorlopen van de fasen een stuk voor uit het boek (pagina 13 tot en met pagina 17 '...Hij liep naar de keuken en smeerde voor zichzelf een dikke boterham met pindakaas.').

BIJLAGE 6.2 SCHRIJFOPDRACHT

Tijdens deze sessie beginnen de leerlingen met het uitwerken van hun schrijfopdracht. Zij werken hier aan verder tijdens de komende sessies. Tijdens sessie 7 kunnen de leerlingen het schema verder uitwerken in *Sprint Plus*.

Geef de volgende uitleg:

"In deze les schrijf je een kort artikel voor een schoolkrant. Het onderwerp van je verhaal is "Het allerleukste schoolreisje". In de vorige les heb je al wat ideeën opgeschreven in werkblad 5.1. In deze les ga je deze ideeën netjes ordenen tot een mooie tekst.

Pak werkblad 6.1 er maar bij. Je ziet dat er een schema staat met een bepaalde opbouw. Deze opbouw gebruik je om je tekst te ordenen. Eerst komt een inleiding, vervolgens het middendeel en aan het eind een slot.

In de inleiding leg je kort uit waar je al eens geweest bent op een schoolreisje en wat je toen allemaal gedaan hebt. Ook geef je in dit gedeelte alvast een idee aan de lezer waar het stuk over gaat. Je stelt een vraag waar je antwoord op zal geven. Zo'n vraag is bijvoorbeeld 'Wat voor schoolreisje vind ik leuk en waarom?'

In het middendeel geef je uitgebreid antwoord op je vraag uit de inleiding. In het schema staat al een aantal tips genoemd die je mensen kunt geven die een schoolreisje organiseren. Welke tips zou jij aan deze mensen geven? Je kunt hiervoor je ideeën van werkblad 5.1 gebruiken. Let er ook op dat je in het verhaal voorbeelden verwerkt en dat je het spannend houdt.

In het eindeel is de afsluiting van je tekst. Je kunt hier een conclusie geven of een samenvattend antwoord op je vraag uit de inleiding. Op werkblad 6.1 staat een voorbeeld van dit gedeelte. Je mag ook zelf een passende afsluiting schrijven.

*Bedenk tot slot zelf een titel voor je tekst. Tijdens de volgende les schrijf je je verhaal in *Sprint Plus*, zodat *Sprint* je verhaal kan voorlezen."*

De leerlingen schrijven kort een stukje bij elk onderdeel (inleiding, middendeel en slot) en zij bedenken een titel bij hun verhaal. Om het zelfvertrouwen van de leerlingen bij het schrijven te vergroten, is het belangrijk om complimenten te geven en positieve feedback op eigen 'vondsten'.

Besprek samen met de leerlingen de vragen uit het logboek en laat hen de antwoorden opschrijven.

WERKBLAD 6.1

Inleiding	Mijn leukste schoolreisje	Hier ben ik al eens naartoe geweest met een schoolreisje...
	Vraag waar je antwoord op gaat geven in je tekst:	Er zijn leuke en minder leuke schoolreisjes. Wanneer vind je een schoolreisje leuk?
Middendeel	<p>Heb je tips voor iemand die een schoolreisje organiseert?</p> <p>(zorg voor voorbeelden en maak er een spannend verhaal van)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Laat de leerlingen meedenken • Het hoeft niet veel geld te kosten • Laat de leerlingen alleen met de eigen klas weggaan • Maak er een spannend schoolreisje van, bijvoorbeeld door... • Waar kun je zoal naartoe? • Wat kun je allemaal doen? • _____ • _____ • _____ • _____ • _____
Slot met een conclusie	Geef hier een samenvattend antwoord op je vraag uit de inleiding.	Een schoolreisje kan heel leuk zijn, vooral als iedereen het naar zijn heeft en lol heeft met elkaar. Je hoeft er niet de hele dag voor in de bus te zitten en het hoeft ook niet veel geld te kosten. Wat ik een leuk schoolreisje vind, is ... (vliegers maken, deze op het strand loslaten en met zijn allen picknicken. Of 's avonds naar de zee gaan en elkaar daar spannende verhalen rond een kampvuurtje vertellen...)

LOGBOEK LES 6

Naam leerling: _____

Klas: _____

Je hebt in de vorige les een aantal ideeën opgeschreven die je daarna hebt verwerkt in een verhaal.

Vond je het prettig dat je al een aantal ideeën op papier had staan?

Zo ja, waarom?

Zo nee, waarom niet?

Tijdens de volgende les schrijf je je verhaal in Sprint. Waar let je de volgende keer op?

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 6	Datum:	Begeleider:
-----------------------	-----------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Leesvloeienheid en tekstbegrip verbeteren met de procedure RALFI (leescyclus III en IV).	De begeleider leest voor en assisteert bij het lezen. Hij gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden.		
Het aanreiken van leesstrategieën: voorspellen.	In deze sessie leren leerlingen het verloop van de verhalen in het boek te voorspellen.		
Het aanreiken van schrijfstrategieën.	De leerlingen schrijven een artikel voor een schoolkrant. Ter ondersteuning van de tekstopbouw krijgen zij een schrijfschema.		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 7, WEEK 4

Doelen	Inhoud van begeleiding	Uitvoering en organisatie
<ol style="list-style-type: none"> 1. Aanreiken van schrijfstrategieën met inzet van ICT-ondersteuning. 2. Evalueren van de huidige werkwijze door de leerlingen. Begeleiders toetsen observerend de behandeling. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. De leerlingen schrijven een tekst aan de hand van een schrijfplan. Zij leren om compenserende software met voorleesfunctie en woordvoorspellingsfunctie in te zetten. <i>Zie bijlage 7.1</i> 2. Leerling vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Computeroefening van 35 minuten. 2. Invulopdracht van 5 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Voor elke leerling moet een computer met koptelefoon gereedstaan met geïnstalleerde software van <i>Sprint Plus</i>. • Maak kopieën van werkblad 7.1 • Maak kopieën van logboek les 7. <p><i>Benodigdheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieën van werkblad 7.1 en de ingevulde werkbladen 5.1 en 6.1 • Kopieën van logboek les 7 		

BIJLAGE 7.1 SCHRIJFSTRATEGIEËN

Bespreek de vragen van logboek les 6. Waar zullen de leerlingen deze les op letten tijdens het schrijven?

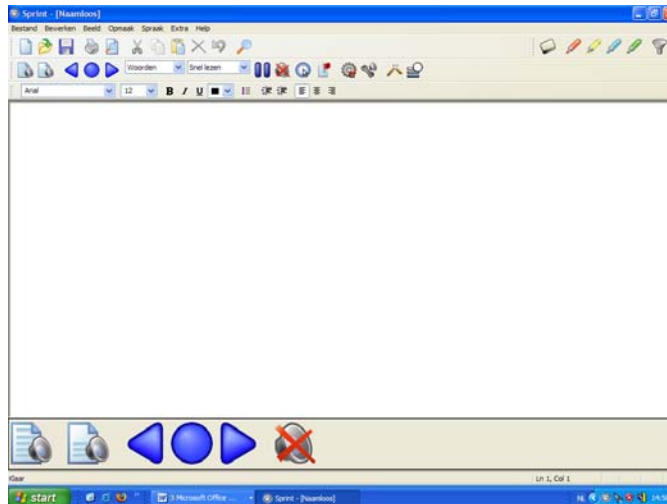
Leerlingen vervolgen hun schrijfpdracht van sessie 5 en 6 in *Sprint Plus*. Loop langs om de leerlingen te helpen met het gebruik van de voorleesfunctie en de woordvoorspelling (zie sessie 5 voor extra uitleg). De leerlingen hebben één sessie de tijd hun verhaal in *Sprint* te schrijven. Tijdens de volgende les lezen zij hun verhalen voor aan de andere leerlingen.

WERKBLAD 7.1 SCHRIJF JE ÁLLERLEUKSTE SCHOOLREISJE IN SPRINT!

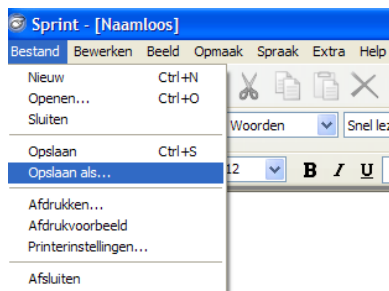
1 Open Sprint vanaf je bureaublad

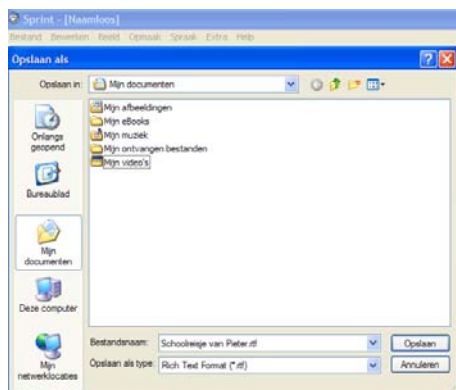
- Je komt nu in het scherm van Sprint.

- Sla je bestand op

als "Schoolreisje van(vul hier je naam in).rtf"

2 Woordvoorspelling Skippy

- Open de woordvoorspelling Skippy met
- Zet de woordvoorspelling op Nederlands

- Om een woord te kiezen uit de lijst van Skippy kun je het woord met je muis aanklikken. Je kunt het woord ook kiezen met de functietoetsen bovenaan je toetsenbord. Druk op F1 om het eerste woord te kiezen, F2 voor het tweede woord enz.

3 Schrijf je eigen verhaal!

- Schrijf nu je verhaal in Sprint.
- Gebruik daarbij de woordvoorspeller Skippy en werkblad 6.1.

4 Beluister je eigen verhaal.

- Met deze knop kun je je verhaal naluisteren
- Je kunt de taal, de snelheid, en het volume aanpassen

- Kun je dingen verbeteren in je tekst?
- Sla je verhaal nog een keertje op .

LOGBOEK LES 7

Naam leerling: _____
Klas: _____

Hoe vond je het om vandaag met Sprint Plus te werken?

Wat vond je ervan dat Sprint jouw verhaal voorleest?

Wat vond je van de woordvoorspeller Skippy?

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 7	Datum:	Begeleider:
-----------------------	-----------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Het aanreiken van schrijfstrategieën.	Leerlingen schrijven een artikel voor een schoolkrant. Hierbij maken zij gebruik van tekst-naar-spraaksoftware met een woordvoorspellingfunctie.		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 8, WEEK 4

<i>Doelen</i>	<i>Inhoud van begeleiding</i>	<i>Uitvoering en organisatie</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Aanreiken van schrijfstrategieën: reviseren. 2. Evalueren van de huidige werkwijze door de leerlingen. Begeleiders toetsen observerend de behandeling. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Leerlingen evalueren hun schrijfofdracht van de vorige sessie en brengen verbeteringen aan. <i>Zie bijlage 8.1</i> 2. Leerlingen vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 📖 Leesoefening, gesprek en computeroefening van 35 minuten 2. ✍️ Invulopdracht van 5 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Voor elke leerling moet een computer met koptelefoon gereedstaan met geïnstalleerde software van <i>Sprint Plus</i>. • Print voor elke leerling zijn eigen verhaal en het verhaal van de andere leerlingen. • Kopieer werkblad 8.1. • Kopieer logboek les 8. <p><i>Benodigdheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Verhalen van de leerlingen in geprinte vorm • Kopieën van werkblad 8.1 • Kopieën van logboek les 8 <p>① Sociaal-emotionele begeleiding.</p> <p>Voorafgaand aan de interventie heeft u een gesprek gehad met de leerlingen. Centraal stond toen het leren omgaan met de lees- en spellingproblemen (dyslexie). Ga na voor welke leerlingen een vervolgesprek belangrijk kan zijn. Bij voorkeur spreekt u even met iedere leerling. Vanuit het verslag van de eerste keer vraagt u: "Wat is er nu beter?". In bijlage 4 vindt u een leidraad voor een vervolgesprek. De bijlage is tevens opgenomen op de cd-rom onder <i>Sessie 8</i>.</p>		

BIJLAGE 8.1 EVALUATIE SCHRIJFOPDRACHT

Bespreek de antwoorden van logboek les 8. Hoe hebben de leerlingen het werken met tekst-naar-spraaksoftware ervaren?

Geef elke leerling een uitdraai van de verhalen die ze in de vorige sessie hebben geschreven. Laat de leerlingen hun werk voorlezen aan elkaar. De leerlingen lezen met elkaar mee. Geef hierop positieve feedback.

- *Wat ik erg goed vond, was de manier waarop je ... beschreef.*
- *De manier waarop je het verhaal begon, was erg ...*
- *Het eind dat je bedacht had, was heel verrassend.*

Andere interactieve opmerking zijn bijvoorbeeld:

- *Hoe ben je op het idee van dit schoolreisje gekomen?*
- *Kun je uitleggen hoe het zit met ... want dat begreep ik niet helemaal.*

Geef, indien nodig, aanwijzingen voor een verbeterde indeling, zinsbouw en woordkeus. Vervolgens geven ook de andere leerlingen feedback aan elkaar. Vraag de leerlingen zelf én andere leerlingen naar verbeteringen. Zij kunnen hiervoor gebruik maken van het evaluatieschema op werkblad 6.1¹. De leerlingen vullen de vragen van het logboek in.

De leerlingen voeren hierna de aanwijzingen tot verbetering door in hun verhaal in Sprint. Laat Sprint het verhaal een laatste maal voorlezen.

Leerlingen nemen aan het eind van de les hun gereviseerde schrijfwerk mee naar huis om het te laten zien aan hun ouders/verzorgers.

¹ Dit werkblad is ontleend aan Wentink, H. & Verhoeven, L. (2004). *Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 5-8*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.

WERKBLAD 8.1

<i>Hoe verbeter ik mijn tekst</i>			
	Ja	Nee	Hoe verbeteren?
Inhoud van de tekst			
1. Staat in de tekst wat ik wilde vertellen?			
2. Begrijpt de ander wat ik vertel?			
3. Zit er een duidelijke indeling in mijn tekst? - Inleiding - Kern - Slot			
4. Klopt de indeling in alinea's?			
5. Past de titel bij het verhaal?			
6. Moeten onderdelen herschreven worden?			
7. Moet ik bepaalde woorden vervangen om de tekst spannender en/of levendiger te maken?			
Vorm van de tekst			
8. Zijn de zinnen goed gevormd?			
9. Gebruik ik bepaalde woorden erg vaak? (en toen...)			
10. Staan er spellingfouten in mijn tekst? (luister je tekst na met <i>Sprint Plus</i> en gebruik de spellingcontrole in Word)			
11. Staan de hoofdletters en leestekens op de juiste plaats?			
Afwerking van mijn tekst			
12. Hoe kan ik mijn tekst verfraaien (lay-out, illustraties, mooi lettertype)?			

LOGBOEK LES 8

Naam leerling: _____

Klas: _____

Wat vond je goed aan je eigen verhaal?

Wat vonden anderen goed aan je verhaal?

Waar let je de volgende keer op?

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 8	Datum:	Begeleider:
-----------------------	-----------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Aanreiken van schrijfstrategieën: evalueren.	Leerlingen evalueren hun schrijfpoddracht van de vorige sessie. Zij lezen hun werk voor aan elkaar. De begeleider geeft positieve feedback en geeft samen met de leerlingen aanwijzingen voor een verbeterde indeling, zinsbouw en woordkeus. Leerlingen brengen vervolgens verbeteringen aan in hun tekst.		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 9, WEEK 5

<i>Doelen</i>	<i>Inhoud van begeleiding</i>	<i>Uitvoering en organisatie</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus I). 2. Aanreiken van schrijfstrategieën. 3. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus II). 4. Evalueren van de huidige werkwijze door de leerlingen. Begeleiders toetsen observerend de behandeling. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. De begeleider leest voor en assisteert bij het lezen. Hij gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden. <i>Zie bijlage 9.1</i> 2. Leerlingen bedenken ideeën voor de volgende schrijfpdracht. <i>Zie bijlage 9.2</i> 3. De leestekst wordt nogmaals gelezen volgens de RALFI-procedure. <i>Zie bijlage 9.1</i> 4. Leerlingen vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 📖 Leesoefening van 15 minuten 2. ✍️ Schrijfoefening van 10 minuten 3. 📖 Leesoefening van 10 minuten 4. ✍️ Invulopdracht van 5 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Maak kopieën van werkblad 9.1 • Kopieer pagina 18 uit "De Griezibus". • Kopieer logboek les 9. • Neem voorbeelden van een aantal eenvoudige recepten mee, die gebruikt kunnen worden bij het onderdeel schrijfstrategieën (zie bijlage 9.2). <p><i>Benodigdheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieën van de leestekst • Kopieën van werkblad 9.1 • Kopieën van logboek les 9 		

BIJLAGE 9.1 RALFI LEESOEFENING

Grijp kort terug op de vorige les. Vonden leerlingen het leuk om zelf wat te schrijven met *Sprint Plus*?
Hebben de leerlingen hun schrijfwerk thuis laten zien? Wat voor (positieve) reacties kregen ze thuis?
Wat vonden leerlingen goed aan hun eigen schrijfwerk?

Leescyclus I

Geef alle leerlingen een kopie van bladzijde 18 uit "De Griezelbus".

Fase 1: Oriëntatie

Laat de leerlingen kort vertellen waar het verhaal over ging. Lees nu pagina 17 en 18 voor ('... Het schilderij hing al een paar dagen in een donker hoekje op de overloop...' tot en met '... Zijn wangen en kin zaten vol stoppels'.) Bespreek met de leerlingen hoe het verhaal verder zou kunnen gaan. Verwachten ze dat dit verhaal goed of slecht zal aflopen?

Fase 2: Voorlezen en interactie

Lees de rest van pagina 18 voor tot '... Met een hoofd vol verwarde gedachten viel hij ten slotte in slaap.' Laat de leerlingen meelesen. Laat de leerlingen kort samenvatten wat Max meemaakt, terwijl hij 's nachts naar de wc gaat. Hadden de leerlingen verwacht dat het verhaal zo verder zou gaan? Vraag wat ze leuk of niet leuk vinden aan dit verhaal.

Fase 3: Uitleg van moeilijke woorden

Kun je uit de tekst opmaken wat de betekenis is van:

- Strompelde. Kun je een ander woord geven dat ongeveer hetzelfde betekent als strompelen en ook op deze plaats in de zin hadden kunnen staan? (slenteren, sjokken, onhandig lopen)
- Schor. Heb jij wel eens een schorre stem gehad, bijvoorbeeld toen je verkouden was?
- Overloop.
- Gloed. Waar komt de gloed vandaan?

Geef een paar voorbeelden waarin het woord 'gloed' voorkomt.

- De felle gloed van het brandende huis.
- De zon gaf een warme gloed.
- Er ligt een prachtige gloed over die fluwelen stof.

Wat is de betekenis van 'verward'? Kun je woorden verzinnen die ongeveer hetzelfde betekenen? (door elkaar, in de war).

Fase 4: Stillezen

De leerlingen lezen stil de tekst door.

Fase 5: Duo-lezen

De leerlingen lezen de tekstgedeelten in duo's. Loop langs om te controleren of de leerlingen de juiste leesondersteuning geven aan elkaar.

Leescyclus II

Fase 2: Voorlezen

Lees het tekstgedeelte op bladzijde 18 nogmaals voor.

Fase 4: Stillezen

Laat de leerlingen het tekstgedeelte stil voor zichzelf lezen.

Fase 5: Duo-lezen

De leerlingen lezen het tekstgedeelten in duo's. Loop langs om te controleren of de leerlingen de juiste leesondersteuning geven aan elkaar.

Afsluiting

Om wat verder te komen in het verhaal leest de begeleider na het doorlopen van de fasen een stukje voor uit het boek (onderaan pagina 18 'De volgende morgen...' t/m halverwege pagina 21 'Hij viel als een blok in slaap'.)

BIJLAGE 9.2 SCHRIJFOPDRACHT

Geef de volgende uitleg:

“Je hebt een verhaal geschreven over een schoolreisje. Als je op schoolreis gaat moet je natuurlijk onderweg wel wat eten en één van de dingen die je gaat doen is picknicken. Dat kunnen we ook in het echt doen. Ieder neemt iets mee, wat hij zelf heeft klaargemaakt. Het moet genoeg zijn voor vier/vijf personen. Schrijf een recept voor een lekker picknickgerecht voor vier/vijf personen (afhankelijk van het aantal personen in het interventiegroepje).

Wanneer je een recept schrijft is het belangrijk dat je van te voren bedenkt wat er allemaal nodig is om het te maken (ingrediënten) en voor hoeveel personen het is bedoeld. Stel van te voren vast wat je wilt maken, wat je nodig hebt, voor hoeveel personen het is, hoe je het klaar moet maken en hoeveel tijd je nodig hebt. Het is de bedoeling dat ieder een onderdeel van de picknick verzorgt en dat de verschillende recepten samen een lekkere picknick vormen. Overleg dus met elkaar wie welk onderdeel verzorgt en schrijft.

Tijdens deze les begin je alvast om het schema op werkblad 9.1 in te vullen. Tijdens de volgende les mag je dit netjes uitwerken in Sprint. De les daarop ga je ook daadwerkelijk je zelf bedachte recept maken voor ons.

Maak daarom gebruik van onderstaand schema en vul het schema in.”

Laat de leerlingen een paar voorbeelden van recepten zien. Tijdens deze les vullen zij in ieder geval de eerste drie onderdelen van het schema in (naam gerecht, aantal personen en tijd). Tijdens de volgende les schrijven zij hun recept in Sprint.

Schema voor een heerlijk picknickrecept

Inleiding	Naam gerecht en een korte beschrijving:	
Middenstuk	Aantal personen:	
	Benodigde tijd:	
	Ingrediënten:	
	Hoe maak je het gerecht klaar: - voorgerecht - hoofdgerecht - nagerecht - drankjes	
Slot	Hoe ziet het gerecht er uit als het klaar is?	

LOGBOEK LES 9

Naam leerling: _____
Klas: _____

Merk je dat het lezen vloeiender gaat?

Zo ja, hoe merk je dat?

Is er een tekst die jij heel graag op deze manier wilt lezen?

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 9	Datum:	Begeleider:
-----------------------	-----------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus I en II).	De begeleider leest voor en assisteert bij het lezen. Hij gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden.		
Aanreiken van schrijfstrategieën.	Leerlingen schrijven aan de hand van een werkopdracht een recept en letten daarbij op <ul style="list-style-type: none"> - de structuur van het recept, - de uitvoerbaarheid, - plan en taakverdeling. 		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 10, WEEK 5

<i>Doelen</i>	<i>Inhoud van begeleiding</i>	<i>Uitvoering en organisatie</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus III). 2. Aanreiken van schrijfstrategieën. 3. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus IV). 4. Evalueren van de huidige werkwijze. Begeleiders toetsen observerend de behandeling. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. De begeleider leest voor en assisteert bij het lezen. Hij gaat interactie aan over de inhoud van de tekst. <i>Zie bijlage 10.1</i> 2. Leerlingen schrijven een functionele werkopdracht aan de hand van een schrijfschema. 3. De leestekst wordt een laatste maal gelezen volgens de RALFI procedure. <i>Zie bijlage 10.1</i> 4. Leerlingen vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 📖 Leesoefening van 10 minuten 2. 💻 Computeroefening van 20 minuten 3. 📖 Leesoefening van 5 minuten 4. ✍️ Invulopdracht van 5 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieer voor alle leerlingen logboek les 10. • Voor elke leerling dient een computer met koptelefoon gereed te staan. <p><i>Benodigdheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieën van pagina 18 uit "De Griezelsbus" • Kopieën van logboek les 10 • Ingevulde werkbladen 9.1 		

BIJLAGE 10.1 RALFI LEESOEFENING

Leescyclus III

Geef alle leerlingen een kopie van bladzijde 18 uit het boek "De Griezelbus".

Fase 2: Voorlezen en interactie

Lees voor uit het boek op pagina 18. Vraag de leerlingen bij te wijzen. Doe dit in een normaal tempo, op vloeiende wijze. Ga met de leerlingen interactie aan over de tekst.

"In sommige woorden kun je woorddelen onderscheiden, zoals de woorddelen 'hand' en 'tasje' in het woord 'handtasje'. Welke woorden kun je onderscheiden in 'badkamer', 'voorhoofd' en 'doodstil'?"

Je kunt ook nog kleinere eenheden onderscheiden: klanken of klankgroepen. Dat gaan we nu doen met een woordspelletje. Luister goed.

- *Welke klank hoor je op de derde plaats in het woord 'schrok'? Wat hou je over wanneer je de derde klank weglaat? (schok).*
- *Welke klank hoor je op de tweede plaats in het woord 'kwam'? Wat hou je over wanneer je de tweede klank weglaat? (kam)."*

Fase 4: Stillezen

De leerlingen lezen stil de tekst door.

Fase 5: Duo-lezen

De leerlingen lezen de tekstgedeelten in duo's. Loop langs om te controleren of de leerlingen de juiste leesondersteuning geven aan elkaar.

Leescyclus IV

Fase 5: Duo-lezen

Laat de leerlingen een laatste maal de tekst in duo's lezen.

Fase 6: Fluisterlezen

De leerlingen lezen de tekst zelfstandig fluisterend voor. De begeleider luistert bij alle leerlingen uit het interventiegroepje een stukje mee en vult op basis hiervan voor **elke leerling** de vloeiendheidsschaal in.

Afsluiting

Om wat verder te komen in het verhaal leest de begeleider na het doorlopen van de fasen een stukje voor uit het boek (pagina 21 'Schorre, krassende geluiden...' tot en met pagina 24 '...Een echt schilderij'.).

BIJLAGE 10.2 SCHRIJFOPDRACHT

Geef de volgende uitleg bij de schrijfopdracht en geef alle leerlingen de ingevulde werkbladen 9.1.

“In deze les schrijf je het recept in Sprint. Zorg ervoor dat je de indeling aanhoudt van het schema. Wanneer je je recept hebt geschreven, beluister je de tekst.”

Laat de leerlingen tijdens het werken met Sprint Plus zien, op welke wijze zij gebruik kunnen maken van de functie woordvoorspelling, het voorlezen van de tekst (na elk getypt woord of na elke zin) en hoe ze het tempo van de voorleesstem kunnen aanpassen.

Naam leerling: _____
Klas: _____

Hoe vond je het om je recept in Sprint te schrijven?

Sprint leest voor wat jij typt. Waar zou je Sprint nog meer voor kunnen gebruiken?

- Het schrijven van een werkstuk?
- Het voorlezen van teksten die je moet lezen?

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 10	Datum:	Begeleider:
-----------------------	------------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Verbeteren van leesvloeidigheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus III en IV).	De begeleider leest voor en assisteert bij het lezen. Hij gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden.		
Aanreiken van schrijfstrategieën.	Leerlingen schrijven aan de hand van een werkopdracht een recept en letten daarbij op <ul style="list-style-type: none"> - de structuur van het recept, - de uitvoerbaarheid, - plan en taakverdeling. Sociale vaardigheden worden bevorderd door het samenwerken.		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 11, WEEK 6

<i>Doelen</i>	<i>Inhoud van begeleiding</i>	<i>Uitvoering en organisatie</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Aanreiken van schrijfstrategieën. 2. Aanreiken van spellingstrategieën. 3. Evalueren van de huidige werkwijze door de leerlingen. Begeleiders toetsen observerend de behandeling. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Leerlingen evalueren hun schrijfwerk van de sessie 9 en 10. <i>Zie bijlage 11.1</i> 2. Leerlingen oefenen hun spelling Nederlands met een aanpak volgens de methode Strategisch Spellen. <i>Zie bijlage 11.2</i> 3. Leerlingen vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in. <i>Verwerkt in bijlage 11.1 en 11.2</i> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 🗨️ Gesprek van 20 minuten 2. ✍️ Schrijfoefening van 15 minuten 3. ✉️ Invulopdracht van 5 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Print de recepten die de leerlingen de les 9 en 10 hebben geschreven. • Kopieer werkblad 11.1 en 11.2. • Kopieer voor alle leerlingen de logboeken. • ⓘ Informeer bij de docent welke tekst voor de lessen geschiedenis, aardrijkskunde of biologie behandeld zal worden in de week van sessie 14 en 15. In sessie 13 en 14 zal deze tekst als pre-teaching behandeld worden volgens de Ralfi-procedure. <p><i>Benodigdheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Recepten van de leerlingen in geprinte vorm • Kopieën van werkblad 11.1 en 11.2 • Kopieën van logboek les 11 		

BIJLAGE 11.1 EVALUATIE SCHRIJFOPDRACHT

Geef de leerlingen een geprinte versie van het eigen recept dat ze in een vorige sessie hebben geschreven en van de recepten van hun medeleerlingen. Laat ze elkaars werk lezen en beoordelen.

- Dit lijkt me een lekker recept, want...
- Het recept is zo geschreven, dat ik het begrijp hoe ik het kan maken.

Andere interactieve opmerkingen zijn bijvoorbeeld: Hoe ben je op het idee gekomen om dit recept te kiezen?

We gaan van deze recepten een kookboekje maken. Wat moet er dan nog gebeuren/gedaan worden? Maak samen met de leerlingen een planning om de recepten tijdens sessie 12 daadwerkelijk te maken.

Wie maakt wat? -

-
-
-
-

Wie koopt wat? -

-
-
-
-

BIJLAGE 11.2 SPELLINGSTRATEGIEËN

"In het begin van deze lessenserie heb je mogen invullen, wat je graag zou willen leren tijdens deze lessen.

Sommigen van jullie wilden graag leren hoe je woorden correct moet schrijven.

In les 2 heb je naar een dictee/eigen schrijfwerk gekeken dat je hebt gemaakt. Je hebt in die les opgeschreven wat voor soort fouten je hebt gemaakt in je dictee/schrijfwerk. Je fouten heb je ingedeeld in drie groepen: luisterfouten, regelfouten en inprentfouten. Om minder fouten te maken is het belangrijk dat je leert bij welke groep een woord hoort. In deze les zullen we kort de drie verschillende groepen met woorden bespreken. In de volgende les komen de drie groepen uitgebreider aan bod. Pak werkblad 11.1 er maar bij.

1 Luisterwoorden

*"Dit zijn woorden waarbij je precies kunt opschrijven wat je hoort. Dit kunnen eenvoudige woorden zijn zoals **roest**, **vis** en **ruik**. Het kunnen ook ingewikkeldere woorden zijn, zoals **stropdas** en **stroomknop**. Geef nu zelf vier voorbeelden van luisterwoorden.*

2 Regelwoorden

*Bij de regelwoorden moet je meer doen dan alleen maar luisteren. Bij de regelwoorden moet je een spellingregel toepassen om ze goed te kunnen schrijven. Een voorbeeld van een regelwoord is het woord 'paard'. Je moet hier een regel toepassen om te weten dat je dit woord met een 'd' schrijft (als je het woord langer maakt, hoor je paard**en**).*

Een ander voorbeeld is het woord 'stoppen'. Je schrijft hier twee medeklinkers, terwijl je er maar één hoort.

Bij andere woorden moet je werkwoordregels toepassen: bijvoorbeeld hij wordt, het gebeurt, het is gebeurd. Geef nu zelf vier voorbeelden van regelwoorden.

3 Inprentwoorden

Bij de inprentwoorden is 'goed luisteren' of 'een regel gebruiken' niet voldoende. Dit zijn alle woorden en stukken van woorden die je uit je hoofd moet leren (=inprenten). Om deze woorden goed te kunnen schrijven, kun je niet alleen op je gehoor afgaan of een regel gebruiken. Je moet stukjes inprenten: een aantal technieken gebruiken, waardoor je deze woorden gemakkelijker kunt onthouden en uit je geheugen kunt oproepen. Voorbeelden van inprentwoorden zijn 'geheim', 'lichaam' en 'toilet' en 'computer'.

Om op een snelle manier te achterhalen in welke groep je een bepaald woord moet indelen, is het zinvol om eerst de moeilijkheden van het woord te onderstrepen. Beantwoord daarna bij elke moeilijkheid alle vragen die hieronder staan. Als je deze volgorde aanhoudt heb je de meest kans op succes.

Op werkblad 11.2 zie je een figuur die je helpt de juiste groep te vinden.

*Bijvoorbeeld: je leest het woord **verspreiden**. Onderstreep jouw moeilijkheid of moeilijkheden: verspreiden. Je stelt jezelf de vraag: "Kan ik precies opschrijven wat ik hoor?" Nee, het is geen luisterwoord! Je stelt jezelf de volgende vraag: "Kan ik een spellingregel toepassen?" Nee, dan is het woord een inprentwoord!*

Onder de figuur staat een aantal woorden. Onderstreep jouw moeilijkheden. Beantwoord de vragen van het schema en noteer het woord in de vakjes in de juiste groep. Bij het indelen van een woord ga je uit van die onderstreepte stukjes die voor jou moeilijkheden opleveren. Als er geen moeilijkheden in een woord zitten, deel je het woord niet in."

Laat de leerlingen hun moeilijkheden onderstrepen in de 8 woorden op werkblad 11.2. Deze woorden kennen de leerlingen van het RAIFI-lezen uit "De Griezelsbus", pagina 18. De leerlingen schrijven de woorden onder de juiste groep in het schema in werkblad 11.2.

Vraag aan de leerlingen wat zij ervan vinden om woorden op deze manier in te delen in groepen. Het antwoord schrijven zij op in het logboek van les 11. Bespreek met de leerlingen of deze werkwijze zinvol voor hen kan zijn.

Sleutel

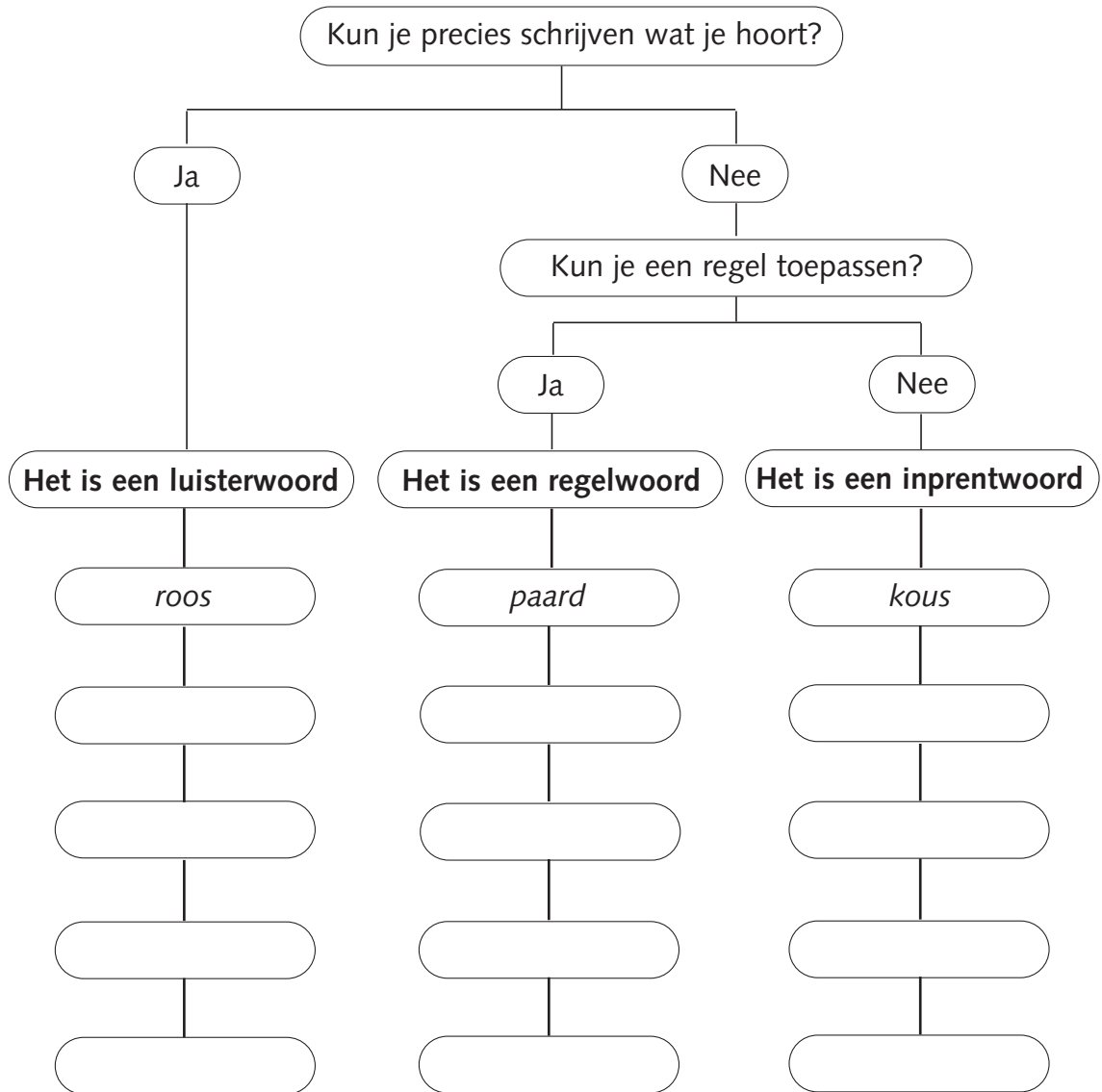
Onderstreepte delen zijn inprentdelen, dubbelonderstreepte delen zijn regeldelen en de rest zijn luisterdelen. Het hangt echter van de leerling zelf af waar hij moeite mee heeft en of hij bepaalde woorddelen ook beschouwt als inprent-, regel- of luisterdelen.

- 1 Gloed
- 2 Dekens
- 3 Slaap
- 4 Luisteren
- 5 Badkamer
- 6 Schilderij
- 7 Veiligheid
- 8 Recept

WERKBLAD 11.1

<p>Luisterwoorden</p> <p>Bij deze woorden kun je precies opschrijven wat je hoort.</p>	<p>Regelwoorden</p> <p>Bij deze woorden moet je een regel toepassen.</p>	<p>Inprentwoorden</p> <p>Deze woorden moet je van buiten leren.</p>
<p>Roest Vis Ruik Stropdas Stroomknop</p>	<p>Paard Hand Stoppen Hij wordt beter, het gebeurt, het is gebeurd</p>	<p>Geheim Lichaam Toilet Computer</p>
<p>Bedenk nu zelf vier luisterwoorden:</p> <p>1</p> <p>2</p> <p>3</p> <p>4</p>	<p>Bedenk nu zelf vier regelwoorden:</p> <p>1</p> <p>2</p> <p>3</p> <p>4</p>	<p>Bedenk nu zelf vier inprentwoorden:</p> <p>1</p> <p>2</p> <p>3</p> <p>4</p>

Vind snel de juiste groep

Onderstreep jouw moeilijkheden. Beantwoord de vragen van het schema en noteer het woord in de vakjes in de juiste groep.

1. Gloed	5. Badkamer
2. Dekens	6. Schilderij
3. Slaap	7. Veiligheid
4. Luisteren	8. Recept

Naam leerling: _____
Klas: _____

Hoe vond je het om woorden in te delen in drie schrijfgroepen?

luisterwoorden
regelwoorden
inprentwoorden

Denk je dat het je kan helpen om woorden goed te spellen, door op deze manier naar woorden te kijken?

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 11	Datum:	Begeleider:
-----------------------	------------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Aanreiken van schrijfstrategieën.	Leerlingen evalueren hun schrijfpodracht van de vorige sessie. Zij lezen hun werk voor aan elkaar. De begeleider geeft positieve feedback en geeft aanwijzingen voor een verbeterde indeling, zinsbouw en woordkeus.		
Aanreiken van spellingstrategieën.	Leerlingen krijgen een introductie in de indeling van drie woordcategorieën: luisterwoorden, regelwoorden en inprentwoorden. Leerlingen zoeken zelf welke stukjes zij moeilijk vinden in een woord. Leerlingen bepalen tot welke categorie het woord hoort.		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 12, WEEK 6

<i>Doelen</i>	<i>Inhoud van begeleiding</i>	<i>Uitvoering en organisatie</i>
1. Aanreiken van schrijfstrategieën. 2. Evalueren van de huidige werkwijze door de leerlingen. Begeleiders toetsen observerend de behandeling.	1. Leerlingen voeren hun functionele schrijfpdracht, het maken van een recept, daadwerkelijk uit. <i>Zie bijlage 12.1</i> 2. Leerlingen vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in.	1. 🖐 Voorbereiden en klaarmaken van een recept van 35 minuten 2. ✍ Invulopdracht van 5 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Print de recepten die de leerlingen de vorige les hebben geschreven • Kopieer voor alle leerlingen logboek les 12. • ⓘ Informeer bij de docent welke tekst voor de lessen geschiedenis, aardrijkskunde of biologie behandeld zal worden in de week van sessie 14 en 15. In sessie 13 en 14 zal deze tekst als pre-teaching behandeld worden volgens de Ralfi-procedure. <p><i>Benodigdheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Recepten van de leerlingen in geprinte vorm • Kopieën van logboek les 11 		

BIJLAGE 12.1 UITVOERING SCHRIJFOPDRACHT

Laat de leerlingen het kookboekje van samengevoegde recepten zien en geef iedereen een exemplaar. Neem samen met de leerlingen de planning door voor het maken van een recept tijdens deze sessie. Maak gebruik van de planning die tijdens de vorige sessie is opgesteld:

Wie maakt wat? -
-
-
-
-

Wie koopt wat? -
-
-
-
-

Naam leerling: _____

Klas: _____

Je hebt je recept écht gemaakt. Waarom denk je, is het belangrijk dat je je recept duidelijk en volgens een structuur hebt geschreven?

Wat zou er gebeuren als je recept niet duidelijk was geschreven?

Wat vond je goed aan jouw recept?

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 12	Datum:	Begeleider:
-----------------------	------------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Anreiken van schrijfstrategieën.	<p>Leerlingen voeren hun functionele schrijfopdracht; het maken van een recept, daadwerkelijk uit. Leerlingen zien in dat het belangrijk is om gestructureerd schrijfwerk te leveren om tot goede uitvoerbaarheid te komen.</p> <p>Sociale vaardigheden worden geoefend door samenwerking.</p>		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 13, WEEK 7

Doelen	Inhoud van begeleiding	Uitvoering en organisatie
<ol style="list-style-type: none"> 1. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus I). 2. Aanreiken van leesstrategieën: samenvatten. 3. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus II). 4. Evalueren van de huidige werkwijze door de leerlingen. Begeleiders toetsen observerend de behandeling. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. De begeleider leest een zaakvaktekst voor en assisteert bij het lezen. Hij gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden. <i>Zie bijlage 13.1</i> 2. In deze sessie leren leerlingen een tekst in eigen woorden samen te vatten. <i>Verwerkt in bijlage 13.1</i> 3. De leestekst wordt een laatste maal gelezen volgens de RALFI procedure. <i>Zie bijlage13.1</i> 4. Leerlingen vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in. <i>Verwerkt in bijlage 13.1</i> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 📖 Leesoefening van 25 minuten 2. 🗣️ Gesprek verwerkt in de leesoefening 3. 📖 Leesoefening van 10 minuten 4. ✍️ Invulopdracht van 5 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieer de leestekst (een zaakvaktekst van 150-300 woorden). Als voorbeeld is de zaakvaktekst 'Spinnen' toegevoegd. Deze voorbeeldtekst vindt u op de bijgevoegde cd-rom onder Sessie 13. • Kopieer logboek les 13. <p><i>Benodigheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieën van een zaakvaktekst • Kopieën van logboek les 13 		

BIJLAGE 13.1 RALFI LEESOEFENING

Grijp kort terug op de antwoorden in de logboeken van sessie 12. Begrijpen de leerlingen waarom het belangrijk is om een gestructureerde tekst te schrijven voor een recept? Laat leerlingen bedenken wanneer ze vaker gebruik kunnen maken van de schrijfstrategieën.

Leescyclus I

Geef alle leerlingen een kopie van de leestekst. Geef de leerlingen de volgende uitleg:

"In de vorige lessen hebben we teksten gelezen uit het boek 'De Griezibus'. Je hebt misschien gemerkt dat het lezen steeds beter ging, naarmate je de tekst vaker las. Voor verschillende schoolvakken moet je ook teksten lezen én leren. Denk maar aan informatieve teksten voor aardrijkskunde, geschiedenis, biologie of Nederlands. Om je een handje te helpen met het lezen van deze teksten, zullen we er een bespreken tijdens deze lessen. Wanneer je het lezen van teksten voor bijvoorbeeld aardrijkskunde en geschiedenis lastig vindt, zou je ze ook thuis kunnen lezen met de Ralfi-methode.

De tekst die we nu gaan lezen, krijgen jullie volgende week (of over twee weken) in de les aardrijkskunde/geschiedenis in de klas. Doordat we de tekst nu al doornemen, zul je zien dat je in de klas de tekst al beter begrijpt." Als voorbeeld is een tekst uit National Geographic Junior toegevoegd.

Fase 1: Oriëntatie

Oriënteer je samen met de leerlingen op de tekst die gelezen gaat worden. Wat is de titel van de tekst? Waar zou de tekst over kunnen gaan? Staan er plaatjes bij de tekst die je een hint geven wat er in de tekst besproken wordt?

Fase 2: Voorlezen en interactie

Lees de tekst voor en vraag de leerlingen bij te wijzen. Geef na het voorlezen de volgende uitleg:

"In vorige lessen hebben we gesproken over strategieën die je kunt gebruiken wanneer je een tekst leest. Weten jullie nog wat een leesstrategie is? Een leesstrategie is een soort actieplan dat je helpt beter te begrijpen wat je leest. Zo kun je bijvoorbeeld uitspreken wat je verwacht te lezen. Uitspreken van je verwachtingen heb je verschillende keren gedaan, jullie hebben er zelfs een klein toneelstukje over gemaakt.

Een andere strategie die we nu zullen oefenen, is samenvatten. Wanneer je een tekst samenvat, vertel je in het kort waar de tekst over gaat. Wie kan mij in één zin vertellen waar deze tekst over ging?

Vaak kun je dus in één zin vertellen waar een tekst over gaat. Vaak bestaat een tekst uit kleinere stukken: alinea's. Wie weet wat een alinea is? Elke alinea zou je ook weer kunnen samenvatten. Wie kan mij in eigen woorden vertellen waar de eerste alinea over gaat?"

Laat verschillende leerlingen in eigen bewoordingen een samenvatting maken van elke alinea.

"Wanneer je op deze manier in eigen woorden kort vertelt waar een (stuk) tekst over gaat, helpt dit je om de tekst beter te begrijpen. Wanneer je langere teksten moet leren (bijvoorbeeld voor een proefwerk), is het soms handig om van elk stukje tekst een samenvatting te maken en dit op te schrijven."

Vraag de leerlingen hoe zij het vinden om een samenvatting te maken van een tekst. Vraag hun daarna bij welke vakken zij deze strategie kunnen gebruiken en hoe ze dat denken te gaan doen. De leerlingen schrijven hun antwoord op in het logboek van les 13.

Fase 3: Uitleg van moeilijke woorden

Geef uitleg van moeilijke woorden in de tekst. Laat de leerlingen zien op welke wijze een woord van de context afgeleid kan worden (indien mogelijk). Laat leerlingen zelf een ander woord van de context afleiden. Vraag ten slotte aan de leerlingen of er woorden zijn die ze niet begrijpen of lastig vinden.

Fase 4: Stillezen

De leerlingen lezen stil de tekst door.

Fase 5: Duo-lezen

De leerlingen lezen de tekstgedeelten in duo's. Loop langs om te controleren of de leerlingen de juiste leesondersteuning geven aan elkaar.

Leescyclus IV

Fase 2: Voorlezen

Lees de tekst voor in een normaal tempo, op vloeiende wijze. Vraag de leerlingen bij te wijzen.

Fase 4: Stillezen

De leerlingen lezen stil de tekst door.

Fase 5: Duo-lezen

De leerlingen lezen het tekstgedeelte in duo's. Loop langs om te controleren of de leerlingen de juiste leesondersteuning geven aan elkaar.

Naam leerling: _____
Klas: _____

Wat vond je van deze tekst (moeilijk, gemakkelijk, leuk, saai...)?

Helpt de strategie *samenvatten* je om het belangrijkste van een tekst beter te begrijpen?

Voor welke vakken zou je de strategie *samenvatten* kunnen gebruiken?

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 13	Datum:	Begeleider:
-----------------------	------------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus III en IV).	De begeleider leest een zaakvaktekst voor en assisteert bij het lezen. Hij gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden.		
Aanreiken van leesstrategieën: samenvatten.	Leerlingen beschrijven in één zin waar een tekst of alinea over gaat.		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 14, WEEK 7

Doelen	Inhoud van begeleiding	Uitvoering en organisatie
<ol style="list-style-type: none"> 1. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus III). 2. Aanreiken van leesstrategieën: samenvatten. 3. Evalueren van de huidige werkwijze door de leerlingen. Begeleiders toetsen observerend de behandeling. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Leerlingen lezen een zaakvaktekst met <i>Sprint Plus</i>. De begeleider gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden. Zie <i>bijlage 14.1</i> 2. In deze sessie leren leerlingen kernwoorden en zinnen in een tekst te zoeken. Zij maken een samenvatting met <i>Sprint Plus</i>. <i>Verwerkt in bijlage 14.1</i> 3. Leerlingen vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in. <i>Verwerkt in bijlage 14.1</i> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 📖 Leesoefening van 10 minuten 2. 📝 Schrijfoefening van 25 minuten 3. ✍️ Invulopdracht van 5 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Voer de zaakvaktekst (150-300 woorden) digitaal in en sla deze op als Rich Text Format (.rtf) voor <i>Sprint Plus</i>. De voorbeeldtekst 'Spinnen' vindt u op de bijgevoegde cd-rom onder <i>Sessie 13</i>. • Kopieer werkblad 14.1 ☺ Om dit werkblad in kleur af te drukken, gaat u op de cd-rom naar <i>Sessie 14</i>. • Kopieer logboek les 14. <p><i>Benodigdheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Zaakvaktekst als Rich Text Format (rtf.) • Kopieën van werkblad 14.1 • Kopieën van logboek les 14 		

BIJLAGE 14.1 RALFI LEESOEFENING

Geef alle leerlingen een digitale versie van de leestekst. Help de leerlingen de juiste instelling van *Sprint Plus* te kiezen (zie bijgeleverde handleiding van *Sprint Plus* voor nadere uitleg).

- De voorleesstem moet ingesteld zijn op Nederlands.
- Zet de voorleessnelheid op 'normaal lezen' met extra pauze tussen de zinnen (zie spraakinstellingen).

Opdracht 1 *Sprint Plus* leest de tekst voor (Leescyclus III)

*"In de vorige les hebben we een tekst over spinnen gelezen die jullie tijdens de les biologie zullen behandelen. Tijdens deze les zal niet ik de tekst voorlezen, maar zal *Sprint Plus* dit voor jullie doen. Pak werkblad 14.1 er maar bij en maak de eerste opdracht."* Laat *Sprint* de tekst voorlezen aan de leerlingen.

Hierna lezen de leerlingen de tekst in duo's. Loop langs om te controleren of de leerlingen de juiste leesondersteuning geven aan elkaar.

Opdracht 2 Leesstrategieën: samenvatten

"In de vorige les heb je de tekst samengevat. Je hebt in eigen woorden verteld waar de tekst over gaat. Je hebt dus een korte weergave van de tekst gegeven. Samenvatten helpt je om een tekst beter te begrijpen en onthouden. Wie weet nog waar de tekst over gaat, dus wat het onderwerp is van deze tekst?"

Tijdens deze les zoek je in de tekst naar belangrijke woorden of zinnen. Deze woorden of zinnen geven ons de belangrijkste informatie over het onderwerp. We noemen deze woorden of zinnen daarom kernwoorden of kernzinnen.

We gaan nu eerst samen naar de eerste alinea kijken. Wat is het onderwerp van deze alinea?" Laat de leerlingen reageren.

"En wat is de belangrijkste informatie over het onderwerp? Kun je in de tekst kernwoorden of kernzinnen aanwijzen die de belangrijkste informatie over het onderwerp geven?" Bespreek met de leerlingen welke woorden of zinnen zij als kernwoorden hebben gevonden en laat hen ook vertellen waaróm zij voor deze woorden of zinnen zouden kiezen. Indien leerlingen het moeilijk vinden om zelf kernwoorden of kernzinnen te zoeken, laat dan voor de eerste alinea zien hoe ú dit doet. Beredeneer hardop waarom u uw keuzes zo maakt (modellieren).

Laat de leerlingen hierna de kernwoorden of kernzinnen markeren in *Sprint Plus*. De leerlingen werken vervolgens de overige alinea's door. Met de functie 'samenvatten' maakt *Sprint* een nieuw document met de gemarkeerde woorden.

Opdracht 3 Een samenvatting schrijven

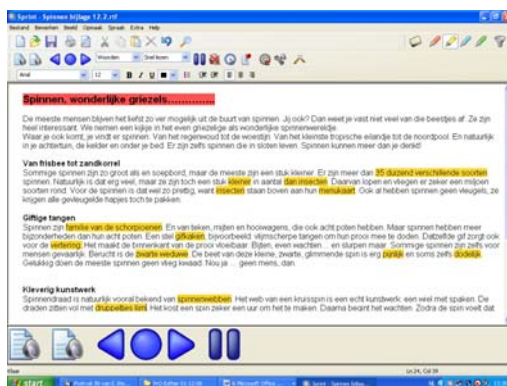
De leerlingen maken van de kernwoorden lopende zinnen. Deze zinnen verwerken zij daarna tot één geheel. Loop langs bij de leerlingen om hen te helpen.

"Wanneer je op deze manier in eigen woorden kort vertelt waar een tekst over gaat, helpt dit je om de tekst te begrijpen. Wanneer je langere stukken tekst moet leren, is het soms handig om van elk stukje tekst een samenvatting te maken en dit op te schrijven." Bespreek met de leerlingen waar zij de functie 'samenvatten' van *Sprint Plus* nog meer voor kunnen gebruiken. Vraag hun daarna bij welke vakken zij deze functie kunnen gebruiken en hoe ze dat denken te gaan doen. De leerlingen schrijven hun antwoorden op in het logboek van les 14.

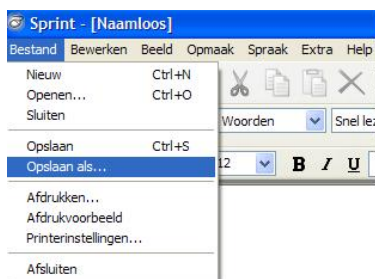
WERKBLAD 14.1 LEZEN EN LEREN MET SPRINT PLUS.

Voer de volgende opdrachten uit:

- 1 **Laat Sprint Plus de tekst voorlezen.**
 - De voorleesstem moet ingesteld zijn op Nederlands.
 - Zet de voorleessnelheid op 'normaal lezen' met extra pauze tussen de zinnen, zie spraakinstellingen:
- 2 **Samenvatten**
 - Markeer de titel van de tekst met de rode markeerstift.
 - Markeer belangrijke kernwoorden of kernzinnen met de gele markeerstift.

- Wanneer je teveel woorden hebt gemarkeerd, kun je de knop 'wissen' gebruiken.
- Druk nu op de knop 'samenvatten'.
- Sprint opent een nieuw document met de woorden die jij gemarkeerd hebt.
- Sla dit document op onder de naam 'samenvatting'.

- 3 **Een samenvatting schrijven**
 - Je hebt nu een document met kernwoorden en kernzinnen.
 - Maak nu met deze kernwoorden en kernzinnen een kort verhaal.
 - Je hebt nu een mooie samenvatting van een tekst!
 - Sla je samenvatting op.

Naam leerling: _____

Klas: _____

Hoe vind je het om een tekst samen te vatten met Sprint Plus?

Voor welke vakken zou je de functie *samenvatten* kunnen gebruiken?

Schrijf per vak op hoe je dat kunt aanpakken
(en of je dat ook écht gaat doen).

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 14	Datum:	Begeleider:
-----------------------	------------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Verbeteren van leesvloeidheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus III).	De leerlingen lezen een tekst met <i>Sprint Plus</i> . Daarna nemen zij nogmaals de tekst in duo's door.		
Aanreiken van leesstrategieën.	De leerlingen maken op basis van kernwoorden en kernzinnen een samenvatting in <i>Sprint Plus</i> .		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 15, WEEK 7

Doelen	Inhoud van begeleiding	Uitvoering en organisatie
<ol style="list-style-type: none"> 1. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus IV). 2. Aanreiken van spellingstrategieën: luisterwoorden. 3. Evalueren van de huidige werkwijze door de leerlingen. Begeleiders toetsen observerend de behandeling. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Leerlingen lezen voor de laatste keer de gekozen zaakvaktekst met <i>Sprint Plus</i>. De begeleider gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden. Zie <i>bijlage 15.1</i> 2. Leerlingen oefenen hun spelling met een aanpak volgens de methode Strategisch Spellens. <i>Verwerkt in bijlage 14.1</i> 3. Leerlingen vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in. <i>Verwerkt in bijlage 14.1</i> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 📖 Leesoefening van 10 minuten 2. 📝 Schrijfoefening van 25 minuten 3. ✍️ Invulopdracht van 5 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Voer de zaakvaktekst (150-300 woorden) digitaal in en sla deze op als Rich Text Format (.rtf) voor <i>Sprint Plus</i>. De voorbeeldtekst 'Spinnen' vindt u op de bijgevoegde cd-rom onder <i>Sessie 13</i>. • Kopieer werkblad 15.1 ☺ Om dit werkblad in kleur af te drukken, gaat u op de cd-rom naar <i>Sessie 15</i>. • Kopieer logboek les 15. <p><i>Benodigdheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Zaakvaktekst als Rich Text Format (rtf.) • Kopieën van werkblad 15.1 • Kopieën van logboek les 15 		

BIJLAGE 15.1 RALFI LEESOEFENING

Kom kort terug op de vorige les en laat de leerlingen in eigen woorden kort vertellen waar de zaakvaktekst over ging. Bespreek de antwoorden in de logboeken. Vonden leerlingen het leuk om in *Sprint* een samenvatting te maken? Waarom, of waarom niet? Voor welke vakken zouden ze deze functie kunnen gebruiken?

Leerling die nog niet klaar waren met het maken van een samenvatting maken die deze les af.

Opdracht 1 Sprint Plus leest de tekst voor (Leescyclus IV)

De leerlingen lezen een laatste maal de tekst met *Sprint Plus*. Verhoog het leestempo in *Sprint* tot 'snel lezen'.

De leerlingen lezen hierna de tekst zelfstandig fluisterend voor. De begeleider luistert bij alle leerlingen uit het interventiegroepje een stukje mee en vult op basis hiervan voor **elke leerling** de vloeiendheidsschaal in.

Opdracht 4 Strategisch spellen: luisterwoorden

Geef leerlingen werkblad 11.2.

Twee weken terug heb je woorden ingedeeld in drie groepen: een groep 'luisterwoorden', 'regelwoorden' en in de laatste kolom een groep met 'inprentwoorden'. Met het schema op werkblad 11.2 kun je snel de juiste groep vinden.

In deze les ga je beter kijken naar de luisterwoorden. Wie weet nog wat luisterwoorden zijn? Dit zijn woorden waarbij je precies kunt schrijven wat je hoort. Het is dus belangrijk dat je goed luistert.

*Zoek nu tien luisterwoorden op in de tekst. Zoek ook een paar lange woorden. Markeer deze woorden met de groene stift. Wanneer er nog gele of rode markeringen van de vorige opdracht staan, moet je deze even wegwissen. Druk op de knop 'samenvatten'. *Sprint Plus* maakt nu een nieuw document. Sla dit op onder de naam 'luisterwoorden'. Beluister deze woorden in *Sprint Plus*.*

Ga nu met de cursor van je muis in een woord staan en druk nu op de functie 'toon lettergrepen'. Schrijf achter het woord de verdeling in lettergrepen."

Belangrijk!! Controleer of *Sprint* dit correct doet en verbeter indien nodig.

"Spreek nu zachtjes voor jezelf de verdeling in lettergrepen uit. Op welke lettergeep ligt de klemtoon? Onderstreep deze lettergeep."

WERKBLAD 15.1 LEZEN EN LEREN MET SPRINT PLUS.

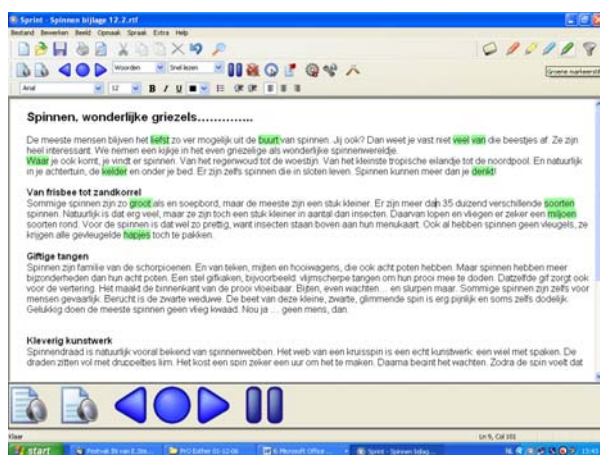
Voer de volgende opdrachten uit:

1 Beluister de leestekst een laatste maal met Sprint

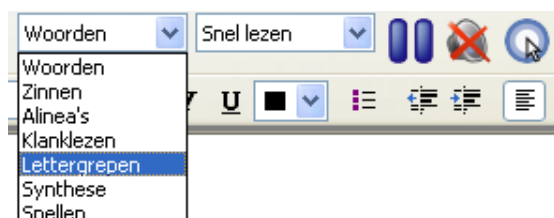
- De voorleesstem moet ingesteld zijn op Nederlands.
- Zet de voorleessnelheid op 'snel lezen' met extra pauze tussen de zinnen, zie spraakinstellingen:

2 Luisterwoorden

- Ga naar de leestekst.
- Zoek 10 luisterwoorden (korte en lange!) en markeer ze met de groene markeerstift.

- Druk op de knop 'samenvatten'.
- Sprint opent een nieuw document met de woorden die jij gemarkeerd hebt.
- Sla dit document op onder de naam 'luisterwoorden'.
- Beluister met Sprint de woorden die je hebt uitgekozen.
- Kies nu voor de functie 'lettergrepen'.

- Ga nu met je muiscursor vóór een woord staan.
- Druk op de functie 'lees huidige'.
- Sprint leest nu het woord voor in lettergrepen. Spreek hierna zachtjes voor jezelf het woord uit in lettergrepen.

Naam leerling: _____

Klas: _____

Merk je dat het lezen beter gaat?

Welke teksten zou jij graag met Sprint willen lezen?

Op welke manier kun jij luisterwoorden het beste ontdekken?

Wat kun jij het beste doen om luisterwoorden goed te schrijven?

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 15	Datum:	Begeleider:
-----------------------	------------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Verbeteren van leesvloeidheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus IV).	De leerlingen lezen een tekst met <i>Sprint Plus</i> in versneld tempo. De leerlingen lezen de tekst tot slot fluisterend voor.		
Aanreiken van spellingsstrategieën.	Leerlingen verdiepen zich in de categorie luisterwoorden. Leerlingen zoeken zelf tien luisterwoorden in de tekst. Deze verdelen zij in lettergrepen.		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 16, WEEK 8

<i>Doelen</i>	<i>Inhoud van begeleiding</i>	<i>Uitvoering en organisatie</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI met ICT ondersteuning(leescyclus I). 2. Aanreiken van leesstrategieën: samenvatten. 3. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus II). 4. Evalueren van de huidige werkwijze door de leerlingen. Begeleiders toetsen observerend de behandeling. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. De begeleider leest voor en assisteert bij het lezen. Hij gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden. <i>Zie bijlage 16.1</i> 2. De begeleider evalueert samen met de leerlingen de samenvattingen gemaakt in sessie 14. <i>Zie bijlage 16.2</i> 3. De leestekst wordt een tweede maal gelezen volgens de RALFI procedure. <i>Zie bijlage 16.1</i> 4. Leerlingen vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 📖 Leesoefening van 15 minuten 2. 🗣️ Gesprek van 10 minuten 3. 📖 Leesoefening van 10 minuten 4. ✍️ Invulopdracht van 5 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Print de geschreven samenvattingen van de leerlingen. • Kopieer de leestekst op pagina 25 uit "De Griezelsbus". De tekst wordt tijdens deze sessie gelezen met Sprint Plus. ☺ U vindt de tekst als rtf-bestand op de cd-rom onder <i>Sessie 16</i>. • Kopieer logboek les 16. <p><i>Benodigheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • De samenvatting van de leerlingen als geprint document • Kopieën van de leestekst • De leestekst als digitaal bestand • Kopieën van logboek les 16 		

BIJLAGE 16.1 RALFI LEESOEFENING

Kom terug op de ingevulde logboeken. Welke teksten zouden leerlingen graag willen lezen met *Sprint Plus*? Bespreek wat de mogelijkheden zijn binnen de interventielessen of op welke andere manier teksten gelezen kunnen worden met tekst-naar-spraaksoftware.

Hebben leerlingen het idee dat ze de spelling van luisterwoorden beter begrijpen? Zo ja, geef complimenten. Zo nee, geef meer uitleg en vraag wat ze lastig vinden of niet begrijpen.

Leescyclus I

Geef alle leerlingen een kopie van de leestekst op pagina 25.

Fase 1: Oriëntatie

Oriënteer je samen met de leerlingen op de tekst die gelezen gaat worden. Wat is er tot nu toe in het verhaal gebeurd? Wat zou er nu in het verhaal kunnen gebeuren? Vraag of één van de leerlingen het verhaal tot nu toe kan samenvatten.

Fase 2: Voorlezen en interactie

Lees voor uit het boek "De Griezibus" pagina 25 ('De schrijver kijkt op van het boek...' tot en met '...U zou veranderen in een moordende maniak.'). Vraag de leerlingen bij te wijzen. Vraag de leerlingen in één of twee zinnen de gebeurtenissen in de tekst samen te vatten.

Fase 3: Uitleg van moeilijke woorden

Geef uitleg van moeilijke woorden in de tekst. Laat de leerlingen zien op welke wijze een woord, indien mogelijk, uit de context afgeleid kan worden.

- ronken : een zwaar, brommend geluid maken
- aandachtig: oplettend
- peinzend: diep nadenkend
- maniak: iemand die iets op een overdreven of gevaarlijke manier doet

"In deze tekst vind je een aantal samenstellingen. Dat betekent dat er van twee of meer bestaande woorden een nieuw woord is gemaakt. In regel 13 staat het woord 'busrit'. Welke bekende woorden zie je hierin? Kun je nog een paar samenstellingen bedenken? (kookboek, dierenwinkel, kleuterschool, schoolgebouw, spijkerbroek, computerspelletje).

Samenstellingen kun je vaak in bestaande woorden verdelen (bus-rit, kook-boek, dier-en-winkel, kleuter-school, school-gebouw, spijker-broek, computer-spelletje).

Fase 4: Stillezen

Leerlingen lezen nu met behulp van *Sprint Plus* nogmaals de tekst door. Vraag de leerlingen of *Sprint* alle woorden goed uitspreekt.

Fase 5: Duo-lezen

De leerlingen lezen de tekstgedeelten in duo's. Loop langs om te controleren of de leerlingen de juiste leesondersteuning geven aan elkaar.

Leescyclus II

Fase 2: Voorlezen

Sprint leest de tekst voor. Versnel het leestempo.

Fase 4: Stillezen

De leerlingen lezen stil de tekst door.

Fase 5: Duo-lezen

De leerlingen lezen het tekstgedeelte in duo's. Loop langs om te controleren of de leerlingen de juiste leesondersteuning geven aan elkaar.

BIJLAGE 16.2 LEESSTRATEGIEËN: SAMENVATTEN

Bespreek kort de samenvattingen van sessie 14 met de leerlingen. Geef positieve feedback en complimenten. Laat de leerlingen vertellen waarop zij hun keuzes gebaseerd hebben.

Let erop dat:

- onbelangrijke informatie weggelaten wordt;
- aanvullende of overbodige informatie weggelaten wordt;
- opsommingen door één begrip vervangen kunnen worden.

Wanneer tot slot de belangrijkste informatie gevonden is, wordt dit in eigen woorden in een korte zin samengevat.

Herhaal kort wat de leerlingen in de afgelopen les hebben geleerd over de strategie 'samenvatten'.

"Twee lessen terug heb je na het lezen van de alinea de vraag gesteld: 'Wat is het onderwerp van de tekst en wat is de belangrijkste informatie over het onderwerp?' Om een antwoord op die vraag te vinden, moest je een aantal dingen doen. Eerst vroeg je jezelf af: 'Wat is het onderwerp?' Dat probeer je in een paar woorden te zeggen. Daarna ging je kijken wat er over het onderwerp wordt verteld om zo het belangrijkste te kunnen vinden. Je stelde jezelf de vraag: 'Wat is de belangrijkste informatie over het onderwerp?' Wanneer je dat weet, probeer je dat in één zin te zeggen. Soms staat de belangrijkste informatie al in één zin in de tekst. Vaak is dat eerste of de laatste zin van de alinea. Soms moet je die zin zelf maken."

LOGBOEK LES 16

Naam leerling: _____

Klas: _____

Wat vond je goed aan je samenvatting?

Wat kon je nog verbeteren aan je samenvatting?

Wat zou je heel graag willen leren tijdens deze lessen?

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 16	Datum:	Begeleider:
-----------------------	------------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Verbeteren van leesvloeidheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus I en II).	De begeleider leest voor en assisteert bij het lezen. Hij gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden.		
Aanreiken van leesstrategieën: samenvatten.	De begeleider evalueert samen met de leerlingen de samenvattingen gemaakt in sessie 14. Centraal staan de vragen: 'Wat is het onderwerp' en 'wat is de belangrijkste informatie over het onderwerp?'		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 17, WEEK 9

Doelen	Inhoud van begeleiding	Uitvoering en organisatie
<ol style="list-style-type: none"> 1. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI met ICT ondersteuning (leescyclus III). 2. Evalueren van omgang met dyslexie en de begeleidingslessen. 3. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus IV). 4. Evalueren van de huidige werkwijze. Begeleiders toetsen observerend de behandeling. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. De begeleider leest voor en assisteert bij het lezen. Hij gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden. <i>Zie bijlage 17.1</i> 2. De leerlingen evalueren in hoeverre zij beter kunnen omgaan met hun dyslexie. Tevens evalueren zij de zinvolheid van de begeleidingslessen. <i>Zie bijlage 17.2 en 17.3</i> 3. De leestekst wordt een laatste maal gelezen volgens de RALFI procedure. <i>Zie bijlage 17.1</i> 4. Leerlingen vullen de tussentijdse evaluatie in, de begeleider vult het interventieformulier in. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 📖 Leesoefening van 15 minuten 2. 🗣️ Gesprek van 10 minuten 3. 📖 Leesoefening van 10 minuten 4. ✍️ Invulopdracht van 5 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieer de leestekst op pagina 25 uit "De Griezelsbus". De tekst wordt tijdens deze sessie door leerlingen gelezen met Sprint. De tekst vindt u als rtf-bestand op de cd-rom onder <i>Sessie 16</i>. • Kopieer voor alle leerlingen de tussentijdse evaluatie. <p><i>Benodigdheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieën van de leestekst • De leestekst als digitaal bestand • Kopieën van de tussentijdse evaluatie <p>① Sociaal-emotionele begeleiding.</p> <p>Voorafgaand aan de interventie heeft u een gesprek gehad met de leerlingen. Centraal stond toen het leren omgaan met de lees- en spellingproblemen (dyslexie). Ga na voor welke leerlingen een vervolggelsgesprek belangrijk kan zijn. Bij voorkeur spreekt u even met iedere leerling. Vanuit het verslag van de eerste keer vraagt u: "Wat is er nu beter?". In bijlage 4 vindt u een leidraad voor een vervolggelsgesprek. De bijlage is tevens opgenomen op de cd-rom onder <i>Sessie 17</i>.</p>		

BIJLAGE 17.1 RALFI LEESOEFENING

Leescyclus III

Geef alle leerlingen een kopie van de leestekst op pagina 25.

Fase 2: Voorlezen en interactie

Lees de tekst voor en vraag de leerlingen bij te wijzen. Vraag de leerlingen in één of twee zinnen de gebeurtenissen in de tekst samen te vatten.

Fase 3: Uitleg van moeilijke woorden

Geef uitleg van moeilijke woorden in de tekst. Laat de leerlingen zien op welke wijze een woord, indien mogelijk, uit de context afgeleid kan worden.

Je hebt een aantal keren klankspelletjes gedaan, waarbij je klanken van woorden weglief. Je kunt ook klanken vervangen door nieuwe klanken, of je kunt klanken toevoegen. Vaak wanneer je de eerste klank vervangt krijg je woorden die rijmen. Kun jij woorden verzinnen die rijmen op onderstaande woorden?

- Muur (duur, vuur)
- Graag (Praag)
- Thuis (pluis, suis, gruis, muis)
- Vader (kader, dader)
- Weten (zweten, beten, keten)

Fase 4: Stillezen

Leerlingen lezen nu met behulp van *Sprint Plus* nogmaals de tekst door.

Fase 5: Duo-lezen

De leerlingen lezen de tekstgedeelten in duo's. Loop langs om te controleren of de leerlingen de juiste leesondersteuning geven aan elkaar.

Leescyclus IV

Fase 5: Duo-lezen

De leerlingen lezen een laatste maal het tekstgedeelte aan elkaar voor. Let erop dat tijdens de leesondersteuning de lezer nu iets meer tijd krijgt voordat een woord wordt voorgezegd of verbeterd.

Fase 6: Fluisterlezen

De leerlingen lezen de tekst zelfstandig fluisterend voor. Aan de hand hiervan vult de begeleider voor **elke leerling** de vloeiendheidsschaal in.

Afsluiting

Om wat verder te komen in het verhaal leest de begeleider na het doorlopen van de fasen een stuk voor uit het boek (pagina 25 'Geen van uw kinderen zou...' tot en met pagina 26 '...Beentjes zit zwijgend achter het stuur'.)

BIJLAGE 17.2 TUSSENTIJDSE EVALUATIE

Grijp kort terug op de ingevulde logboeken van les 16. Geef aan op wat voor manier er ingegaan kan worden op de dingen die de leerlingen graag willen leren (laatste vraag van het logboek).

Neem de tijd voor een tussentijdse evaluatie met de leerlingen. Ga een gesprek aan met de leerlingen van maximaal 10 minuten. Laat hen daarna de evaluatievragen invullen. Als richtlijn voor het type vragen dat u kunt stellen, verwijzen wij u naar deel 1 van het interventieprogramma *Inleidend gesprek met de leerling*.

Bespreek met de leerlingen wat er beter gaat in hun omgang met dyslexie/leesproblemen. Waaraan merken de leerlingen dit? Vraag hen de vooruitgang in te schalen.

Bespreek tot slot welke onderdelen in het interventieprogramma de leerlingen als zinvol ervaren en waarom. Bij welke vakken kunnen de leerlingen de aangeleerde vaardigheden toepassen?

① Als u merkt dat sommige leerlingen meer tijd nodig hebben dan een gezamenlijk gesprek kan bieden, neemt u hen apart voor een individueel gesprek. Dit kan na de les of tijdens de les wanneer de anderen aan het werk zijn.

TUSSENTIJDSE EVALUATIE

Je hebt 17 begeleidingslessen gehad. Schrijf hieronder wat je zinvol vindt, en wat je minder zinvol vindt.

Wat was zinvol voor jou? (<i>Waar heb je wat aan?</i>)	Wat was minder zinvol voor jou? (<i>Waar heb je niet zo veel aan?</i>)
Ik pas dit toe bij...	Ik pas dit toe bij ...
Wat gaat er beter?	

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 17	Datum:	Begeleider:
-----------------------	------------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Verbeteren van leesvloeidigheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus III en IV).	De leerlingen lezen een tekst met <i>Sprint</i> . De begeleider gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden. De begeleider ondersteunt de leerlingen met de inzet van <i>Sprint Plus</i> .		
Evalueren van omgang met dyslexie en de begeleidingslessen.	De leerlingen evalueren in hoeverre zij beter kunnen omgaan met hun dyslexie. Dit bespreken zij in de groep. Tevens evalueren zij de zinvolheid van de begeleidingslessen.		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 18, WEEK 9

<i>Doelen</i>	<i>Inhoud van begeleiding</i>	<i>Uitvoering en organisatie</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Aanreiken van een woordleerprogramma. 2. Evalueren van de huidige werkwijze door de leerlingen. Begeleiders toetsen observerend de behandeling. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Leerlingen maken kennis met het softwareprogramma <i>Overhoor</i> om woorden te leren. <i>Zie bijlage 10.3</i> 2. Leerlingen vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Computeroefening van 35 minuten 2. Invulopdracht van 5 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • ☺ Print vanaf de cd-rom werkblad 18.1 in kleur en op een dik geel karton. Leerlingen kunnen na deze sessie het gele karton met instructies meenemen naar huis. • Kopieer logboek les 18. <p><i>Benodigheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Geel karton <i>Overhoor jezelf woorden (om mee naar huis te nemen)</i>. • Een setje woorden die functioneel zijn voor de leerlingen. Kies frequent voorkomende woorden, waarvan het van belang is dat de leerlingen ze goed schrijven (bijvoorbeeld uit een gebruiksaanwijzing, uit leerstof voor een te behalen certificaat, uit de methode PrOmotie, enz.) • Kopieën van logboek les 18 		

BIJLAGE 18.1 WOORDLEERPROGRAMMA OVERHOOR

Besprek met de leerlingen het gele werkblad "Overhoor jezelf woorden (om mee naar huis te nemen)". Wanneer het schoolnetwerk dit toelaat, kunnen de leerlingen het programma installeren en ermee oefenen. Besprek op welke wijze leerlingen *Overhoor* kunnen gebruiken voor proefwerken. Geef kopieën aan de leerlingen met woordenlijsten die zij moeten leren. De leerlingen voeren zelf (een gedeelte van) een woordenlijst in. Ze kunnen bijvoorbeeld lastige kooktermen invoeren, namen van auto-onderdelen, veel voorkomende Engelse woorden of woorden die ze moeten leren voor een bepaald vak of voor een certificaat.

Ondersteun hen bij de volgende stappen:

Stap 1

Het internetadres voor de website van *Overhoor* is voor sommige leerlingen lastig om in te vullen. Help de leerlingen daarbij.

Stap 2

Laat de leerlingen 10 woorden invullen bij deze oefening. Wijs leerlingen erop dat een ingevoerde woordenlijst aangepast kan worden met de functie *Bewerk* (te vinden op de werkbalk).

Stap 3

Help de leerlingen om op verschillende manieren woorden te leren en alle functies uit te proberen.

Stap 4

De woordenlijsten zijn op alfabet gesorteerd per vak en op naam van de methode, ook voor het Praktijkonderwijs zijn woordenlijsten ingevoerd. Help de leerlingen het juiste leerboek te vinden. Sla vervolgens de woordenlijsten op in een map die de leerlingen gemakkelijk kunnen terugvinden. Ga vervolgens naar het programma *Overhoor* en open het bestand op de computer. Ondersteun de leerlingen om het .zip bestand uit te pakken (instructies worden gegeven op de internetsite van *Overhoor*). Met de functie *training* worden de woorden getoond en geoefend. Wanneer leerlingen fouten tegenkomen in de woordenlijsten kunnen zij deze verbeteren met de functie *Bewerk*. Indien de gebruikte methode niet op de website staat, kunt u deze wellicht zelf maken en op de site zetten voor andere gebruikers.

Na deze sessie nemen de leerlingen het werkblad mee naar huis en installeren zij thuis het programma.

Maak voor elke leerling een diskette of cd-rom met alle woorden die hij dit jaar moet leren. De leerlingen kunnen thuis, of op school, hun woordjes oefenen. Installeer *Overhoor* op alle schoolcomputers zodat leerlingen altijd de mogelijkheid hebben om hun woordjes op school te oefenen.

① De woordenlijsten die bij het programma *Overhoor* horen staan in zogenaamde .ohw bestanden. Deze vindt u op uw computer onder de map *Overhoor*. U kunt deze bestanden openen vanuit Microsoft Word. Vervolgens kan *Sprint Plus* de woordenlijsten voorlezen. Op deze manier leren leerlingen de uitspraak van woorden.

U kunt woorden ook laten voorlezen via de site www.wrts.nl. Wrts kan woordenlijsten van *Overhoor* en andere woordleerprogramma's zoals *Teach 2000* inlezen. Deze site is vrij toegankelijk. Wanneer leerlingen thuis geen *Sprint Plus* hebben, kunnen zij via deze site de uitspraak van woorden leren.

WERKBLAD 18.1 OVERHOOR JEZELF WOORDEN (OM MEE NAAR HUIS TE NEMEN).

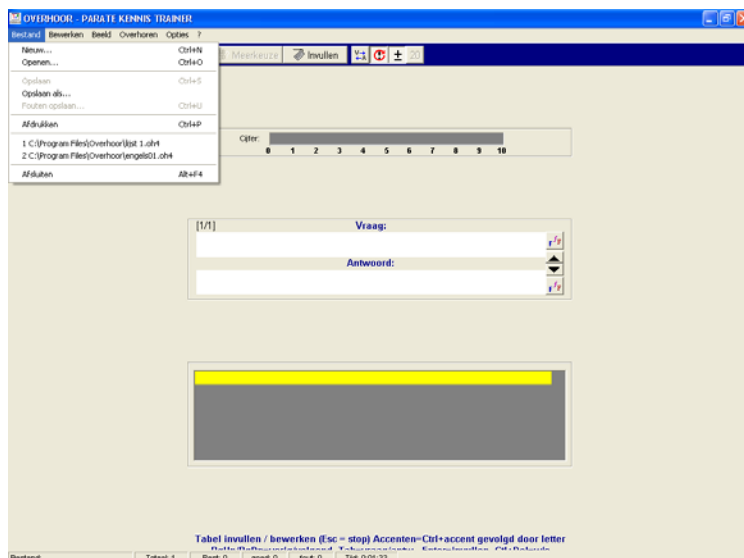
STAP 1: HET PROGRAMMA DOWNLOADEN

- Ga naar de site *Overhoor*
<http://home.wxs.nl/~efkasoft/overhoor/overhoor.html>
- Klik in de linkerkolom op *Download programma*
- Kies de versie die je wilt downloaden

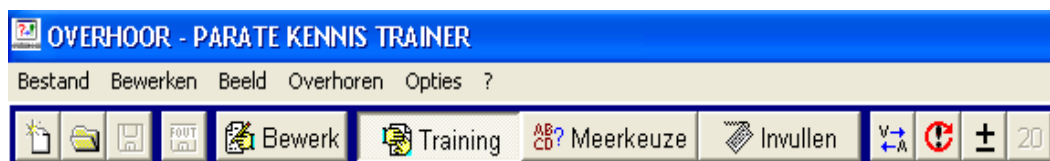
STAP 2: WOORDENLIJSTEN INVOEREN OP JE COMPUTER

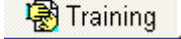

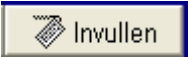

- Ga nu op je computer naar < Alle programma's < Overhoor
- Je bent nu in het programma *Overhoor*. Kies < Bestand < Nieuw
- Kies < Bestand < Opslaan als...
- Geef deze lijst een naam (bijvoorbeeld *kooktermen*)

- In de balk *Vraag* typ je een kookterm.
- In de balk *Antwoord* typ je de betekenis.
- Druk op *Enter* en geef de volgende invoer.

STAP 3: OVERHOOR NU JEZELF!

- Druk op en neem het juiste woord in gedachten.
- Voor een meerkeuze overhoring druk je op .
- Voor een overhoring waarbij je het antwoord helemaal intypt, druk op .
- Je kunt vraag en antwoord omkeren met de functie .
- Om fouten te blijven oefenen totdat ze goed zijn beantwoord, druk je op .
- Aan het eind van elke oefening krijg je de score.

STAP 4: HAAL JE WOORDENLIJSTEN VAN HET INTERNET!

EFKA-SOFT e-mail: efka@efka.nl

[Home](#) | [KLEESIA](#) | [OVERHOOR](#) | [GRILLASSISTANT](#)

OVERHOOR

[Algemene informatie](#)
[Pop-up, screenschermen](#)
[Schermschermbeelden](#)
[Overzicht programma](#)
[Aardrijkskunde](#)
[Biologie](#)
[Duits](#)
[Engels](#)
[Frans](#)
[Geschiedenis](#)
[Grans](#)
[Italiaans](#)
[Latijn](#)
[Nederlands](#)
[Overige talen](#)
[Rekenen](#)
[Schiedkunde](#)
[Spaanse](#)
[Overzamen](#)

[Lijsten separeren](#)
[Zijn programma's](#)

Voor wat meer uit:
[overhoor](#)

Overhoor lijsten: Biologie

Deze bestanden moet je un-zippen voordat je ze kunt gebruiken.
 Weet je niet wat dat is, lees dan bij [zie programma's](#)

Deze lijsten zijn uitsluitend bedoeld voor gebruik met overhoor.
 Overname van dit materiaal voor andere doeleinden is niet toegestaan.

Datum:	jaar/ deel	Beschrijving:	Bestand:
28-03-2002		Biologie Nectarid 1 Mdst 6.1 Vragen over hoofdstuk 6.1. (van Arme ten Hooft, Praedinius Gymnasium)	Nectarid-1-1.zip [0.5x0]
30-09-1999		Biologie voor jou 1 VM, uitg. Nalmberg hoofdstuk over bloemen vruchten en zaden (van Rob Dettmers)	bio_1.zip [0.0x0]
06-11-2000	1 VM	Biologie voor jou 1 VM, uitg. Nalmberg (van John Gengen)	biologie.zip [1.3x8]

Staat jouw tabel er niet bij? [STUUR HEM OP!](#) Alleen op die manier kan deze lijst groeien.

- Ga naar de startpagina. Klik op de linkerkolom op overhoorlijsten die je nodig hebt (aardrijkskunde, biologie, rekenen, etc.)
- Kies uit de woordenlijsten jouw leerboek en leerjaar.
- In het zip-bestand staan alle woorden die je moet leren.
- Open je woordenlijst met en begin je overhoring met Training
- Heel veel succes!

LOGBOEK LES 18

Naam leerling: _____
Klas: _____

Op welke manier kun jij het softwareprogramma *Overhoor* gebruiken?

Voor welke vakken of voor welke opdrachten ga jij het programma gebruiken?

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 18	Datum:	Begeleider:
-----------------------	------------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Aanreiken van een woordleerprogramma.	Leerlingen maken kennis met het softwareprogramma <i>Overhoor</i> om woorden te leren. Zij verkennen zelfstandig verschillende functies binnen het woordleerprogramma.		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 19, WEEK 10

Doelen	Inhoud van begeleiding	Uitvoering en organisatie
<ol style="list-style-type: none"> 1. Aanreiken van spellingstrategieën: regelwoorden. 2. Evalueren van de huidige werkwijze. Begeleiders toetsen observerend de behandeling. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Leerlingen oefenen hun spelling Nederlands met een aanpak volgens de methode Strategisch Spellen. <i>Zie bijlage 19.1</i> 2. Leerlingen vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 🖨️ Schrijfoefening van 35 minuten 2. ✍️ Invulopdracht van 5 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieer de leestekst pagina 25 uit "De Griezibus". De tekst wordt tijdens deze sessie door leerlingen gelezen met <i>Sprint</i>. ☹ De tekst vindt u als rtf-bestand op de cd-rom onder <i>Sessie 16</i>. • Kopieer werkblad 19.1. • Kopieer voor alle leerlingen de logboeken. <p><i>Benodigdheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieën van de leestekst • De leestekst als digitaal bestand • Kopieën van werkblad 19.1 • Werkblad 11.1 • Kopieën van logboek les 19 		

BIJLAGE 19.1 SPELLINGSTRATEGIEËN

"In les 11 heb je woorden ingedeeld in drie groepen: een groep 'luisterwoorden', 'regelwoorden' en een groep met 'inprentwoorden'. Met het schema op werkblad 11.1 kun je snel de juiste groep vinden. In de vorige les heb je tien luisterwoorden in de tekst gezocht. In deze les gaan we wat beter kijken naar de regelwoorden. Wie weet nog wat regelwoorden zijn?"

Bij de regelwoorden moet je meer doen dan alleen maar luisteren. Bij de regelwoorden moet je een spellingregel toepassen om ze goed te kunnen schrijven. Een voorbeeld van een regelwoord is het woord 'stoppen'. Je schrijft hier twee medeklinkers, terwijl je er maar één hoort. Wie kan mij een voorbeeld geven van een medeklinker? En wie kan mij een voorbeeld geven van een klinker?" Schrijf de voorbeelden in twee duidelijke kolommen op het bord.

Noem een aantal woorden met lange/korte klinker en laat de leerlingen bepalen of het woord een lange of korte klinker heeft. Voorbeeld: bom, boom, pan, melk, meel etc.

Bespreek met de leerlingen dat het hier heel duidelijk is: als je een lange klinker hoort, schrijf je twee tekens; als je een korte klinker hoort, slechts één teken. Laat ze zelf een aantal woorden zoeken uit de Griezibus.

Klankgroepenregels

Moeilijker wordt het bij de volgende woorden (schrijf op het bord):

- bom en bommen
- boom en bomen: Bespreek met de leerlingen wat ze hier zien. Laat ze even in tweetallen overleggen: Het handigst is een open vraag te stellen: Wat valt jullie op bij 'bommen' en 'bomen'.

Mogelijk hebben leerlingen hier ooit andere begrippen voor geleerd (bv. dubbelzetter of tekendief). Bespreek dat met ze. Mocht het lukken om de regels nader te duiden, doe dat dan bijvoorbeeld als volgt:

- Korte klinkerregel: als je aan het einde van de klankgroep een korte klinker hoort, schrijf dan twee medeklinkers (of twee tekens), bijvoorbeeld: bom - bommen
- Lange klinkerregel: als je aan het einde van de klankgroep een lange klinker hoort, schrijf dan één medeklinker (of één teken), bijvoorbeeld: boom - bomen

Met deze regeluitleg wordt een poging gedaan, om leerlingen via regels meer grip te laten krijgen op vaste spellingpatronen. Voor leerlingen die enigszins regelgevoelig zijn, kan dit een goede aanpak zijn. Voor andere leerlingen is inprenten een goede manier. Ook werkt het goed leerlingen het opgeschreven woord te laten horen en ze dan te laten bepalen of het klopt.

Met onderstaande oefeningen wordt ingespeeld op diverse leerstijlen van leerlingen (via regels, via inprenten, via analogie). De oefeningen spelen in op welke aanpak de leerling handig vindt. Echter de leerling moet hier wel steeds naar gevraagd worden.

Dus als de rijtjes gemaakt zijn, vraagt de begeleider: Op welke manier kun jij dit nu het handigst onthouden?

Maak nu de opdrachten op werkblad 19.1".

Lees aan het eind van de les nog een stuk voor uit het leesboek pagina 27 'Schel en indringend rinkelde de deurbel op een ijsskoude winteravond...' tot en met pagina 30 bovenaan '... Ze klonken meer als een wilde beer, of een losgeslagen everzwijn, of nog iets erger'.

Voer de volgende opdrachten uit:

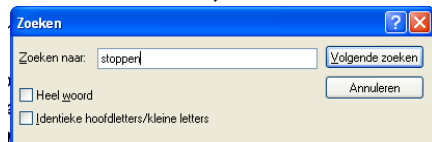
1 Laat Sprint Plus de tekst "De Griezelsbus p 25.rtf" voorlezen.

- De voorleesstem moet ingesteld zijn op Nederlands.
- Zet de voorleessnelheid op 'normaal lezen' met extra pauze tussen de zinnen, zie spraakinstellingen:

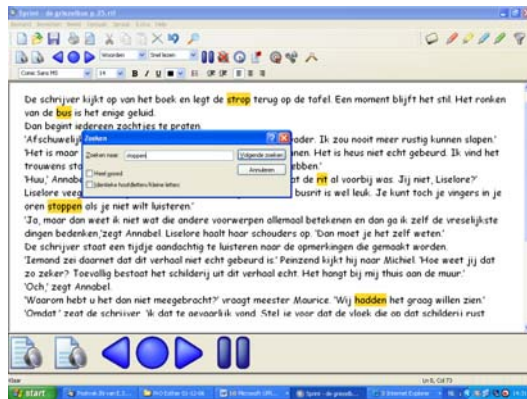

2 Klankregels: korte klinker

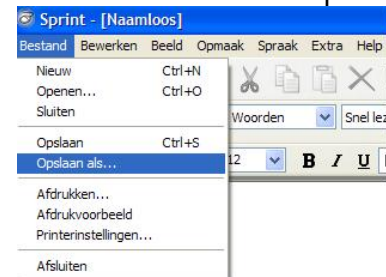
- Geef een voorbeeld van een klinker
- Ga naar de leestekst.
- Zoek de woorden 'stoppen' en 'hadden'. (Met de functie 'zoeken' heb je snel het goede woord gevonden. Druk tegelijkertijd op de toetsen 'Ctrl' en 'f').

- Markeer deze woorden met de gele markeerstift.
- Markeer ook de volgende woorden met de gele markeerstift: 'strop' 'bus' en 'rit'.

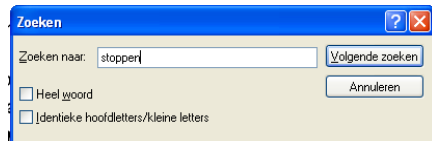
- Druk nu op de knop 'samenvatten'.
- Sprint opent een nieuw document met de woorden die jij gemarkeerd hebt.
- Sla dit document op onder de naam 'meervoud 1'.

- Schrijf het meervoud op van de woorden 'strop', 'bus' en 'rit'.
Laat Sprint de meervoudswoorden lezen
- Wat valt je op? Welke spellingsregel moet je hier toepassen?
- Bedenk zelf nog 5 woorden met een korte klinker. Schrijf ze onder elkaar op, met daarachter het meervoud.

3 Klankregels: lange klinker

- Ga terug naar de leestekst "De Griezibus p25.rtf".
- Zoek de meervoudwoorden 'oren' en 'haren'.

- Hou zouden deze woorden klinken wanneer er twee keer een 'r' zou staan ('orren' en 'harren')?
- Kun je ontdekken wat het verschil is tussen de woorden van opdracht 2 en opdracht 3? Welke spellingregel moet je toepassen bij opdracht 2, en welke bij opdracht 3?
- Bedenk zelf nog 5 woorden met een lange klinker. Schrijf ze onder elkaar op, met daarachter het meervoud.

Enkelvoud	Meervoud
1 Oor	1 Oren
2 Haar	2 Haren
3	3
4	4
5	5
6	6
7	7

Naam leerling: _____
Klas: _____

Kende je de regels van 'bommen' en 'bomen' nog?

Op welke manier kun jij de schrijfwijze van deze woorden het beste onthouden?

Noteer voor iedere groep een **eigen** voorbeeldwoord, waarmee je deze regels kunt onthouden:

Bommen

Bomen

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 19	Datum:	Begeleider:
-----------------------	------------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Aanreiken van spellingstrategieën regelwoorden.	Leerlingen verdiepen zich in de categorie regelwoorden. Leerlingen zoeken zelf een aantal regelwoorden in de tekst. Zij ontdekken zelf de regel 'klinker-verdubbeling' (kopen/koppen).		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 20, WEEK 10

<i>Doelen</i>	<i>Inhoud van begeleiding</i>	<i>Uitvoering en organisatie</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI met ICT ondersteuning (leescyclus I). 2. Aanreiken spellingstrategieën: regelwoorden. 3. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus II). 4. Evalueren van de huidige werkwijze. Begeleiders toetsen observerend de behandeling. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. De begeleider leest voor en assisteert bij het lezen. Hij gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden. <i>Zie bijlage 20.1</i> 2. Leerlingen oefenen hun spelling Nederlands met een aanpak volgens de methode Strategisch Spellen. De begeleider bespreekt werkblad 19.1. <i>Zie bijlage 20.2</i> 3. De leestekst wordt nogmaals gelezen volgens de RALFI procedure. <i>Zie bijlage 20.1</i> 4. Leerlingen vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 🗣️ Gesprek van 10 minuten 2. 📖 Leesoefening van 15 minuten 3. 📖 Leesoefening van 10 minuten 4. ✍️ Invulopdracht van 5 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieer de leestekst, pagina 30 uit "De Griezibus". De tekst wordt tijdens deze sessie door leerlingen gelezen met Sprint. © De tekst vindt u als rtf-bestand op de cd-rom onder Sessie 20. • Kopieer logboek les 20. <p><i>Benodigheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieën van de leestekst • De leestekst als digitaal bestand • Kopieën van logboek les 20 		

BIJLAGE 20.1 RALFI LEESOEFFENING

Leescyclus I

Geef alle leerlingen een kopie van de leestekst op pagina 30.

Fase 1: Oriëntatie

Oriënteer je samen met de leerlingen op de tekst die gelezen gaat worden.

“Tijdens de vorige les heb ik een stuk voorgelezen. Het nieuwe verhaal heet ‘de babyfoon’. Wie kan kort samenvatten wat er in dit nieuwe verhaal is gebeurd? Hoe verwachten jullie dat het verhaal verder zal gaan?”

Lees voor uit het boek “De Griezelsbus” pagina 30 (‘Nou Harrie, komt er nog wat van?...’ tot en met ‘... Daar gromde iets, knorde iets, schraapte iets met klauwen over de muur’).

Fase 2: Voorlezen en interactie

Lees de tekst voor en vraag de leerlingen bij te wijzen. Vraag de leerlingen in één of twee zinnen de gebeurtenissen in de tekst samen te vatten.

Fase 3: Uitleg van moeilijke woorden

Geef uitleg van moeilijke woorden in de tekst. Laat de leerlingen zien op welke wijze een woord, indien mogelijk, uit de context afgeleid kan worden.

- Snijdende wind: felle wind die bijna pijn doet.
- Verwijtend: je laat iemand merken dat je hem of haar iets kwalijk neemt.

Welke bestaande woorden herken je in ‘sneeuwvlokken’, ‘voor deur’, ‘voetafdrukken’, ‘aardedonker’, ‘borstkas’, ‘tegenzin’ en ‘winterjas’?

Fase 4: Stillezen

Leerlingen lezen nu met behulp van *Sprint Plus* nogmaals de tekst door.

Fase 5: Duo-lezen

De leerlingen lezen de tekstgedeelten in duo's. Loop langs om te controleren of de leerlingen de juiste leesondersteuning geven aan elkaar.

Leescyclus II

Fase 2: Voorlezen

Sprint leest de tekst voor. Versnel het leestempo.

Fase 4: Stillezen

De leerlingen lezen stil de tekst door.

Fase 5: Duo-lezen

De leerlingen lezen het tekstgedeelte in duo's. Loop langs om te controleren of de leerlingen de juiste leesondersteuning geven aan elkaar.

Lees om wat verder te komen in het verhaal pagina 31, 33 en 34 voor. Stop af en toe om te vragen wat de leerlingen verwachten van het vervolg van het verhaal.

BIJLAGE 20.2 SPELLINGSTRATEGIEËN

Bekijk de antwoorden van de leerlingen op werkblad 19.1. Controleer of ze de regelspelling hebben begrepen en kom terug op de antwoorden in het logboek. Bespreek met de leerlingen de antwoorden van werkopdracht 19.1. Hebben de leerlingen de juiste regel kunnen ontdekken in deze opdracht? Licht, indien nodig, de betreffende klankregels uit:

"In de vorige les heb je een aantal regelwoorden in de tekst gezocht. Je hebt woorden gezocht met korte klinkers, zoals 'koppen' en met lange klinkers zoals 'maten'. In de opdracht stond een vraag: Welke spellingregel moet je toepassen bij de woorden met een korte klinker, en welke spellingregel moet je toepassen bij een lange klinker? Wie heeft hierop een antwoord gevonden?"

De korte-klinkerregel

"Wanneer je een korte klinker hoort, zoals in het woord 'bussen', dan schrijf je één klinker en twee medeklinkers. Je moet de medeklinkers dus verdubbelen.

Deze regel heb je zeker al eens gehad op de basisschool. Hoe noemden jullie deze regel?" (Deze regel is mogelijk behandeld onder de naam 'dubbelzetter', 'regel 1' of 'klinkerdief' etc.)

De lange-klinkerregel

"Wanneer je een lange klinker hoort, zoals in het woord 'haren', dan schrijf je één klinker, gevolgd door één medeklinker.

Deze regel heb je ook al gehad op de basisschool. Hoe noemden jullie deze regel?" (Deze regel is bijvoorbeeld behandeld onder de naam 'regel 2')

Laat de leerlingen de vragen in het logboek invullen en bespreek de antwoorden. Hebben zij het Overhoorprogramma thuis geïnstalleerd? Hebben de leerlingen het idee dat dit woordleerprogramma hen kan helpen om woorden, of andere zaken te leren?

Naam leerling: _____

Klas: _____

Ben je al gewend aan het Ralfi lezen? (Gaat het dus eigenlijk al vanzelf?)

Vorige week heb je gewerkt met het softwareprogramma *Overhoor* om woorden te leren. Voor welke vakken kun je *Overhoor* nog meer gebruiken?

Heb je *Overhoor* thuis al geïnstalleerd op de computer?

Zo ja, wanneer ga je ermee werken?

Ze nee, waarom niet?

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 20	Datum:	Begeleider:
-----------------------	------------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Aanreiken spellingstrategieën: regelwoorden.	Leerlingen evalueren hun werkopdracht van sessie 19 m.b.t. regelwoorden (korte-klinkerregel en lange-klinkerregel).		
Verbeteren van leesvloeidheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus I en II).	De leerlingen lezen een tekst met <i>Sprint</i> . De begeleider gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden. De begeleider ondersteunt de leerlingen met de inzet van <i>Sprint Plus</i> .		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 21, WEEK 11

<i>Doelen</i>	<i>Inhoud van begeleiding</i>	<i>Uitvoering en organisatie</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI met ICT ondersteuning (leescyclus III). 2. Aanreiken van spellingstrategieën: regelwoorden. 3. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus IV). 4. Evalueren van de huidige werkwijze. Begeleiders toetsen observerend de behandeling. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. De begeleider leest voor en assisteert bij het lezen. Hij gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden. <i>Zie bijlage 21.1</i> 2. Leerlingen oefenen hun spelling Nederlands met een aanpak volgens de methode Strategisch Spellen. <i>Zie bijlage 21.2</i> 3. De leestekst wordt een laatste maal gelezen volgens de RALFI procedure. <i>Zie bijlage 21.1</i> 4. Leerlingen vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 📖 Leesoefening van 10 minuten 2. 💻 Computeroefening van 25 minuten 3. 📖 Leesoefening verwerkt in de computeroefening. 4. ✍️ Invulopdracht van 5 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieer werkblad 21.1. ☺ Om dit werkblad in kleur af te drukken, gaat u op de cd-rom naar <i>Sessie 21</i>. • Kopieer logboek les 21. <p><i>Benodigheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieën van de leestekst pagina 30 • De leestekst als digitaal bestand • Kopieën van werkblad 21.1 • Kopieën van logboek les 21 		

BIJLAGE 21.1 RALFI LEESOEFENING

Leescyclus III

Geef alle leerlingen een kopie van de leestekst op pagina 30.

Fase 2: Voorlezen en interactie

Lees voor uit het boek "De Griezelsbus" pagina 30 ('Nou Harrie, komt er nog wat van?... ' tot en met '... Daar gromde iets, knorde iets, schraapte iets met klauwen over de muur'). Vraag de leerlingen in één of twee zinnen de gebeurtenissen in de tekst samen te vatten.

Fase 3: Uitleg van moeilijke woorden

Geef uitleg van moeilijke woorden in de tekst. Laat de leerlingen zien op welke wijze een woord, indien mogelijk, uit de context afgeleid kan worden. Weten de leerlingen de betekenis nog van 'snijdende wind' en 'verwijtend'?

Fase 4: Stillezen

Leerlingen lezen nu met behulp van *Sprint Plus* nogmaals de tekst door (opdracht 1 van werkblad 21.1)

Fase 5: Duo-lezen

De leerlingen lezen de tekstgedeelten in duo's. Loop langs om te controleren of de leerlingen de juiste leesondersteuning geven aan elkaar.

Leescyclus IV

Fase 5: Stillezen

Sprint leest de tekst voor. Versnel het leestempo.

Fase 6: Fluisterlezen

De leerlingen lezen de tekst zelfstandig fluisterend voor. Aan de hand hiervan vult de begeleider voor **elke leerling** de vloeiendheidsschaal in.

BIJLAGE 21.2 SPELLINGSTRATEGIEËN

"Twee lessen terug heb je regelwoorden in de Griezibus gezocht. Weet je nog welke regel we toen behandeld hebben?"

Laat de leerlingen reageren en schrijf een paar voorbeeldwoorden op het bord. Bij voorkeur wordt uitgegaan van de voorbeeldwoorden die de leerling bij sessie 19 in het eigen logboek heeft geschreven. Laat op het bord twee rijtjes ontstaan, met de eigen voorbeeldwoorden van de leerling. Bespreek nogmaals met de leerlingen wanneer het belangrijk is dat je correct schrijft en vraag hoe zij dit voor zichzelf onthouden.

" In deze les zoek je andere regelwoorden. De woorden die je nu zoekt eindigen allemaal op een 'd' of een 't'. Maak de opdrachten en probeer de spellingregel te vinden."

WERKBLAD 21.1 LEZEN EN LEREN MET SPRINT PLUS.

Voer de volgende opdrachten uit:

1 Laat Sprint Plus de tekst "De Griezelsbus p 30.rtf" voorlezen.

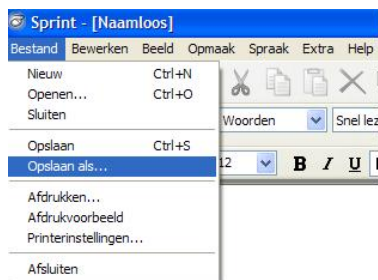
- De voorleesstem moet ingesteld zijn op Nederlands.
- Zet de voorleessnelheid op 'snel lezen' met extra pauze tussen de zinnen, zie spraakinstellingen:

2 Klankregels: D of T?

- Zoek de volgende woorden: 'hand', 'geluid', 'echtgenoot', 'hoofd', 'wind', 'hart' en 'grond'. Markeer deze woorden met de groene markeerstift.

- Druk op de knop 'samenvatten'.
- Sprint opent een nieuw document met de woorden die jij gemarkeerd hebt.
- Sla dit document op onder de naam 'd of t'.

- Schrijf achter elk woord de meervoudsvorm (één hand, twee handen).

- Welke klank hoor je als je een 'd' schrijft en welke klank hoor je als je een 't' schrijft?
- Hoe weet je dus of je het woord met een 'd' of 't' moet schrijven? Wat is hier de regel?

3 Homofonen

- Druk nu op de knop 'homofonen'. Sprint laat je nu woorden zien die hetzelfde klinken, maar iets anders betekenen.

- Dubbelklik op een blauw onderstreept woord. Sprint geeft je de verschillende betekenissen.

Even later stond hij al buiten en terwijl de sneeuwvlokken wil hij de sleutel in de voordeur van e bureu. De snijdende wind ! voetafdrukken werden onmiddellijk bedekt door verse sneeu

- De woorden 'hart' en 'hard' klinken hetzelfde. Toch schrijf je de laatste letter van deze woorden anders. Wat is het verschil tussen 'hart' en 'hard'?
- Wat is het verschil tussen 'wind' en 'wint'?
- Bedenk nu zelf twee zinnen bij 'wind' en 'wint'.
- Lees nogmaals pagina 30 uit De Griezelbus (zie opdracht 1).

LOGBOEK LES 21

Naam leerling: _____
Klas: _____

Kende je alle regels al? Welke wel en welke niet?

Merk je dat je de regels gebruikt?
Op welke manier?

Zet hieronder bij iedere groep één eigen woord, waarmee je deze regel goed kunt onthouden:

hart

hard

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 21	Datum:	Begeleider:
-----------------------	------------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Verbeteren van leesvloeidigheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus III en IV).	De leerlingen lezen een tekst met <i>Sprint</i> . De begeleider gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden. De begeleider ondersteunt de leerlingen met de inzet van <i>Sprint Plus</i> .		
Aanreiken van spellingstrategieën regelwoorden.	Leerlingen verdiepen zich verder in de categorie regelwoorden. Zij ontdekken zelf de verlengingsregel (hand/handen). Leerlingen maken kennis met homofonen en kunnen deze zelf in een tekst opzoeken met de functie 'homofonen' van <i>Sprint Plus</i> .		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 22, WEEK 11

<i>Doelen</i>	<i>Inhoud van begeleiding</i>	<i>Uitvoering en organisatie</i>
<ol style="list-style-type: none">1. Aanreiken van spellingstrategieën: regelwoorden.2. Evalueren van de huidige werkwijze. Begeleiders toetsen observerend de behandeling.	<ol style="list-style-type: none">1. Leerlingen oefenen hun spelling Nederlands met een aanpak volgens de methode Strategisch Spellen. <i>Zie bijlage 22.1</i>2. Leerlingen vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in.	<ol style="list-style-type: none">1. 🖨 Schrijfoefening van 35 minuten2. ✍ Invulopdracht van 5 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none">• Kopieer werkblad 22.1. ☹ Om dit werkblad in kleur af te drukken, gaat u op de cd-rom naar <i>Sessie 22</i>.• Kopieer logboek les 22. <p><i>Benodigdheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none">• Kopieën van werkblad 22.1• Kopieën van logboek les 22		

BIJLAGE 22.1 SPELLINGSTRATEGIEËN

Werkopdracht 22.1.2

In werkopdracht 22.1.2 werken leerlingen met homofonen.

Sleutel:

- 'Nauw' betekent smal of krap; 'nou' betekent nu.

Werkopdracht 23.1.3

In werkopdracht 23.1.3 ontdekken leerlingen de grondwoordregel.

Sleutel:

winterjas	winter + jas
sneeuwvlokken	sneeuw + vlokken
voordeur	voor + deur
voetafdrukken	voet + afdrukken
aardedonker	aarde + donker
borstkas	borst + kas
handtasje	hand + tasje
contactslot	contact + slot
handdoek *	hand + doek
basisschool *	basis + school
fietsstuur *	fiets + stuur
tafellaken *	tafel + laken
kookkrant *	kook + krant
spijkerrok *	spijker + rok
hoof...gerecht **	hoofd + gerecht
ba...kamer **	bad + kamer
spor...veld **	sport + veld
han...schoen **	hand + schoen

- Je moet twee medeklinkers schrijven op grond van de grondwoordregel: de laatste letter van het eerste grondwoord (kook) is hetzelfde als de eerste letter van het tweede grondwoord (krant). De grondwoordregel is daarom: schrijf de grondwoorden in een samengesteld woord net zoals wanneer je ze los zou schrijven.
- De vier woorden met twee sterretjes (**) worden geschreven als *hoofdgerecht*, *badkamer*, *sportveld*, *handschoen*.
- De verlengingsregel moet toegepast worden binnen een samengesteld woord.

Werkopdracht 22.1.4

Geef de volgende uitleg bij opdracht 13.1.4:

*"Je weet nu dat samengestelde woorden uit meer onderdelen bestaan. In de vorige oefening ging het over onderdelen die los een woord kunnen zijn; het zijn grondwoorden. Bijvoorbeeld in het woord 'fietsstuur' vind je twee grondwoorden: 'fiets' en 'stuur'. De woorden 'fiets' en 'stuur' kom je ook gewoon tegen als bestaande woorden. Er zijn ook onderdelen die niet zelfstandig een bestaand woord zijn, zoals **on** in het samengestelde woord **onnodig**. Het zijn stukjes van woorden die ook de*

betekenis van het grondwoord veranderen. Wie kan uitleggen hoe het stukje **on** de betekenis van **nodig** verandert in het nieuwe woord?

Stukjes die vóór het grondwoord staan, heten **voorvoegsels**. Stukjes die achter het grondwoord staan, heten **achtervoegsels**. Het spreekt vanzelf dat je ook samengestelde woorden die niet alleen uit grondwoorden bestaan, aan elkaar schrijft."

Sleutel:

	Voorvoegsel	Grondwoord	Achtervoegsel
bloemist		bloem	ist
ongerust	On + ge	rust	
schokdemper		schokdemp	er
werker		werk	er
zwemster		zwem	ster
eetbaar		eet	baar
boekje		boek	je
ontvlammen	ont	vlammen	
zaagsel		zaag	sel
leerzaam		leer	zaam
rustig		rust	ig
waarheid		waar	heid
beschilderen	be	schilderen	
roestig		roest	ig
doelloos *		doel	loos
weggooien *	weg	gooien	
onnodig *	on	nodig	

- Bij de woorden met een sterretje (*) schrijf je in het midden twee dezelfde medeklinkers terwijl je maar één medeklinker hoort. Je schrijft de grondwoorden in een samengesteld woord net zoals wanneer je ze los zou schrijven. Ook de voor- en achtervoegsels schrijf je altijd hetzelfde.

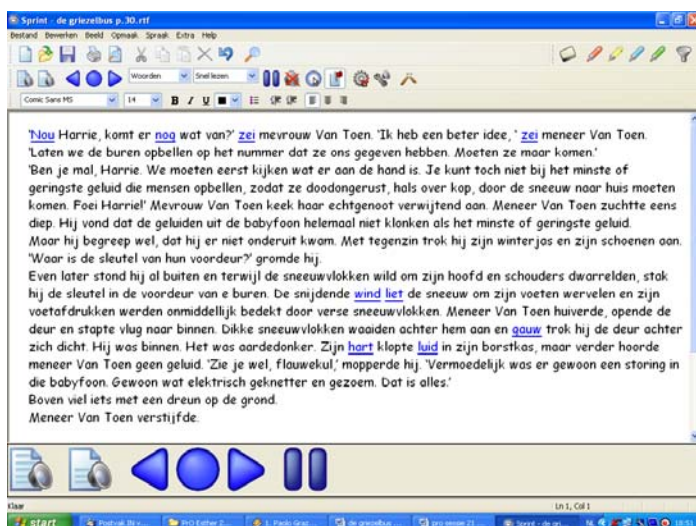
Voer de volgende opdrachten uit:

1 Laat Sprint Plus de tekst "De Griezelsbus p30.rtf" voorlezen.

- De voorleesstem moet ingesteld zijn op Nederlands.
- Zet de voorleessnelheid op 'snel lezen' met extra pauze tussen de zinnen, zie spraakinstellingen:

2 Homofonen

- Druk nu op de knop 'homofonen'. Sprint laat je nu woorden zien die hetzelfde klinken, maar iets anders betekenen. Welke zijn dat? Schrijf ze op.

- De woorden 'nou' en 'nauw' klinken hetzelfde. Toch betekenen ze iets anders.
- Wat is het verschil tussen 'nou' en 'nauw'?
- Bedenk nu een zin die begint met

"Ik zei _____

"Zij _____

- Bedenk een zin, waarin je de woorden 'hart' en 'hard' gebruikt.

3 Samengestelde woorden: de grondwoordregel

- In de leestekst staan verschillende samengevoegde woorden. Deze woorden bestaan uit twee of meer grondwoorden. Vul de tabel in.

Grondwoord + grondwoord	
<i>Een grondwoord is een woord in een samengesteld woord</i>	
winterjas	winter + jas
sneeuwvlokken	
voordeur	
voetafdrukken	
aardedonker	
borstkas	
handtasje	
contactslot	
handdoek *	
basisschool *	
fietsstuur *	
tafellaken *	
kookkrant *	
spijkerrok *	
hoof...gerecht **	
ba...kamer **	
spor...veld **	
han...schoen **	

- Wat is er aan de hand met de woorden met een sterretje (*)?
Je hoort maar één medeklinker in het midden, en je moet er twee schrijven! Waarom moet je er twee schrijven?

- Vul de open plek in bij de laatste vier woorden met twee sterretjes (**).
Hoe weet je of er een 'd' of een 't' moet staan? Welke spellingregel moet je hier toepassen?

4 Samengestelde woorden: voorvoegsels en achtervoegsels

- Hieronder zie je drie lege kolommen staan. In de eerste kolom is ruimte voor voorvoegsels, in de tweede kolom is ruimte voor grondwoorden en in de derde kolom is ruimte voor achtervoegsels. Vul de onderdelen van de woorden in de juiste kolom in.

	Voorvoegsel <i>Stukjes die vóór het grondwoord staan</i>	Grondwoord	Achtervoegsel <i>Stukjes die achter het grondwoord staan</i>
bloemist		bloem	ist
ongerust	On + ge	rust	
schokdemper			
werker			
zwemster			
eetbaar			
boekje			
ontvlammen			
zaagsel			
leerzaam			
rustig			
waarheid			
beschilderen			
roestig			
doelloos *			
weggooien *			
onnodig *			

- Wat is er aan de hand met de woorden met een sterretje (*)? In het midden staan twee dezelfde medeklinkers. Als je het woord hardop zegt, hoor je maar één medeklinker, maar je moet er twee schrijven. Kun je zeggen hoe dat komt?

LOGBOEK LES 22

Naam leerling: _____

Klas: _____

Heb je nog nieuwe dingen over spelling geleerd?

Wat wist je al en wat was nieuw?

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 22	Datum:	Begeleider:
-----------------------	------------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Aanreiken van spellingstrategieën: regelwoorden.	<p>Leerlingen verdiepen zich in de categorie samengestelde woorden. Zij ontdekken de grondwoordregel (fietsstuur).</p> <p>Leerlingen onderscheiden voor- en achtervoegsels in samengestelde woorden en ontdekken ook hier de grondwoordregel (gevoelloos).</p> <p>Leerlingen maken kennis met homofonen en kunnen deze zelf in een tekst opzoeken met de functie 'homofonen' van <i>Sprint</i></p> <p><i>Plus.</i></p>		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 23, WEEK 12

Doelen	Inhoud van begeleiding	Uitvoering en organisatie
<ol style="list-style-type: none"> 1. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI met ICT ondersteuning (leescyclus I). 2. Aanreiken van leesstrategieën: vragen stellen. 3. Aanreiken van spellingstrategieën: regelwoorden. 4. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus II). 5. Evalueren van de huidige werkwijze. Begeleiders toetsen observerend de behandeling. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. De begeleider leest voor en assisteert bij het lezen. Hij gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden. <i>Zie bijlage 23.1</i> 2. In deze sessie leren leerlingen belangrijke samenvattende vragen bij een alinea te stellen. <i>Verwerkt in bijlage 23.1</i> 3. Leerlingen oefenen hun spelling Nederlands met een aanpak volgens de methode Strategisch Spellen. <i>Zie bijlage 23.2</i> 4. De leestekst wordt een laatste maal gelezen volgens de RALFI procedure. <i>Zie bijlage 23.1</i> 5. Leerlingen vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 📖 Leesoefening van 15 minuten 2. 🗣️ Gesprek verwerkt in de leesoefening 3. 🗣️ Gesprek van 10 minuten 4. 📖 Leesoefening van 10 minuten 5. ✍️ Invulopdracht van 5 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieer de leestekst, pagina 35 uit "De Griezibus". ☹ De tekst wordt door leerlingen gelezen met <i>Sprint Plus</i>. Onder <i>Sessie 23</i> vindt u de tekst als .rtf bestand. • Kopieer logboek les 23. <p><i>Benodigheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieën van de leestekst • Ingevulde werkbladen 22.1 • Kopieën van logboek les 23 		

BIJLAGE 23.1 RALFI LEESOEFENING

Leescyclus I

Geef alle leerlingen een kopie van de leestekst op pagina 35.

Fase 1: Oriëntatie

Oriënteer je samen met de leerlingen op de tekst die gelezen gaat worden. Wat is er tot nu toe in het verhaal gebeurd? Hoe zou het verhaal verder kunnen gaan?

"Een paar lessen geleden heb je de leesstrategie 'samenvatten' gebruikt om belangrijke informatie uit een (zaakvak)tekst te halen. Je vertelde in het kort waar de tekst over gaat. In een andere les hebben we besproken hoe je je verwachtingen over een tekst kan uitspreken. Je voorspelt waar het verhaal of de tekst over gaat. Daarover heb je ook een toneelstukje opgevoerd.

Tijdens deze les gaan we een andere leesstrategie toepassen. Deze strategie is: vragen stellen. Tijdens het lezen stel je jezelf de volgende vraag "Welke vraag past het beste bij de tekst?"

Vragen beginnen vaak met een bepaald woord: een vraagwoord. Eén van die woorden is bijvoorbeeld 'hoe'. Laat de leerlingen andere vraagwoorden noemen (wie, wat waar, welke, waarom etcetera).

Het is belangrijk dat je niet zomaar een vraag stelt, maar een goede vraag stelt. Een goede vraag is een vraag waarvan het antwoord in het kort de inhoud van de alinea weergeeft. We lezen nu een stuk uit ons leesboek. Ik zal eerst voordoen welke vraag ik zou stellen bij een tekst. Daarna krijgen jullie de beurt, en bedenken jullie steeds een goede vraag."

Fase 2: Voorlezen en interactie

Lees voor uit het boek "De Griezibus" pagina 35 ('...Onnoval kijkt over de bovenkant van het boek...' t/m '...Sander voelt een rilling door zich heen gaan, die hij niet kan verklaren.'). Vraag de leerlingen bij te wijzen. Bij elk stukje tekst is een deelvraag bedacht. Dit kunnen natuurlijk ook andere vragen zijn. Vertel steeds heel expliciet aan de leerlingen op wat voor manier u een vraag bedenkt bij de tekst (modelleren).

1. (r.1-5) Waarom moet je oppassen voor burenen? *In het verhaal dat Onnoval zojuist heeft verteld, hadden de burenen van meneer en mevrouw Van Toen een babymonster en bleken de burenen zelf ook monsters te zijn (vampiers). Je weet dus maar nooit wie er naast je wonen...*
2. (r.6-8) Waarom zou meneer Van Toen verhuisd zijn? *Meneer Van Toen voelde zich waarschijnlijk niet meer veilig naast zijn monsterburenen.*
3. (r.9-13) Wat denken Sander en Michiel van Onnovals verhaal? *Michiel gelooft niet dat Onnovals verhalen waar gebeurd zijn, maar Sander weet niet goed of hij Onnoval moet geloven.*
4. (r.14-19) Hoe reageert Michiel op Sanders ideeën van zijn burenen? *Michiel vindt dat Sander zich bang laat maken en na Onnovals verhaal opeens overal spoken ziet.*
5. (r.20-26) Waarom vindt Sander zichzelf een schijtaars? *Omdat hij merkt dat hij bang wordt van Onnovals verhalen.*

Fase 3: Uitleg van moeilijke woorden

Geef uitleg van moeilijke woorden in de tekst. Laat de leerlingen zien op welke wijze een woord, indien mogelijk, uit de context afgeleid kan worden.

- Wat is de betekenis van 'verklaring' in: "Die is nergens bang voor en hij heeft overal een verklaring voor." *Duidelijk maken hoe iets in elkaar zit of waardoor het veroorzaakt wordt.*

- Wat is de betekenis van 'gebonk' in: "Gebonk op de vloer, alsof ze met houten kisten sjouwen." *Hard op iets botsen of tegen iets slaan.*

Fase 4: Stillezen

Leerlingen lezen nogmaals de tekst door met *Sprint Plus*.

Fase 5: Duo-lezen

De leerlingen lezen de tekstgedeelten in duo's. Loop langs om te controleren of de leerlingen de juiste leesondersteuning geven aan elkaar.

Leescyclus II

Fase 2: Voorlezen

De begeleider leest de tekst nogmaals voor.

Fase 4: Stillezen

De leerlingen lezen stil de tekst door met *Sprint Plus*.

Fase 5: Duo-lezen

De leerlingen lezen het tekstgedeelte in duo's. Loop langs om te controleren of de leerlingen de juiste leesondersteuning geven aan elkaar.

Afsluiting

Om wat verder te komen in het verhaal leest de begeleider pagina 36 en 37 voor.

BIJLAGE 23.2 SPELLINGSTRATEGIEËN

Bespreek samen met de leerlingen de antwoorden van logboek les 22. Wat hebben zij nieuw geleerd tijdens de vorige les?

Bespreek werkblad 22.1. Begrijpen de leerlingen de grondwoordregel?

Schrijf de volgende drie samenstellingen uit de leestekst "De Griezibus", pagina 35, op het bord:

- Mondhoeken (r. 5)
- Schijtlaars (r. 21)
- Nachtmerries (r. 26)

Kunnen de leerlingen de grondwoordregel toepassen op deze woorden en uitleggen waarom bovenstaande woorden met een t of met een d geschreven moeten worden (zie dikgedrukte letters)?

In regel twee staat het woord onschuldig. Wat is het tegenovergestelde van onschuldig? (schuldig). Wat doet dus het voorvoegsel 'on' met de betekenis van het woord 'schuldig'?

Schrijf de volgende twee woorden uit de leestekst "De Griezibus", pagina 35 op het bord:

- **O**ppassen (r. 3)
- **O**nnodig (r. 6)

Kunnen de leerlingen uitleggen waarom deze woorden met twee medeklinkers geschreven worden, terwijl je er maar een hoort (zie dikgedrukte letters)?

Naam leerling: _____

Klas: _____

Je hebt vandaag gewerkt met de strategie 'vragen stellen'.

Wat vond je daarvan?

Helpt deze leesstrategie jou om de tekst beter te begrijpen?

Zo ja, hoe merk je dat?

Bij welke teksten kun je deze strategie nog meer gebruiken?

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 23	Datum:	Begeleider:
-----------------------	------------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Verbeteren van leesvloeidheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus I en II).	De leerlingen lezen een tekst met <i>Sprint</i> . De begeleider gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden. De begeleider ondersteunt de leerlingen met de inzet van <i>Sprint Plus</i> .		
Aanreiken van leesstrategieën: vragen stellen.	Leerlingen leren hoe zij belangrijke samenvattende vragen kunnen stellen bij een alinea. De begeleider doet voor (modelleren) hoe je dit doet.		
Aanreiken van spellingstrategieën regelwoorden.	De begeleider bespreekt samen met de leerlingen de antwoorden van werkblad 22.1 en controleert of leerlingen de grondwoordregel begrijpen en kunnen toepassen.		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 24, WEEK 12

<i>Doelen</i>	<i>Inhoud van begeleiding</i>	<i>Uitvoering en organisatie</i>
<ol style="list-style-type: none">1. Aanreiken van spellingstrategieën: regelwoorden.2. Aanreiken van schrijfstrategieën.3. Evalueren van de huidige werkwijze. Begeleiders toetsen observerend de behandeling.	<ol style="list-style-type: none">1. Leerlingen oefenen hun spelling Nederlands met een aanpak volgens de methode Strategisch Spellen. <i>Zie bijlage 24.1</i>2. De begeleider introduceert de schrijfpdracht voor sessie 25. <i>Zie bijlage 24.2</i>3. Leerlingen vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in.	<ol style="list-style-type: none">1. ✎ Schrijfpdracht van 20 minuten2. ✎ Schrijfpdracht van 10 minuten3. ✎ Invulopdracht van 10 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none">• Kopieer de werkbladen 24.1 en 24.2.• Kopieer logboek les 24. <p><i>Benodigheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none">• Kopieën van de werkbladen 24.1 en 24.2• Kopieën logboek les 24		

BIJLAGE 24.1 SPELLINGSTRATEGIEËN

"Tijdens de afgelopen lessen hebben we verschillende spellingregels behandeld. Pak werkblad 24.1 er maar even bij. Je ziet hier de spellingregels op een rij die we de afgelopen lessen behandeld hebben." Doorloop nu nogmaals alle regels met de leerlingen. Controleer of ze de geleerde spellingregels onthouden hebben.

"Je gaat nu in elk vak woorden zetten die bij die spellingregel horen. Dus in het eerste vak (de korteklinkerregel) schrijf je woorden op van werkblad 24.2 die bij deze regel horen. Soms past een woord bij meerdere spellingregels. Je mag dit woord dan in verschillende vakken schrijven. Onderstreep in elk woord dát gedeelte dat met de spellingregel te maken heeft."

De derde spellingregel "verlengingsregel" heb je soms ook nodig binnen een samengesteld woord. Het woord 'schildpad' bestaat uit de woorden 'schild' en 'pad'. 'Schild' schrijf je met een 'd', want wanneer je dit woord verlengt tot 'schilden', hoor je een 'd'."

Schrijf nu het volgende woord op het bord 'ten...haring'. Bespreek met de leerlingen wat er op de puntjes moet komen en waarom. Laat de leerlingen samengestelde woorden bedenken waarbinnen de verlengingsregel toegepast moet worden.

Bespreek de ingevulde woorden op werkblad 24.2 met de leerlingen. Bespreek nu met de leerlingen een voor een de vragen van het logboek en laat de leerlingen de vragen direct invullen.

BIJLAGE 24.2 SCHRIJFSTRATEGIEËN

“Op werkblad 24.1 zie je ideeën voor de volgende schrijfo opdracht staan. Voor deze opdracht ga je een detective schrijven. Wie weet wat een detective is? Een detective is een soort griezelverhaal. Een verhaal waarin een dader wordt gezocht. De belangrijkste vraag van een detective is daarom “Wie is de dader?”. Jouw detective had dus in de bundel griezelverhalen van “De Griezelbus” kunnen staan. Op werkblad 24.1 staat de belangrijkste vraag “Wie is de dader?” in het midden. In de vakken eromheen kun je steeds uit vier mogelijkheden kiezen. Je kruist dus aan of de misdaad een diamantroof, een treinoverval, een bankroof of een diefstal betrof. Kruis nu in elk vak 1 rondje aan.”

<p>1 Korte-klinkerregel</p> <p>Wanneer je een korte klinker hoort, zoals in het woord 'matten', dan schrijf je twee medeklinkers. Je verdubbelt dus de medeklinkers.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <u>M</u>atten • _____ • _____ • _____ • _____
<p>2 Lange-klinkerregel</p> <p>Wanneer je een lange klinker hoort, zoals in het woord 'maten', dan schrijf je één medeklinker.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <u>M</u>aten • _____ • _____ • _____ • _____
<p>3 Verlengingsregel</p> <p>Als de laatste letter van een woord klinkt als [t], dan maak je het woord langer. Dan hoor je wat je moet schrijven.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hart<u>t</u> → hart<u>en</u> of Schild<u>pad</u> → schild<u>en</u> • _____ • _____ • _____ • _____
<p>4 Grondwoordregel</p> <p>Schrijf de onderdelen in een samengesteld woord op dezelfde manier als je ze los schrijft. Ook de voor- en achtervoegsels schrijf je altijd hetzelfde.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mel<u>kk</u>ar of Gevoel<u>l</u>oos • _____ • _____ • _____ • _____

Welk wapen is gevonden?

- Hamer
- Fietsstuur
- Meetlint
- Knuppel

Naast het wapen lagen twee opmerkelijke ...

- Knoppen
- Knopen
- Boten
- Botten

Het gebeurde in de ...

- Ochtend
- Middag
- Avond
- Nacht

... want ze waren...

- Vuurrood
- Brandbaar
- Diepblauw
- Groot

WIE IS DE DADER??

De misdaad betrof een...

- Diamantroof
- Treinoverval
- Bankroof
- Diefstal

Het slachtoffer was...

- Een knappe vrouw in een rode feestjurk. Zij is getrouwd met een rijke man.
- James Bond
- Een slimme professor die twee atoombommen in de jungle heeft ontdekt en wilde ontmantelen.
- _____

Waar is de misdaad gepleegd?

- Tennisschool
- Vliegveld
- Molen
- Brandtrap

Naam leerling: _____
Klas: _____

Hoe ga je normaal met regels om in de spelling?

Welke kende je al?

Hoe zorg je ervoor dat je ze ook toepast bij al je schrijfwerk (dus bijvoorbeeld als je een proefwerk van een bepaald vak moet maken)?

Schrijf op hoe je vanaf nu regels probeert toe te passen. (minimaal 2 dingen)

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 24	Datum:	Begeleider:
-----------------------	------------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Aanreiken van spellingstrategieën: integratie van verschillende spellingsregels.	Leerlingen integreren de geleerde spellingsregels. Zij zoeken zelf regelwoorden en delen deze in in 4 categorieën: korte-medeklinkerregel (knoppen), de lange-medeklinkerregel (kopen), de verlengingsregel (paard, paarden) en de grondwoordregel (vuurrood).		
Aanreiken van schrijfstrategieën.	Leerlingen ontvangen een introductie voor de volgende schrijfpdracht. De begeleider wijst de leerlingen op het toepassen van de regelstrategieën die ze zelf bedacht hebben.		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 25, WEEK 13

Doelen	Inhoud van begeleiding	Uitvoering en organisatie
<ol style="list-style-type: none"> 1. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI met ICT ondersteuning (leescyclus III). 2. Aanreiken van leesstrategieën: vragen stellen. 3. Aanreiken van schrijfstrategieën. 4. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus IV). 5. Evalueren van de huidige werkwijze. Begeleiders toetsen observerend de behandeling. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. De begeleider leest voor en assisteert bij het lezen. Hij gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden. <i>Zie bijlage 25.1</i> 2. In deze sessie leren leerlingen belangrijke samenvattende vragen bij een alinea te stellen. <i>Verwerkt in bijlage 25.1</i> 3. De leerlingen maken een opzet om een verhaal te schrijven volgens een verhaalschema. <i>Zie bijlage 25.2</i> 4. De leestekst wordt een laatste maal gelezen volgens de RALFI procedure. <i>Zie bijlage 25.1</i> 5. Leerlingen vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 📖 Leesoefening van 10 minuten 2. 🗣️ Gesprek verwerkt in de leesoefening 3. ✍️ Schrijfp opdracht van 15 minuten 4. 📖 Leesoefening van 10 minuten 5. ✍️ Invulopdracht van 5 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieer de leestekst, pagina 35 uit "De Griezibus". ☹ De tekst wordt door leerlingen gelezen met <i>Sprint Plus</i>. Onder <i>Sessie 23</i> vindt u de tekst als .rtf bestand. • Kopieer voor alle leerlingen werkblad 25.1 • Kopieer voor alle leerlingen logboek les 25. <p><i>Benodigheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieën van de leestekst • Kopieën van werkblad 25.1 • Kopieën van logboek les 25 		

BIJLAGE 25.1 RALFI LEESOEFENING

Bespreek de antwoorden van logboek les 23. Waar kunnen de leerlingen de strategie 'vragen stellen' nog meer gebruiken? Bespreek met hen hoe ze dit gaan aanpakken.

Leescyclus III

Geef alle leerlingen een kopie van de leestekst op pagina 35.

Fase 2: Voorlezen en interactie

Lees de tekst voor en vraag de leerlingen bij te wijzen. Stop na elke alinea en laat de leerlingen bijpassende vragen bedenken zoals in sessie 23.

Fase 3: Uitleg van moeilijke woorden

Geef uitleg van moeilijke woorden in de tekst. Laat de leerlingen zien op welke wijze een woord, indien mogelijk, uit de context afgeleid kan worden.

- In de tekst staat de zin "Waarom ben ik toch zo'n schijtlaars, denkt hij (Sander)." Kun je een ander woord bedenken dat hetzelfde betekent als schijtlaars? Bangerik, bangerd, schijtluis, lafaard. Wat is het tegenovergestelde van iemand die bang is? Zo iemand is moedig of flink.
- Kun je uitleggen wat een nachtmerrie is? Een nachtmerrie is een angstige of zware droom.

"In vorige lessen heb je woorden in kleine stukjes verdeeld: in klanken en klankgroepen. Je gaat nu klanken vervangen of veranderen. Luister goed:

- Vervang de eerste klank in het woord 'zucht' door een 'k'. Hoe klinkt het nieuwe woord? (kucht).
- Vervang de derde klank in het woord 'zeggen' door een 't'. Hoe klinkt het nieuwe woord? (zetten).
- Vervang de derde klank in het woord 'kant' door een 's'. Hoe klinkt het nieuwe woord? (kast).
- Vervang de laatste klank in het woord 'moet' door een 'r'. Hoe klinkt het nieuwe woord? (moer).

Fase 4: Stillezen

Leerlingen lezen de tekst nogmaals door met *Sprint Plus*.

Fase 5: Duo-lezen

De leerlingen lezen de tekstgedeelten in duo's. Loop langs om te controleren of de leerlingen de juiste leesondersteuning geven aan elkaar.

Leescyclus IV

Fase 5: Duo-lezen

De leerlingen lezen het tekstgedeelte in duo's. Loop langs om te controleren of de leerlingen de juiste leesondersteuning geven aan elkaar.

Fase 6: Fluisterlezen

De leerlingen lezen de tekst zelfstandig fluisterend voor. Aan de hand hiervan vult de begeleider voor **elke leerling** de vloeiendheidsschaal in.

Afsluiting

Lees, om wat verder te komen in het verhaal pagina 38 'Het mannetje achter de toonbank...' tot en met pagina 40 '... toen pakte ze Miloes op en ging met haar ouders naar de lift.'

BIJLAGE 25.2 SCHRIJFSTRATEGIEËN

"Je bent al een tijdje in een spannend boek (De Griezibus) aan het lezen. In deze les ga je zelf een spannend verhaal, namelijk een detective schrijven. Weten jullie nog wat een detective is?" (Denk aan Baantjer en andere series op tv).

"Op werkblad 24.2 heb je ideeën aangekruist voor het schrijven van een verhaal. Je hebt dus al belangrijke 'ingrediënten' voor het schrijven van een verhaal. Op werkblad 25.1 zie je een schema. Hoe vonden jullie het om in de vorige lessen met een schrijfplan te werken (het schrijven van een picknickrecept, schoolkrantartikel 'Het allerleukste schoolreisje')? Dit schrijfschema helpt je je gedachten verder te ordenen vóórdat je een verhaal schrijft. Pak het schema er maar bij.

In het eerste vak kun je een titel aan je verhaal geven."

Laat de leerlingen direct de vakken invullen, wanneer deze behandeld worden. Als ze het erg moeilijk vinden om wat te verzinnen, kan de begeleider suggesties aandragen.

"In het tweede vak worden de hoofdpersonen genoemd die in je verhaal komen. Vul op de lijnen in wie jij gekozen hebt als slachtoffer. Je mag nu ook een naam geven aan degene die de misdaad moet oplossen, de detective. Bedenk nu ook alvast wie de dader is in je verhaal. Als er nog meer belangrijke personen in je verhaal komen, kun je die er bijzetten.

In het derde vak schrijf je waar en wanneer het verhaal zich afspeelt. Je mag hierbij gebruik maken van wat je al ingevuld hebt op werkblad 24.2.

Het vierde vak heeft als naam 'probleem'. Hier gaat het dus om een probleem of vraag die opgelost moet worden. In dit geval is dat de detective die de dader moet opsporen. Ook moet de detective erachter komen wat er gebeurd is. Bedenk een naam voor je detective.

De detective heeft maar een paar aanwijzingen: het wapen, en naast het wapen lagen twee opmerkelijke... Je mag hier nog meer aanwijzingen bedenken (bijvoorbeeld vingerafdrukken).

In het volgende vak heb je ruimte om wat gebeurtenissen op te schrijven. Je kunt hier denken aan het onderzoek dat de detective verricht. Waar komt de detective plotseling achter? Heeft hij nog meer aanwijzingen op de plaats van de misdaad over het hoofd gezien, die hem/haar helpen de dader te vinden? Heeft de detective gesprekken met familie/buren/vrienden van het slachtoffer? Vindt er een ontmoeting plaats tussen de detective en de dader?

Tot slot kun je de afloop beschrijven. Hoe wordt de dader uiteindelijk gevonden?"

Bespreek tot slot kort met de leerlingen de vragen in het logboek.

Titel: _____

Hoofdpersonen:

- Slachtoffer _____
- Detective _____
- Dader _____
- _____

Plaats: _____

Tijd: _____

Probleem:

Detective _____ moet onderzoeken wie de misdaad heeft gepleegd.

Maar de detective heeft maar een paar aanwijzingen:

het wapen _____ en naast het wapen lagen twee opmerkelijke _____ Hoe lost hij/zij dit op?

Gebeurtenissen en oplossing:

Afloop:

Moraal:

Naam leerling: _____

Klas: _____

Hoe vind je het om van te voren een verhaal te bedenken volgens een schema?

Bij welke schrijfoopdrachten voor school zou je deze schrijfstrategie kunnen toepassen?

INTERVENTIEFORMULIER PER SESIE

Naam leerling:	Sessie 25	Datum:	Begeleider:
-----------------------	------------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Verbeteren van leesvloeidigheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus III en IV).	De leerlingen lezen een tekst met <i>Sprint</i> . De begeleider gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden. De begeleider ondersteunt de leerlingen met de inzet van <i>Sprint Plus</i> .		
Aanreiken van leesstrategieën: vragen stellen.	De leerlingen stellen belangrijke samenvattende vragen bij een alinea. De begeleider doet voor (modelleren) hoe je dit doet.		
Aanreiken van schrijfstrategieën: een verhaalopzet volgens een schema.	Leerlingen ordenen van te voren met een schema het verhaal dat ze schrijven.		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 26, WEEK 13

<i>Doelen</i>	<i>Inhoud van begeleiding</i>	<i>Uitvoering en organisatie</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Aanreiken van schrijfstrategieën. 2. Aanreiken van spellingstrategieën. 3. Evalueren van de huidige werkwijze door de leerlingen. Begeleiders toetsen observerend de behandeling. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. De leerlingen schrijven een verhaal volgens een ingevuld verhaalschema. <i>Zie bijlage 26.1</i> 2. Leerlingen gebruiken in hun schrijfpodracht behandelde regelwoorden. <i>Verwerkt in bijlage 26.1</i> 3. Leerlingen vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ✎ Schrijfpodracht van 35 minuten 2. ✎ Schrijfpodracht 3. ✎ Invulopdracht van 5 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieer werkblad 26.1 en 26.2. • Kopieer logboek les 26. <p><i>Benodigdheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ingevulde werkbladen 24.2, 25.1 • Kopieën van werkblad 26.1 en 26.2 • Logboek les 26 <p>① Sociaal-emotionele begeleiding.</p> <p>Voorafgaand aan de interventie heeft u een gesprek gehad met de leerlingen. Centraal stond toen het leren omgaan met de lees- en spellingproblemen (dyslexie). Ga na voor welke leerlingen een vervolgesprek belangrijk kan zijn. Bij voorkeur spreekt u even met iedere leerling wanneer de andere leerlingen zelfstandig werken tijdens de schrijfpodracht. Vanuit het verslag van de eerste keer vraagt u: "Wat is er nu beter?". In bijlage 4 vindt u een leidraad voor een vervolgesprek. De bijlage is tevens opgenomen op de cd-rom onder <i>Sessie 26</i>.</p>		

BIJLAGE 26.1 SCHRIJFSTRATEGIEËN

“Tijdens de vorige les heb je een schema gemaakt. Dit schema wordt het ‘skelet’ van je verhaal. Schrijf nu een verhaal. Dit doe je met Sprint Plus. Probeer een spannend begin te bedenken.”

Wanneer leerlingen het moeilijk vinden om te beginnen met schrijven, kunnen zij gebruik maken van het verhaal op werkblad 26.1. De leerlingen vervolgen zelf het verhaal.

Wijs de leerlingen op het overzicht met tot nu toe behandelde spellingregels (bijlage 25.2). Herhaal kort de regels door de leerlingen te vragen de regels aan elkaar uit te leggen. De leerlingen kunnen dit overzicht mee naar huis nemen of bijvoorbeeld in hun agenda plakken.

WERKBLAD 26.1 SCHRIJF NU ZELF EEN DETECTIVE!

Schrijf nu je eigen detective. In de vorige lessen heb je een aantal spellingregels geleerd. Let erop dat je de goede spelling gebruikt wanneer je een verhaal schrijft.

Het begin van je verhaal zou er zo uit kunnen zien:

"En nu snel aan de slag!" De rijke, wat oudere landheer sloeg plotseling met zijn vuist op tafel. "James, ik wil dat je alles zo snel mogelijk terugvindt."

"De diamantroof oplossen? Een onmogelijk opdracht," peinsde James Bond en hij voelde een koude rilling over zijn rug gaan. Hij overdacht de feiten die hij kende. Twee dagen geleden was een miljoenenroof gepleegd. Uit de kluis van Lord Duborrow was op mysterieuze wijze een grote hoeveelheid diamanten gestolen. De dader had echter geen zichtbare sporen nagelaten. Welk ingenieus brein zat hierachter en wie kon de diamanten meenemen uit de best beveiligde kluis ter wereld? ...

1. Korte-klinkerregel

Wanneer je een korte klinker hoort, zoals in het woord 'mollen', dan schrijf je twee medeklinkers. Je moet de medeklinkers dus verdubbelen.

2. Lange-klinkerregel

Wanneer je een lange klinker hoort, zoals in het woord 'molen', dan schrijf je één medeklinker.

3. Verlengingsregel

Als de laatste letter van een woord klinkt als [t], dan maak je het woord langer. Dan hoor je wat je moet schrijven.

Hart → **Harten**

Wand → **Wanden**

Soms moet je de verlengingsregel ook binnen een woord toepassen.

Schildpad → **Schilden**

4. Grondwoordregel

Schrijf de onderdelen in een samengesteld woord op dezelfde manier als je ze los schrijft.

Melk**k**ar → Melk + kar

Ook de voor- en achtervoegsels schrijf je altijd hetzelfde.

Gevoel**l**oos → Gevoel + loos.

Naam leerling: _____
Klas: _____

Vind je het makkelijker om een verhaal te schrijven als je al een begin hebt?

Waarom wel of niet?

Pas je de spellingregels die je hier geleerd hebt ook toe bij andere vakken?

Zo ja, bij welke vakken?

Zo nee, wat zou je kunnen doen om dat wel te doen?

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 26	Datum:	Begeleider:
-----------------------	------------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Aanreiken van schrijfstrategieën: een verhaalopzet volgens schema.	Leerlingen schrijven een verhaal volgens een schema dat zij tijdens de vorige les hebben bedacht.		
Aanreiken van spellingstrategieën: regelspelling.	Leerlingen gebruiken in hun schrijfopdracht behandelde regelwoorden.		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 27, WEEK 14

Doelen	Inhoud van begeleiding	Uitvoering en organisatie
<ol style="list-style-type: none"> 1. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI met ICT ondersteuning (leescyclus I). 2. Aanreiken van leesstrategieën: vragen stellen. 3. Aanreiken van spellingstrategieën. 4. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus II). 5. Evalueren van de huidige werkwijze. Begeleiders toetsen observerend de behandeling. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. De begeleider leest voor en assisteert bij het lezen. Hij gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden. <i>Zie bijlage 27.1</i> 2. In deze sessie leren leerlingen belangrijke samenvattende vragen bij een alinea te stellen. <i>Verwerkt in bijlage 27.1</i> 3. Leerlingen zoeken behandelde regelspellingen in de leestekst. <i>Verwerkt in bijlage 27.1</i> 4. De leestekst wordt nogmaals gelezen volgens de RALFI procedure. <i>Zie bijlage 27.1</i> 5. Leerlingen vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 📖 Leesoefening van 25 minuten 2. 🗣️ Gesprek verwerkt in de leesoefening 3. 🗣️ Gesprek verwerkt in de leesoefening 4. 📖 Leesoefening van 10 minuten 5. ✍️ Invulopdracht van 5 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieer de leestekst, pagina 47 en 48 uit "De Griezibus". © De tekst wordt door leerlingen gelezen met <i>Sprint Plus</i>. Onder <i>Sessie 27</i> vindt u de tekst als .rtf bestand. • Kopieer voor alle leerlingen logboek les 27. <p><i>Benodigheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieën van de leestekst • Kopieën van logboek les 27 • Werkblad 26.2 		

BIJLAGE 27.1 RALFI LEESOEFENING

Grijp kort terug op de vorige les en bespreek de logboeken. Vonden de leerlingen het prettig om een verhaal te schrijven dat al een begin heeft? Vraag door wáárom ze dat wel of niet vinden.

Leescyclus I

Geef alle leerlingen een kopie van de leestekst op pagina 47/48.

Fase 1: Oriëntatie

Oriënteer je samen met de leerlingen op de tekst die gelezen gaat worden. Wat is er tot nu toe in het verhaal gebeurd? Hoe zou het verhaal verder kunnen gaan?

"Een paar lessen geleden heb je de leesstrategie 'samenvatten' gebruikt om belangrijke informatie uit een (zaakvak)tekst te halen. Je vertelde in het kort waar de tekst over gaat. In een andere les hebben we besproken hoe je je verwachtingen over een tekst kunt uitspreken. Je voorspelt waar het verhaal of de tekst over gaat.

Tijdens deze les gaan we de derde leesstrategie toepassen. Wie weet nog welke strategie dit is? Deze strategie is: vragen stellen. Tijdens het lezen stel je jezelf de volgende vraag "Welke vraag past het beste bij de tekst?"

Fase 2: Voorlezen en interactie

Lees voor uit het boek "De Griezelbus" pagina 47-48 ('...Je bent gewaarschuwd, Ruud' tot en met '...tot hij het verhaal gevonden heeft.'). Bij elk stukje tekst is een deelvraag bedacht. Dit kunnen natuurlijk ook andere vragen zijn. Vertel steeds heel expliciet aan de leerlingen op wat voor manier u een vraag bedenkt bij de tekst (modelleren). Laat de leerlingen om de beurt een vraag bedenken bij een tekstgedeelte.

1. (r. 1-5) Waarom moet Ruud nooit kattengras kopen voor zijn kat? *Met dat gras kunnen rare, gevaarlijke dingen gebeuren.*
2. (r. 6-19) Hoe denken meneer Onnoval en meester Maurice over geesten? *Meester Maurice gelooft er niet in en voor meneer Onnoval zijn ze werkelijkheid.*
3. (r. 20-2 op p.48) Wat vraagt Michiel? *Hij wil een echt gruwelverhaal waarin afgerukte armen en zo voorkomen.*
4. (r. 3-5) Wat vindt meneer Onnoval van zulke verhalen? *Hij vindt ze niet griezelig, maar onsmakelijk.*
5. (r. 6-11) Vindt Michiel dat ook? *Nee, hij vindt ze niet onsmakelijk, maar echt griezelig.*
6. (r.12-14) Wat denkt Sander en waarom denkt hij dat? *Hij denkt dat meneer Onnoval boos wordt op Michiel, omdat hij niet tegen kritiek zou kunnen.*
7. (r. 15-17) Hoe reageert meneer Onnoval op Michiel? *Hij lacht.*
8. (r. 18-21) Over welk voorwerp gaat het volgende smakelijke verhaal? *Een taart.*

Fase 3: Uitleg van moeilijke woorden

Geef uitleg van moeilijke woorden in de tekst. Laat de leerlingen zien op welke wijze een woord, indien mogelijk, uit de context afgeleid kan worden.

- Wat betekent het woord wetenschap? Het geheel van kennis op een bepaald gebied waarmee je meer kennis kunt verkrijgen.
- Wat betekent het woord bovennatuurlijk? Geheimzinnig en niet te verklaren.

- Wat betekent het woord schepsel? Levend wezen, mens of dier.
- Wat betekent kritiek geven? Het beoordelen van of commentaar geven op iemands werk. Bij kritiek noem je goede, maar ook minder goede kanten.
- Wat betekent het woord onsmakelijk? Vies. Wat is het tegenovergestelde van het woord onsmakelijk? Smakelijk (lekker, appetijtelijk). Wat doet het voorvoegsel 'on' dan dus met de betekenis van een woord?

“Tijdens de vorige les heb je gewerkt met spellingstrategieën aan de hand van werkblad 26.2. Pak dit werkblad er maar bij. In de tekst die je zojuist hebt gelezen staan ook woorden waarbij je de geleerde spellingregels kunt toepassen. Wat waren de spellingregels?”

Laat de leerlingen de vier spellingregels aan elkaar uitleggen: 1. korte klinkerregel, 2. lange klinkerregel, 3. verlengingsregel en 4. grondwoordregel. Schrijf nu onderstaande woorden op het bord en onderstreep het gedeelte waar een regel toegepast moet worden. Laat de leerlingen benoemen welke spellingregel toegepast moet worden om het betreffende regelwoord correct te kunnen schrijven. Laat de leerlingen ook vertellen wáárom een regel bij het betreffende woord van toepassing is.

- Verhalen (2)
- Gebeurtenissen (1)
- Vanavond (3)
- Bovennatuurlijk (4)
- Rand (3)
- Tafel (2)
- Benen (2)
- Bloed (3)
- Gezicht (3)
- Taart (3)

Fase 4: Stillezen

Leerlingen lezen de tekst met *Sprint Plus*.

Fase 5: Duo-lezen

De leerlingen lezen de tekstgedeelten in duo's. Loop langs om te controleren of de leerlingen de juiste leesondersteuning geven aan elkaar.

Leescyclus II

Fase 2: Voorlezen

De begeleider leest de tekst nogmaals voor.

Fase 4: Stillezen

De leerlingen lezen de tekst door met *Sprint Plus*.

Fase 5: Duo-lezen

De leerlingen lezen het tekstgedeelte in duo's. Loop langs om te controleren of de leerlingen de juiste leesondersteuning geven aan elkaar.

Afsluiting

Om wat verder te komen in het verhaal leest de begeleider pagina 49 tot en met 53 voor (Ze sloot de deur en slofte naar de keuken).

Naam leerling: _____
Klas: _____

Je hebt vandaag gewerkt met de strategie 'vragen stellen'.

Merk je dat het stellen van vragen al gemakkelijker gaat dan een paar lessen terug?

Het doel van de leesstrategie 'vragen stellen' is dat je de tekst beter begrijpt. Merk je al dat je de tekst beter begrijpt wanneer je vragen stelt?

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 27	Datum:	Begeleider:
-----------------------	------------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Verbeteren van leesvloeidheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus I en II).	De leerlingen lezen een tekst met <i>Sprint</i> . De begeleider gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden. De begeleider ondersteunt de leerlingen met de inzet van <i>Sprint Plus</i> .		
Aanreiken van leesstrategieën: vragen stellen.	Leerlingen leren hoe zij belangrijke samenvattende vragen kunnen stellen bij een alinea. De begeleider doet voor (modelleren) hoe je dit doet.		
Aanreiken van spellingstrategieën: integratie regelwoorden.	Leerlingen passen de geleerde regelspellingen toe op regelwoorden in de leestekst.		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 28, WEEK 14

<i>Doelen</i>	<i>Inhoud van begeleiding</i>	<i>Uitvoering en organisatie</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Aanreiken van woordleesstrategieën. 2. Aanreiken van schrijfstrategieën. 3. Evalueren van de huidige werkwijze door de leerlingen. Begeleiders toetsen observerend de behandeling. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Leerlingen ontcijferen snel lange woorden door voor- en achterevoegsels eraf te 'knippen'. <i>Zie bijlage 28.1</i> 2. De leerlingen schrijven een verhaal volgens een ingevuld verhaalschema met <i>Sprint Plus</i>. <i>Zie bijlage 28.2</i> 3. Leerlingen vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 🗣️ Gesprek van 10 minuten 2. 📄 Schrijfp opdracht van 25 minuten 3. ✍️ Invulopdracht van 5 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieer werkblad 28.1 • Kopieer logboek les 28 <p><i>Benodigdheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ingevulde werkbladen 24.2 en 25.1 • Kopieën van werkblad 28.1 • Kopieën van logboek les 28 		

BIJLAGE 28.1 WOORDLEESSTRATEGIEËN

Tijdens deze korte oefening leren leerlingen om snel voor- en achtervoegsels van een lang woord 'af te halen'. Op deze manier is het gemakkelijker om lange woorden te ontcijferen. Voor- en achtervoegsels worden in deze oefening ruim gedefinieerd.

"Op je werkblad zie je een aantal lange woorden staan die in de tekst van het leesboek staan. Soms is het lastig om lange woorden snel te lezen. Vaak kun je in lange woorden voor- en achtervoegsels herkennen. Een paar lessen terug hebben jullie al in een tabel de voor- en achtervoegsels van lange woorden 'afgeknipt'. Wie weet nog wat een voorvoegsel is? En wat is een achtervoegsel? Wat is het voorvoegsel in het woord 'onsmakelijk'? Wanneer je in lange woorden de voor- en achtervoegsels herkent, is het gemakkelijker om de woorden te ontcijferen.

We gaan nu het volgende doen. Wanneer ik zeg 'voorvoegsel' kijk je snel of je een voorvoegsel ziet. Je legt je linkerhand op dit gedeelte van het woord. Als er geen voorvoegsel is, hoef je niets te doen. Daarna zeg ik 'achtervoegsel'. Kijk snel of je een achtervoegsel ziet. Leg je rechterhand op dit gedeelte van het woord. De woorden die we oefenen heb je gelezen in één van de hoofdstukken van de Griezibus."

Schrijf nu het woord 'onsmakelijk' op het bord. We knippen eerst samen de voor- en achtervoegsels van het woord 'onsmakelijk'. Ik doe het voor op het bord, en jullie doen mee op je werkblad. 'Voorvoegsel!' Leg uw linkerhand op het gedeelte 'on-'. 'Achtervoegsel!' Leg uw rechterhand op het gedeelte '-lijk'. En, zijn er nog meer stukjes die we van dit woord af kunnen knippen? Welk woord herken je in het gedeelte dat overblijft? Smaak.

Geef zonodig tussendoor uitleg bij de verschillende stappen.

1. Gruwelijk → *Gruwelijk* (gruwen of gruwel)
2. Rilling → *Rilling* (ril of rillen)
3. Trillende → *Trillende* (trillen)
4. Opbellen → *Opbellen* (bellen)
5. Vriendschap → *Vriendschap* (vriend)
6. Snijdende → *Snijdende* (snijden)
7. Aandachtig → *Aandachtig* (dacht of denken)
8. Gevaarlijk → *Gevaarlijk* (gevaar)
9. Eeuwig → *Eeuwig* (eeuw)
10. Roestig → *Roestig* (roest)
11. Griezelig → *Griezelig* (griezel)
12. Wetenschap → *Wetenschap* (weten)

BIJLAGE 28.2 SCHRIJFSTRATEGIEËN

Loop langs bij de leerlingen terwijl zij hun verhaal schrijven. Let op de volgende zaken:

1. Wordt de spelling correct gebruikt? Kan de leerling aangeven wat voor soort spellingfout hij gemaakt heeft (luisterfout, regelfout of inprentfout). Wat had er moeten staan en waarom?
2. De titel moet vertellen waar het verhaal over gaat.
3. De zinnen moeten kloppen. Laat de leerlingen de desbetreffende zinnen zelf met *Sprint Plus* naluisteren om te ontdekken wat er niet klopt.
4. Het verhaal moet een goede eindzin hebben.
5. Zinnen beginnen met hoofdletters en eindigen met een punt.
6. Alinea's beginnen op een nieuwe regel.

Gebruik woorden die het verhaal spannender of leuker maken.

Lees goede zinnen met spannende elementen voor en geef de leerling een compliment wanneer hij spanning in het verhaal weet te brengen.

Ontcijfer snel de woorden!

Leg je vinger over de voor- en achtervoegsels. Wat houd je over?

- Gruwelijk
- Rilling
- Trillende
- Opbellen
- Vriendschap
- Snijdende
- Aandachtig
- Gevaarlijk
- Eeuwig
- Roestig
- Griezelig
- Wetenschap

Naam leerling: _____

Klas: _____

Je hebt vandaag lange woorden ontcijferd door voor- en achtervoegsels eraf te knippen.

Herken je woorden gemakkelijker wanneer je dit doet?

Waar kun je deze 'truc' nog meer voor gebruiken?

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 28	Datum:	Begeleider:
-----------------------	------------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Aanreiken van woordleesstrategieën.	Leerlingen leren hoe zij snel voor- en achtervoegsels van lange (morfologisch complexe) woorden kunnen afknippen.		
Aanreiken van schrijfstrategieën: een verhaal schrijven volgens een schema.	Leerlingen schrijven een verhaal volgens een schema dat zij tijdens de vorige les hebben bedacht. De begeleider geeft tijdens het schrijven inhoudelijke feedback op het geschrevene.		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 29, WEEK 15

Doelen	Inhoud van begeleiding	Uitvoering en organisatie
<ol style="list-style-type: none"> 1. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI met ICT ondersteuning (leescyclus III). 2. Aanreiken van spellingstrategieën: regelwoorden. 3. Aanreiken van schrijfstrategieën. 4. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus II). 5. Evalueren van de huidige werkwijze. Begeleiders toetsen observerend de behandeling. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. De begeleider leest voor en assisteert bij het lezen. Hij gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden. <i>Zie bijlage 29.1</i> 2. Leerlingen oefenen hun spelling Nederlands met een aanpak volgens de methode Strategisch Spellén. <i>Verwerkt in bijlage 29.1</i> 3. Leerlingen beëindigen hun verhaal volgens een ingevuld verhaalschema met ondersteuning van <i>Sprint Plus</i>. <i>Zie bijlage 28.2.</i> 4. De leestekst wordt een laatste maal gelezen volgens de RALFI procedure. <i>Zie bijlage 29.1</i> 5. Leerlingen vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 📖 Leesoefening van 15 minuten 2. 🗣️ Gesprek verwerkt in de leesoefening 3. 📄 Schrijfpdracht van 15 minuten 4. 📖 Leesoefening van 5 minuten 5. ✍️ Invulopdracht van 5 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieer de leestekst (pagina 47 en 48 uit "De Griezélbus"). De tekst wordt ook digitaal geleverd. De tekst wordt door leerlingen gelezen met <i>sprint Plus</i>. ☉ Onder <i>Sessie 27</i> vindt u de tekst als .rtf bestand. • Kopieer voor alle leerlingen logboek les 29. <p><i>Benodigheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieën van de leestekst • Kopieën van logboek les 29 • Ingevlude werkbladen 24.2 en 25.1 		

BIJLAGE 29.1 RALFI LEESOEFFENING

Grijp kort terug op de vorige les en bespreek de logboeken. Helpt het de leerlingen om woorden sneller te herkennen wanneer ze voor- en achtervoegsels onderscheiden? Zo ja, hoe merken ze dat dan? Zo nee, hoe komt dat dan? Waar kunnen ze deze vaardigheid nog meer voor gebruiken?

Leescyclus III

Geef alle leerlingen een kopie van de leestekst op pagina 47/48.

Fase 2: Voorlezen en interactie

Lees voor uit het boek "De Griezelsbus" pagina 47-48 ('...Je bent gewaarschuwd, Ruud' tot en met '...tot hij het verhaal gevonden heeft.'). Vraag de leerlingen bij te wijzen.

"In de vorige lessen heb je naar verschillende regels van woorden gekeken. Je hebt tijdens deze lessen nog niet gekeken naar de regels van werkwoorden. Werkwoorden kunnen in verschillende tijden staan. Soms kunnen dingen die je vertelt over nu gaan, soms over gisteren of vorig jaar. Hoe noem jij de tijd die over het nu gaat? Hoe noem je de tijd die over toen gaat?"

Het is mogelijk dat leerlingen deze regels (met diverse methodes) op verschillende manieren hebben geleerd. Vraag daarom eerst hoe zij dit hebben geleerd.

"Hoe heb jij deze regels geleerd op de basisschool, of nu in het Praktijkonderwijs?"

Leg, indien nodig, nogmaals de werkwoordregels uit, of laat leerlingen de regels aan elkaar uitleggen.

Schrijf onderstaand schema op het bord. Geef hierbij de volgende uitleg:

"Zoek nu in de tekst werkwoorden die ik in de kolommen kan schrijven." Schrijf de antwoorden van de leerlingen op het bord, in de kolommen.

Tegenwoordige tijd	Verleden tijd	Voltooid (tegenwoordige) tijd
Ik <u>loop</u> naar het strand	Gisteren <u>liep</u> ik naar het strand	Gisteren <u>ben</u> ik naar het strand <u>gelopen</u> .

Tegenwoordige tijd:

Wij *hebben* een tuin, meester.

Ik *geloof* niet in geesten.

Geesten *bestaan* niet.

Ik *houd* mij niet bezig met wetenschap.

Etc. etc.

Verleden tijd:

Ik *maakte* maar een grapje.

Meester Maurice *wist* niet goed wat hij *moest* zeggen.

Voltooid tegenwoordige tijd:

Oei, oei, hij *is* op zijn teentjes *getrapt*.

De glimlach *is* van zijn gezicht *verdwenen*.

Daarna bladert hij door het boek, tot hij het verhaal *gevonden heeft*.

Bespreek nu met de leerlingen het eerste blok met vragen van het logboek. Vraag de leerlingen hoe zij weten of bepalen of 'gebeurt'/'gebeurd' geschreven wordt met een 'd' of een 't'.

"Je schrijft vast stukjes tekst in bijvoorbeeld proefwerken, overhoringen en e-mails. Hoe weet je dan of je 'gebeurd' of 'gebeurt' met een 'd' of een 't' moet schrijven? Hoe ga jij hiermee om in je eigen schrijfwerk?"

Fase 3: Uitleg van moeilijke woorden

Geef uitleg van moeilijke woorden in de tekst. Laat de leerlingen zien op welke wijze een woord, indien mogelijk, uit de context afgeleid kan worden. Weten de leerlingen nog de betekenis van de woorden behandeld in sessie 27: wetenschap, bovennatuurlijk, schepsel, kritiek en onsmakelijk?

"Tijdens de vorige les probeerde je woorden sneller te herkennen door voor- en achtervoegsels te onderscheiden. Sommige lange woorden bestaan uit twee (of soms zelfs meer) bestaande woorden. Wanneer je in een lang woord de bestaande woorden onderscheidt, herken je het woord sneller. Dit heb je al eerder geoefend. Welke bekende woorden herken je in:

- Kattengras
- Leunstoel
- Gruwelverhalen
- Rolgordijntje
- Bovennatuurlijk
- Stomverbaasd
- Tomatenketchup

"In vorige lessen heb je een woordspelletje gedaan, waarbij je klanken vervangt of verandert. Dat ga je nu weer doen, luister goed:

- Vervang de laatste klank in het woord 'koop' door een 'r'. Hoe klinkt het nieuwe woord? (koor).
- Vervang de laatste klank in het woord 'tuin' door een 's'. Hoe klinkt het nieuwe woord? (tuis). Hoe schrijf je dit woord (thuis). Hoe onthoud je de schrijfwijze van dit woord?
- Vervang de eerste klank in het woord 'vraag' door een 't'. Hoe klinkt het nieuwe woord? (traag).
- Vervang de vierde klank in het woord 'trekt' door een 'f'. Hoe klinkt het nieuwe woord? (treft).

Fase 4: Stillezen

Leerlingen lezen de tekst met *Sprint Plus*.

Fase 5: Duo-lezen

De leerlingen lezen de tekstgedeelten in duo's. Loop langs om te controleren of de leerlingen de juiste leesondersteuning geven aan elkaar.

Leescyclus IV

Fase 5: Duo-lezen

De leerlingen lezen het tekstgedeelte in duo's. Loop langs om te controleren of de leerlingen de juiste leesondersteuning geven aan elkaar.

Fase 6: Fluisterlezen

De leerlingen lezen de tekst zelfstandig fluisterend voor. Aan de hand hiervan vult de begeleider voor **elke leerling** de vloeiendheidsschaal in.

Afsluiting

Lees, om wat verder te komen in het verhaal pagina 53 onderaan tot en met pagina 57.

Naam leerling: _____

Klas: _____

Gebruik je wel eens uit jezelf werkwoordregels?

Zo ja, wanneer en hoe?

Zo nee, je zult dan wel een goede reden hebben om het niet te doen.
Welke reden heb je daarvoor?

Hoe kun je dit verbeteren?

Wat zou je nog heel graag willen leren tijdens deze lessen?
(er zijn er nog vijf)

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 29	Datum:	Begeleider:
-----------------------	------------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Verbeteren van leesvloeidheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus III en IV).	De leerlingen lezen een tekst met <i>Sprint</i> . De begeleider gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden. De begeleider ondersteunt de leerlingen met de inzet van <i>Sprint Plus</i> .		
Aanreiken van spellingstrategieën: regelspelling.	Leerlingen zoeken in de leestekst woorden waarbij een werkwoordsregel toegepast moet worden.		
Aanreiken van schrijfstrategieën.	Leerlingen beëindigen hun verhaal aan de hand van een ingevuld verhaalschema met ondersteuning van <i>Sprint Plus</i> .		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 30, WEEK 15

<i>Doelen</i>	<i>Inhoud van begeleiding</i>	<i>Uitvoering en organisatie</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Aanreiken van woordleesstrategieën. 2. Aanreiken van schrijfstrategieën. 3. Evalueren van de huidige werkwijze door de leerlingen. Begeleiders toetsen observerend de behandeling. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Leerlingen ontcijferen snel lange woorden door voor- en achterevoegsels eraf te knippen. <i>Zie bijlage 18.2</i> 2. De leerlingen geven elkaar feedback op hun schrijfwerk. <i>Zie bijlage 18.3</i> 3. Leerlingen vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 🗣️ Gesprek van 5 minuten 2. 🗣️ Gesprek van 25 minuten 3. ✍️ Invulopdracht van 10 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieer werkblad 30.1 en 30.2. • Kopieer logboek les 30. • Print voor elke leerling de geschreven detectives. <p><i>Benodigdheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieën van werkblad 30.1 en 30.2 • Kopieën van logboek les 30 • Geprinte detectives 		

BIJLAGE 30.1 WOORDLEESSTRATEGIEËN

Tijdens deze korte oefening leren leerlingen om snel voor- en achtervoegsels van een lang woord 'af te halen'. Op deze manier is het gemakkelijker om lange woorden te ontcijferen. Voor- en achtervoegsels worden in deze oefening ruim gedefinieerd.

"In de vorige les heb je lange woorden ontcijferd door voor- en achtervoegsels eraf te knippen. Dat gaan we nu weer doen. De woorden die nu op je werkblad staan, komen ook uit je leesboek. Net als de vorige keer, leg je je linkerhand op de voorvoegels en rechterhand op de achtervoegels."
Doorloop dezelfde procedure als beschreven in bijlage 28.1.

1. Smakelijk → *Smakelijk* (smaak of smaken)
2. Onschuldig → *Onschuldig* (schuld)
3. Beschilderd → *Beschilderd* (schilderen)
4. Afscheuren → *Afscheuren* (scheuren)
5. Monstertje → *Monstertje* (monster)
6. Onnodig → *Onnodig* (nood)
7. Ontploffen → *Ontploffen* (plof of ploffen)
8. Belachelijk → *Belachelijk* (lach of lachen)
9. Aansteker → *Aansteker* (steken)
10. Onwerkelijkheid → *Onwerkelijkheid* (werk(en))
11. Onrustig → *Onrustig* (rust)
12. Verbeelding → *Verbeelding* (beeld)
13. Zekerheid → *Zekerheid* (zeker)
14. Moordenaar → *Moordenaar* (moord)

BIJLAGE 30.2 SCHRIJFSTRATEGIEËN

Tijdens deze les evalueren leerlingen elkaars schrijfwerk.

"In de afgelopen lessen heb je een detective geschreven. Tijdens deze les lees je je verhaal voor aan de anderen. Het is de bedoeling dat jullie elkaar helpen om de verhalen spannender te maken. Ook help je elkaar om goede zinnen te schrijven. Pak werkblad 30.2 er maar even bij. Op je werkblad zie je een aantal dingen, waarop je kunt letten, wanneer je luistert naar elkaars verhaal. Onder aan je werkblad zie je wat ideeën om je verhaal spannender te maken. Misschien kun je deze ideeën verwerken in het verhaal dat je geschreven hebt."

De eerste leerling leest nu zijn verhaal voor. De andere leerlingen lezen mee. Laat leerlingen hierna feedback geven op het voorgelezen verhaal. Dit kunnen zij doen aan de hand van werkblad 30.2.

De begeleider kan ook zelf voordoen hoe hij een bepaalde zin spannender zou maken. Bijvoorbeeld "De man zei..." kun je spannender maken met "Onverwachts schreeuwde de man...".

Een verhaal kan ook spannender gemaakt worden door lange zinnen af te wisselen met korte zinnen. Ook kun je een op het eerste gezicht sympathieke persoon in je verhaal in een situatie brengen, waarin hij minder sympathiek blijkt te zijn. Enge situaties verhogen ook de spanning, zeker als er veel gebeurtenissen achter elkaar gebeuren. Het achterhouden van informatie (waardoor de lezer moet gissen) verhoogt ook de spanning. Er zijn dus nogal wat mogelijkheden om de spanning op te voeren.

Laat leerlingen bepaalde situaties in hun verhaal visualiseren. Laat hen er kort over nadenken hoe de situatie er uit ziet. Hoe zou de hoofdpersoon in het verhaal zich voelen? Leerlingen kunnen nu de situatie opnieuw beschrijven. Het toevoegen van bijvoeglijk naamwoorden kan een verhaal kleurrijker maken.

Wanneer leerlingen in hun werk de spanning goed beschrijven of opbouwen, kunt u de andere leerlingen wijzen op dit goede voorbeeld.

Leerlingen geven elkaar feedback aan de hand van onderstaand schema:

- Heeft het verhaal een leuke titel?
- Worden hoofdletters, punten en vraagtekens correct gebruikt?
- Zijn de zinnen duidelijk?
- Kun je het verhaal spannender maken?

Beschrijving van de spanning:

- De spanning was te snijden.
- De sfeer was benauwend.

Spannende elementen

- Er klonk een vreemd/angstaanjagend geluid.
- Het deed hem denken aan ... (iets engs).
- Zijn bloed verstijfde...
- Hij kreeg een gruwelijk vermoeden.

Snelheidswoorden:

- Plotseling...
- Ineens...
- Onverwachts...

Na het geven van inhoudelijk feedback kan de begeleider wijzen op enkele spellingregels die in de les behandeld zijn. Laat de leerling zelf ontdekken wat hij fout heeft gedaan (is het een luisterwoord, een regelwoord of een inprentwoord?) Welke regel had toegepast moeten worden en waarom?

Bespreek met de leerlingen de vragen in het logboek en laat hen één voor één de antwoorden invullen. Bespreek hierna gezamenlijk de antwoorden. Geef complimenten zodat leerlingen trots zijn op hun eigen schrijfwerk.

Ontcijfer snel de woorden!

Leg je vinger over de voor- en achtervoegsels. Wat houdt je over?

- Smakelijk
- Onschuldig
- Beschilderd
- Afscheuren
- Monstertje
- Onnodig
- Ontploffen
- Belachelijk
- Aansteker
- Onwerkelijkheid
- Onrustig
- Verbeelding
- Zekerheid
- Moordenaar

Hoe maak je een spannend en goed verhaal?

Waar je op kunt letten:

- Heeft het verhaal een leuke titel?
- Staan er hoofdletters, punten en vraagtekens op de juiste plaats?
- Zijn de zinnen duidelijk?
- Kun je het verhaal spannender maken?

Zinnen die je verhaal spannend maken zien er bijvoorbeeld zo uit:

- De spanning was te snijden ...
- De sfeer was benauwend ...

- Er klonk een vreemd/angstaanjagend geluid ...
- Het deed hem denken aan ... (iets engs)
- Zijn bloed verstijfde ...
- Hij kreeg een gruwelijk vermoeden ...

- Plotseling ...
- Ineens ...
- Onverwachts ...

Andere tips:

- Een aardig persoon blijkt opeens niet zo aardig te zijn.
- Houd informatie achter voor de lezer. Laat hem gissen wat er gebeurt.
- Laat een aantal gebeurtenissen elkaar snel opvolgen.
- Wissel lange zinnen af met korte zinnen.

Naam leerling: _____

Klas: _____

Je hebt elkaar vandaag geholpen je detective te verbeteren en spannender te maken. Noem twee dingen die jij goed vond aan je eigen verhaal.

1

2

Wat kan je nog verbeteren aan je verhaal?

Wat heb jij allemaal gedaan om je detective spannender maken?

Is het je gelukt om tijdens het schrijven en het bedenken van spannende passages ook op de spelling te letten?

Zo ja, hoe heb je dat voor elkaar gekregen?

Zo nee, waar moet je dan de volgende keer op letten?

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 30	Datum:	Begeleider:
-----------------------	------------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Aanreiken van woordleesstrategieën.	Leerlingen leren hoe zij snel voor- en achtervoegsels van lange (morfologisch complexe) woorden kunnen afknippen.		
Aanreiken van schrijfstrategieën: evalueren.	Leerlingen lezen de detective voor die zij geschreven hebben. De leerlingen geven feedback op de inhoud en vormgeving. Leerlingen geven elkaar handreikingen hoe ze meer spanning kunnen inbouwen in de tekst.. De begeleider doet voor (modelleren) hoe je dit doet. Ook ziet de begeleider toe op het toepassen van de correcte spelling bij deze inhoudelijke schrijfopdracht.		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 31, WEEK 16

<i>Doelen</i>	<i>Inhoud van begeleiding</i>	<i>Uitvoering en organisatie</i>
<ol style="list-style-type: none">1. Afsluiten van schrijfstrategieën.2. Evalueren van de huidige werkwijze door de leerlingen. Begeleiders toetsen observerend de behandeling.	<ol style="list-style-type: none">1. Leerlingen passen hun verhaal aan, waar deze gereviseerd dient te worden. De leerlingen dragen elkaar hun verhaal voor. <i>Zie bijlage 31.2</i>2. Leerlingen vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in.	<ol style="list-style-type: none">1. 📄 Schrijfopdracht van 15 minuten en 📖 voorlees oefening van 20 minuten2. ✍️ Invulopdracht van 5 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none">• Kopieer logboek les 31.• Print voor elke leerling de gereviseerde detectives. <p><i>Benodigheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none">• Geprinte detectives• Kopieën van logboek les 31		

31.1 AFSLUITING SCHRIJFSTRATEGIEËN

De leerlingen ronden tijdens deze les hun verhaal af en wijzigden hun verhaal waar nodig aan de hand van werkblad 30.2. Bespreek hierna de vragen uit het logboek en bespreek tevens de antwoorden die de leerlingen geven. Indien zij niet merken dat de schrijflessen hen geholpen hebben, vraag dan door waar dit aan ligt en wat ze nog denken nodig te hebben.

Hierna laten leerlingen elkaar hun werk zien. Dit kan op verschillende manieren. Leerlingen kunnen hun detective in wisselende tweetallen aan elkaar voorlezen. Een andere mogelijkheid is om de detectives voor te dragen in de groep. Leerlingen kunnen ook thuis een soort toneelstukje voorbereiden en tijdens de les ten tonele brengen.

Wanneer er verschillende interventiegroepen tegelijkertijd draaien, is het ook mogelijk de leerlingen te laten stemmen over het meest spannende verhaal dat geschreven is in de interventiegroep. De winnaars mogen hun werk voordragen aan de leerlingen uit de andere groepjes.

Naam leerling: _____

Klas: _____

Wat heb je vandaag verbeterd aan je verhaal?

Vind je het gemakkelijker om iets te schrijven nadat je deze schrijflessen hebt gehad?

Zo ja, waar merk je dat aan?

Zo nee, wat wil je nog graag leren om beter te schrijven?

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 31	Datum:	Begeleider:
-----------------------	------------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Afronden schrijfstrategieën.	Leerlingen schrijven met <i>Sprint Plus</i> een verhaal, voeren wijzigingen door waar het verhaal gereviseerd dient te worden. Leerlingen dragen hun werk voor aan elkaar.		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 32, WEEK 16

<i>Doelen</i>	<i>Inhoud van begeleiding</i>	<i>Uitvoering en organisatie</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI met ICT-ondersteuning (leescyclus I). 2. Aanreiken van leesstrategieën: voorspellen, vragen stellen en samenvatten. 3. Aanreiken van spellingstrategieën: regelspelling. 4. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus II). 5. Evalueren van de huidige werkwijze door de leerlingen. Begeleiders toetsen observerend de behandeling. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. De begeleider leest voor en assisteert bij het lezen. Hij gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden. <i>Zie bijlage 32.1</i> 2. In deze sessie passen leerlingen de drie geoefende leesstrategieën toe. <i>Verwerkt in bijlage 32.1</i> 3. Leerlingen oefenen hun spelling Nederlands met een aanpak volgens de methode Strategisch Spellen. <i>Verwerkt in bijlage 32.1</i> 4. De leestekst wordt nogmaals gelezen volgens de RALFI procedure. <i>Zie bijlage 32.1</i> 5. Leerlingen vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 📖 Leesoefening van 25 minuten 2. 🗣️ Gesprek verwerkt in de leesoefening 3. 🗣️ Gesprek verwerkt in de leesoefening 4. 📖 Leesoefening van 10 minuten 5. ✍️ Invulopdracht van 5 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieer de leestekst, pagina 131-133 uit "De Griezelsbus". ☹ De tekst wordt door leerlingen gelezen met <i>Sprint Plus</i>. Onder <i>Sessie 32</i> vindt u de tekst als .rtf bestand. • Kopieer werkblad 32.1 • Kopieer logboek les 32. <p><i>Benodigheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieën van de leestekst • Kopieën van werkblad 26.2 en 32.1 • Kopieën van logboek les 32 		

BIJLAGE 32.1 RALFI LEESOEFENING

Grijp kort terug op de vorige les en geef leerlingen complimenten voor de verbeteringen die zij hebben aangebracht in hun schrijfwerk. Laat merken dat u als begeleider trots bent op alle schrijfproducten.

Leescyclus I

Fase 1: Oriëntatie

Lees nog een keer de tekst op de achterkant van het boek.

“Tijdens de kinderboekenweek nodigt een bekend schrijver een leraar met zijn klas uit voor een speciale tocht met zijn griezelbus. Tijdens de rit zal de schrijver griezelverhalen voorlezen uit zijn nieuwe boek. Hierbij gebruikt hij een aantal voorwerpen die hij in de bus heeft uitgesteld. Maar naarmate de tocht vordert, blijkt dat iemand in de bus een akelig geheim heeft. Of zijn er meer die iets verbergen?”

“We hebben inmiddels een paar van de verhalen gelezen die over voorwerpen gaan. Wie weet zich nog de verhalen te herinneren? Laat de leerlingen kort samenvatten welke vier verhalen ze hebben gelezen (De strop, de babyfoon, kattengras en taart).

“Maar, op de achterkant staat ook dat er iemand in de bus een akelig geheim heeft. Wie zou dit kunnen zijn? Waarom verdenk je die persoon van een akelig geheim en wat zou dat geheim kunnen zijn?” Laat de leerlingen reageren.

“We hebben vier van de tien verhalen gelezen, de volgende vijf verhalen gaan over een schilderij, een stoel, een laars, een bouwdoos en een stuk hout. Het laatste verhaal gaat over de schrijver zelf. Om wat sneller door het boek te gaan en erachter te komen wie het akelige geheim heeft, springen we naar het verhaal van de schrijver zelf. (Suggestie) Elk van jullie leest thuis een verhaal over een voorwerp. Het is de bedoeling dat je in de les kort vertelt waar het betreffende verhaal overgaat.”

Verdeel de verhalen en vraag de leerlingen deze week thuis een verhaal te lezen en kort op te schrijven waar het verhaal over gaat.

“Tijdens deze lessen heb je een aantal leesstrategieën geleerd. Welke strategieën zijn dit?” Laat de leerlingen een aantal strategieën noemen die zij geleerd hebben. Geef hen hierna werkblad 32.1 en bespreek kort de drie verschillende leesstrategieën.

“Op je werkblad zie je de drie strategieën genoemd die je hier hebt geleerd. Ik lees de tekst voor en na elk stukje vraag ik je 1) een voorspelling te doen over wat je verwacht van de volgende passage, 2) een korte samenvatting te maken en 3) een samenvattende vraag te stellen bij de tekst.”

Fase 2: Voorlezen en interactie

Schets kort de sfeer in de bus (pagina 125/126): Het is kwart voor 10, de meeste kinderen zijn bang geworden van alle griezelverhalen en iedereen wil graag terug naar school, ook de meester... Maar, de schrijver, meneer Onnoval, heeft nog één verhaal dat hij graag wil vertellen. Lees de inleiding op dit laatste verhaal voor:

“Dit verhaal gaat over mezelf. Over iets wat ik meegemaakt heb, toen ik net zo oud was als jullie. De avond waarop het zich afspeelt, was het volle maan.’ Zijn blik dwaalt af naar het raam. ‘Net als nu. Iedere rit met de Griezelbus sluit ik af met het verhaal van de Schrijver. Dan begrijpen jullie tenminste waarom ik griezelverhalen schrijf.’ Liesbet begint weer vreselijk te niezen. Het lijkt of haar allergie in de loop van de avond steeds erger geworden is.”

Lees het verhaal van de schrijver voor op pagina 127 tot halverwege pagina 131 ("Nou is het wel mooi geweest, Jack."). Geef vervolgens alle leerlingen een kopie van de leestekst op pagina 131-133. Laat de leerlingen meelesen en vraag hen mee te wijzen en lees pagina 131 "Nee joh, luister dan... " tot en met pagina 133 ".Maar nu heb ik jullie genoeg verteld. Andere, dringende zaken roepen mij, want...".

Wacht na elke alinea en neem vervolgens de drie strategieën door. Laat de leerlingen aan de hand van werkblad 32.1 steeds een voorspelling maken, een samenvatting maken en een samenvattende vraag stellen.

Bespreek na het lezen het verhaal met de leerlingen en controleer of ze het hebben begrepen. "Hoe zou het komen dat meneer Onnoval last had van zijn been? Waarom wilde Jack zijn vriend, meneer Onnoval, niet meer zien? Wat is meneer Onnoval dus? Wie heeft dus het akelige geheim? Wat zijn de 'andere, dringende zaken die hem roepen'? Hadden de leerlingen dit verwacht?"

Fase 3: Uitleg van moeilijke woorden

Geef uitleg van moeilijke woorden in de tekst. Laat de leerlingen eerst zelf de betekenis zoeken in de context.

"Een aantal lessen terug heb je gewerkt met spellingstrategieën aan de hand van werkblad 26.2. Pak dit werkblad er maar bij. In de tekst die je zojuist hebt gelezen staan ook woorden waarbij je de geleerde spellingregels kunt toepassen. Wat waren de spellingregels?"

Laat de leerlingen de vier spellingregels nogmaals kort aan elkaar uitleggen: 1. korte klinkerregel, 2. lange klinkerregel, 3. verlengingsregel en 4. grondwoordregel. Schrijf nu onderstaande woorden op het bord en onderstreep het gedeelte waar een regel toegepast moet worden. Laat de leerlingen benoemen welke spellingregel toegepast moet worden om het betreffende regelwoord correct te kunnen schrijven. Laat de leerlingen ook vertellen wáárom een regel bij het betreffende woord van toepassing is.

- Sneeuwvlokken (1)
- Krantenbericht (3)
- Jaszak (4)
- Ogen (2)
- Redding (1)
- Hoofd (3)
- Achterpoott (3)
- Bloeddruppels (4 en 1)
- Verband (3)
- Verhalen (2)
- Vriendschap (3)

"Een andere belangrijke schrijfweg waar je naar hebt gekeken is de werkwoordspelling. Werkwoorden kunnen in verschillende tijden staan. Soms kunnen dingen die je vertelt over nu gaan, soms over gisteren of vorig jaar. Hoe noem jij de tijd die over het nu gaat? Hoe noem je de tijd die over toen gaat? Leg, indien nodig, de bijbehorende werkwoordsregels uit.

Schrijf onderstaand schema op het bord. Geef hierbij de volgende uitleg:

"Een paar lessen terug heb je werkwoorden van verschillende tijden opgezocht in de tekst. Dat doe je nu weer. Zoek nu in de tekst werkwoorden die ik in de kolommen kan schrijven." Schrijf de antwoorden van de leerlingen op het bord, in de kolommen.

Tegenwoordige tijd	Verleden tijd	Voltooid (tegenwoordige) tijd
Ik <u>loop</u> naar het strand	Gisteren <u>liep</u> ik naar het strand	Gisteren <u>ben</u> ik naar het strand gelopen.

Tegenwoordige tijd:

Nu *word* ik ook zo'n een krantenbericht.

Ik *kan* trouwens niet weg vandaag.

Er *kleeft* nog opgedroogd bloed aan en zelfs een paar zwarte haren.

Verleden tijd:

Dat beest *keek* me strak aan met die gele ogen.

Ik *struikelde* en *viel* achterover.

De weerwolf *landde* in de sneeuw en *hinkte* onmiddellijk weg.

Voltooid tegenwoordige tijd:

Het *is* echt waar *gebeurd*, man.

Ik *heb* het mes expres niet *afgewassen*.

Ik... ik *heb* mijn voet *gestoten*...

Fase 4: Stillezen

Leerlingen lezen nu de tekst met *Sprint Plus*.

Fase 5: Duo-lezen

De leerlingen lezen het tekstgedeelte in duo's. Loop langs om te controleren of de leerlingen de juiste leesondersteuning geven aan elkaar. Benadruk deze les nogmaals dat vloeiend lezen het belangrijkste is. Laat leerlingen het verhaal zo spannend mogelijk voorlezen en laat hen de stemmen van Jack en meneer Onnoval met verschillende stemklanken voorlezen.

Leescyclus II

Fase 2: Voorlezen

Lees het tekstgedeelte nogmaals voor. Laat de leerlingen opnieuw de laatste twee leesstrategieën gebruiken (samenvatten en samenvattende vragen stellen) en geef nu andere leerlingen de beurt. Laat hen hierna de vragen in het logboek maken en bespreek de antwoorden.

Fase 4: Stillezen

Leerlingen lezen het tekstgedeelte nogmaals met *Sprint Plus*.

Fase 5: Duo-lezen

De leerlingen lezen het tekstgedeelte in duo's. Loop langs om te controleren of de leerlingen de juiste leesondersteuning geven aan elkaar.

Leesstrategieën

1 Voorspellen

- Hoe verwacht je dat de tekst verder zal gaan?
- Waarom?

2 Samenvatten

- Vertel in het kort waar de tekst over gaat (onderwerp).
- Wat is het belangrijkste dat over het onderwerp verteld wordt?

3 Samenvattende vragen stellen

- Welke vraag past het beste bij de tekst?
- Het antwoord op deze vraag geeft in het kort de inhoud van de tekst weer.

Naam leerling: _____

Klas: _____

Je hebt tijdens het lezen drie leesstrategieën gebruikt:

- 1 Voorspellen
- 2 Samenvatten
- 3 Samenvattende vragen stellen

Merk je dat je een tekst beter leest wanneer je deze leesstrategieën gebruikt?

Zo ja, waaraan merk je dat?

Bij welke vakken kun je deze strategieën nog meer gebruiken?

Schrijf op hoe je dat gaat aanpakken en of je dat ook echt gaat doen.

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 32	Datum:	Begeleider:
-----------------------	------------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus I en II).	De leerlingen lezen een tekst. De begeleider gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden.		
Aanreiken van leesstrategieën: voorspellen, vragen stellen en samenvatten.	Leerlingen passen, onder begeleiding, de drie geleerde strategieën geïntegreerd toe op korte stukjes tekst.		
Aanreiken van spellingstrategieën: regelspelling.	Leerlingen zoeken in de leestekst woorden waarbij een werkwoordsregel toegepast moet worden.		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 33, WEEK 17

Doelen	Inhoud van begeleiding	Uitvoering en organisatie
<ol style="list-style-type: none"> 1. Aanreiken van spellingstrategieën: inprentspelling. 2. Evalueren van omgang met dyslexie en de begeleidingslessen. 3. Evalueren van de huidige werkwijze. Begeleiders toetsen observerend de behandeling. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Leerlingen zoeken inprentwoorden in de leestekst en in hun eigen geschreven detective. <i>Zie bijlage 33.1</i> 2. De leerlingen evalueren in hoeverre zij beter kunnen omgaan met hun dyslexie. Tevens evalueren zij de toepasbaarheid van de begeleidingslessen. <i>Zie bijlage 33.2</i> 3. Leerlingen vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Computeroefening van 20 minuten 2. Gesprek van 15 minuten 3. Invulopdracht van 5 minuten verwerkt in bijlage 20.3
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieer de leestekst (pagina 131/133 uit "De Griezibus"). ☉ De tekst wordt tijdens deze sessie door leerlingen gelezen met <i>Sprint Plus</i>. Onder <i>Sessie 32</i> vindt u de tekst als .rtf bestand. • Zorg ervoor dat u de digitale bestanden van de detectives (geschreven tijdens sessie 31) beschikbaar hebt voor de leerlingen. • Kopieer werkblad 33.1 ☉ Om dit werkblad in kleur af te drukken, gaat u naar <i>Sessie 33</i> op de bijgeleverde cd-rom. • Kopieer logboek les 33. <p><i>Benodigdheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieën van de leestekst • Kopieën van werkblad 33.1 • Kopieën van logboek les 33 <p>① Sociaal-emotionele begeleiding. Voorafgaand aan de interventie heeft u een gesprek gehad met de leerlingen. Centraal stond toen het leren omgaan met de lees- en spellingproblemen (dyslexie). Ga na voor welke leerlingen een vervolggesprek belangrijk kan zijn. Bij voorkeur spreekt u even met iedere leerling. Vanuit het verslag van de eerste keer vraagt u: "Wat is er nu beter?". In bijlage 4 vindt u een leidraad voor een vervolggesprek. De bijlage is tevens opgenomen op de cd-rom onder <i>Sessie 33</i>.</p>		

BIJLAGE 33.1 SPELLINGSTRATEGIEËN: INPRENTWOORDEN

(Eventueel) Vraag of elke leerling zijn aandeel heeft geleverd in het thuis lezen van een griezelverhaal. Zo niet, dan kan dit nog voor sessie 34.

Leerlingen zoeken in de leestekst én in hun eigen geschreven detective naar inprentwoorden. Geef hen vooraf de volgende uitleg:

"Je hebt in de laatste lessen luisterwoorden en regelwoorden in de tekst gezocht. Deze les kijk je naar de laatste groep woorden die we zullen behandelen: de inprentwoorden. Wie weet nog wat inprentwoorden zijn? Laat de leerlingen reageren.

Inprentwoorden zijn alle woorden én stukken van woorden die je uit je hoofd moet leren (=inprenten). Wie kan mij een voorbeeld geven van een inprentwoord?"

Schrijf samen met de leerlingen een aantal inprentwoorden op het bord. Vraag de leerlingen ook specifiek wélk stukje van een woord zij lastig vinden en moeten inprenten. Het woord 'wenkbrauw' is een inprentwoord. Echter, niet alle delen hoeven ingeprent te worden, het eerste gedeelte kan immers met spellingregels correct geschreven worden. Geef hun de volgende toelichting:

"Je ziet nu op het bord een aantal inprentwoorden staan. Vaak hoeft je niet het héle woord in te prenten, maar stukjes van een woord. We spreken nu af dat je de 'inprentstukjes' onderstreept.

Door alleen goed te luisteren of een spellingregel toe te passen, lukt het je niet om alle woorden goed te schrijven. Het schrijven van inprentwoorden lijkt soms heel gemakkelijk, maar dat blijkt niet altijd zo zijn. Deze woorden worden namelijk nog vaak fout geschreven. Om inprentwoorden beter te kunnen onthouden, is het belangrijk dat je ze kunt herkennen. Inprentwoorden komen overal voor: ook in de stukken die je zelf schrijft! Je gaat zometeen in je eigen geschreven detective inprentwoorden zoeken. Deze woorden zet je in een apart document. De woordstukjes die je moet inprenten, onderstreep je."

Inprentwoorden bevatten vaak de volgende klanken:

ou/au

ei/ij

ch/g

i/ie

c/s

Laat leerlingen in tweetallen woorden bedenken bij deze klanken.

Lees aan het eind van de sessie pagina 134 en 135 voor uit "De Griezelbus".

BIJLAGE 33.2 EVALUATIE

Bespreek met de leerlingen wat er beter gaat.

“Helemaal aan het begin van deze extra lessen is elk van jullie bij mij op mijn kamer geweest voor een gesprek. We hebben besproken hoe je omgaat met je dyslexie/moeite met lezen. Ook heb je mij verteld hoe anders het is, wanneer het beter gaat. Inmiddels hebben we een heel aantal lessen gehad en ik zou graag kort met jullie willen praten over wat er de laatste tijd beter gaat. Maar allereerst wil ik tegen jullie allemaal zeggen dat ik onder de indruk ben van jullie harde werk. Jullie werken elke week heel intensief aan deze lessen. Je hebt erg je best gedaan om een mooie detective te schrijven. Ook merk ik dat je lezen vooruit gaat.”

Stel hen de volgende vragen:

- Wat gaat er beter?
- Waar merk je dat aan op school, thuis en bij je vriendjes?
- Wanneer je op een schaal van 0 tot 10 mag aangeven hoeveel je vooruit bent gegaan in het **omgaan met** dyslexie. En 0 betekent geen vooruitgang en 10 betekent heel veel vooruitgang. Op welk cijfer zit je?
- Waarom dit cijfer en niet iets anders? Wat zit er allemaal in dit cijfer?

De leerlingen vullen de eerste twee vragen van het logboek in.

Vraag de leerlingen kort op te sommen welke dingen zij in de begeleidingslessen hebben geleerd. Vraag hen tot slot welke aangeleerde vaardigheden zij kunnen toepassen in de klas en op welke wijze zij dit doen (en zullen blijven doen).

WERKBLAD 33.1 SPRINT PLUS

Voer de volgende opdrachten uit:

1 Laat Sprint Plus de tekst “Griezelbus p 131-133” voorlezen.

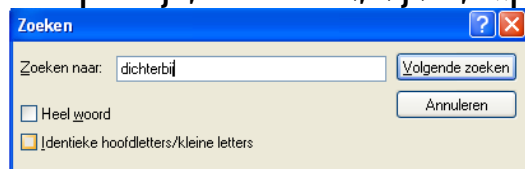
- De voorleesstem moet ingesteld zijn op Nederlands.
- Zet de voorleessnelheid op ‘normaal lezen’ met extra pauze tussen de zinnen, zie spraakinstellingen:

- Druk nu op de knop ‘homofonen’. Sprint laat je nu woorden zien die hetzelfde klinken, maar iets anders betekenen. Dubbelklik op de blauw onderstreepte woorden voor uitleg.

2 Inprentwoorden

- Zoek de volgende 10 inprentwoorden **dichterbij, sneeuw, ergens, spoorlijn, achterwerk, kijken, expres, trouwens, vriendschap** en **genoeg**.

(zoek met Ctrl + f)

- Markeer de woorden met de groene markeerstift.
- Druk op de knop ‘samenvatten’.
- Sprint opent een nieuw document met de woorden die jij gemarkeerd hebt.
- Sla dit document op onder de naam ‘inprentwoorden 1’.

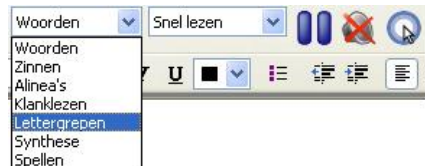
- Onderstreep nu de inprentgedeeltes van deze woorden.

3 Inprentwoorden in je eigen tekst

- Ga naar je zelf geschreven detective.
- Zoek 10 inprentwoorden (korte en lange!) en markeer ze met de groene markeerstift.
- Druk op de knop 'samenvatten'.
- Sprint opent een nieuw document met de woorden die jij gemarkeerd hebt.
- Sla dit document op onder de naam 'inprentwoorden 2'.
- Beluister met Sprint de woorden die je hebt uitgekozen.

4 Lettergrepen en inprentwoorden

- Kies nu voor de functie 'lettergrepen'.

- Ga nu met je cursor vóór een woord staan.
- Druk op de functie 'lees huidige'.
- Sprint leest nu het woord voor in lettergrepen.
- Spreek hierna zachtjes voor jezelf het woord uit in lettergrepen.

5 Inprentstukjes

- Onderstreep nu in elk woord dát gedeelte dat je moet inprenten om het goed te kunnen schrijven.
- Had je het inprentwoord goed geschreven in je detective?
- Zo ja, hoe wist je hoe je het moest schrijven?
- Zo nee, hoe probeer je deze moeilijke dingen te onthouden?

6 Beluister de leestekst een laatste maal met Sprint.

- Zet de voorleessnelheid op 'snel lezen' met extra pauze tussen de zinnen (zie spraakinstellingen).

Naam leerling: _____
Klas: _____

Wat gaat er beter?

Waaraan merk je dat?

Welke dingen heb je geleerd in deze extra begeleidingslessen?

Aan welke dingen heb je ook echt wat voor in de klas?

Hoe pas je dit toe?

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 33	Datum:	Begeleider:
-----------------------	------------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Aanreiken van spellingstrategieën: inprentwoorden.	Leerlingen zoeken in de leestekst en in hun eigen geschreven tekst naar inprentwoorden. Vervolgens beluisteren ze de woorden in lettergrepen en onderstrepen zij de inprentgedeelten.		
Evalueren van omgang met dyslexie en de begeleidingslessen.	De leerlingen evalueren in hoeverre zij beter kunnen omgaan met hun dyslexie. Tevens evalueren zij de toepasbaarheid van de begeleidingslessen.		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN SESSIE 34, WEEK 17

Doelen	Inhoud van begeleiding	Uitvoering en organisatie
<ol style="list-style-type: none"> 1. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI met ICT ondersteuning (leescyclus III). 2. Aanreiken van spellingstrategieën: inprentspelling. 3. Verbeteren van leesvloeiendheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus IV). 4. Evalueren van de huidige werkwijze. Begeleiders toetsen observerend de behandeling. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. De begeleider leest voor en assisteert bij het lezen. Hij gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden. <i>Zie bijlage 34.1</i> 2. Leerlingen bespreken de inprentwoorden die ze gezocht hebben in hun zelf geschreven detective. <i>Zie bijlage 34.2</i> 3. De leestekst wordt een laatste maal gelezen volgens de RALFI procedure. <i>Zie bijlage 34.1</i> 4. Leerlingen vullen het logboek in, de begeleider vult het interventieformulier in. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 📖 Leesoefening van 15 minuten 2. 🗣️ Gesprek van 10 minuten 3. 📖 Leesoefening van 10 minuten 4. ✍️ Invulopdracht van 5 minuten
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieer de leestekst (pagina 131/133 uit "De Griezelsbus"). ☹ De tekst wordt tijdens deze sessie door leerlingen gelezen met <i>Sprint Plus</i>. Onder de map <i>Sessie 32</i> vindt u de tekst als .rtf bestand. • Kopieer logboek les 34. <p><i>Benodigdheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieën van de leestekst • Inge vulde werkbladen 33.1 • Kopieën van logboek les 34 		

BIJLAGE 34.1 RALFI LEESOFEFENING

Bespreek de vragen van logboek 33. Laat elke leerling vertellen hoe hij mekrt dat het beter gaat. Herkennen de andere leerlingen dit?

Leescyclus III

(Eventueel) Iedere leerling vertelt kort waar het verhaal over gaat dat hij thuis heeft gelezen. Vraag de leerlingen of ze merken dat het Ralfi-lezen en de aangeleerde leesstrategieën hen hebben geholpen om nu zelfstandig een tekst te lezen.

Geef hierna alle leerlingen een kopie van de leestekst.

Fase 2: Voorlezen en interactie

Lees uit het boek pagina 131-133.

Fase 3: Uitleg van moeilijke woorden

Geef uitleg van moeilijke woorden in de tekst. Laat de leerlingen eerst zelf de betekenis zoeken in de context.

“Kun je een woord bedenken dat hetzelfde betekent?”

- Pels (vacht)
- Doodsbang (angstig). Weet je nog hoe iemand heet die heel bang is? (bangerik, bangerd, schijtluis, schijtlaars etc.)
- Redding (behoud, bevrijding, verlossing)
- Bij toeval (toevallig)
- Onmiddellijk (direct, acuut, meteen)
- Trouwens (overigens, bovendien)

“Welke bestaande woorden herken je in deze woorden?”

- Sneeuwvlokken
- Doodsbang
- Krantenbericht
- Jaszak
- Weerwolf
- Achterpoot
- Spoorlijn
- Bloeddruppels
- Achterwerk

“In vorige lessen heb je steeds een woordspelletje gedaan, waarbij je klanken vervangt of verandert. Dat doe je nu voor de laatste keer, luister goed:

- Vervang de derde klank in het woord ‘beest’ door een ‘f’. Hoe klinkt het nieuwe woord? (beeft).
- Vervang de tweede klank in het woord ‘sneeuw’ door de klank ‘pr’. Hoe klinkt het nieuwe woord? (spreeuw). Weet je meer woorden die hierop rijmen (leeuw, geeuw, meeuw). Wat hebben de woorden ‘spreeuw’ en ‘meeuw’ gemeenschappelijk? Het zijn allebei vogels.
- Vervang de tweede klank in het woord ‘weg’ door een ‘ie’. Hoe klinkt het nieuwe woord? (wieg).
- Vervang de vierde klank in het woord ‘verhaal’ door een ‘b’. Hoe klinkt het nieuwe woord? (verbaal). Wat betekent verbaal? Mondeling.

Laat de leerlingen nu zelf een woordspelletje bedenken waarbij een klank verdwijnt of verandert. De andere leerlingen lossen elkaars woordspelletjes op.

Fase 4: Stillezen

Leerlingen lezen nu met behulp van *Sprint Plus* nogmaals de tekst door.

Fase 5: Duo-lezen

De leerlingen lezen het tekstgedeelte in duo's. Loop langs om te controleren of de leerlingen de juiste leesondersteuning geven aan elkaar. Benadruk deze les nogmaals dat vloeiend lezen het belangrijkste is. Laat leerlingen het verhaal zo spannend mogelijk voorlezen en laat hen de stemmen van Jack en meneer Onnoval met verschillende stemklanken voorlezen.

Leescyclus IV

Fase 5: Duo-lezen

De leerlingen lezen het tekstgedeelte in duo's. Loop langs om te controleren of de leerlingen de juiste leesondersteuning geven aan elkaar.

Fase 6: Fluisterlezen

De leerlingen lezen de tekst zelfstandig fluisterend voor. Aan de hand hiervan vult de begeleider voor **elke leerling** de vloeiendheidsschaal in.

Afsluiting

De begeleider leest het boek uit.

BIJLAGE 34.2 SPELLINGSTRATEGIEËN: INPRENTWOORDEN

Laat leerlingen veelvoorkomende klanken bij inprentwoorden op het bord schrijven:

ou/au

ei/ij

ch/g

i/ie

c/s

Bespreek werkblad 33.1 en controleer of alle leerlingen dit onderdeel begrepen hebben. Bespreek met hen op welke wijze dit onderdeel van de spellingstrategieën hen kan helpen om woorden correct te schrijven. Laat hen de vragen in het logboek beantwoorden en bespreek hierna wat ze hebben ingevuld.

Naam leerling: _____

Klas: _____

Welke teksten wil je na deze lessen graag zelfstandig met RALFI lezen?

In de vorige les heb je inprentwoorden gezocht in de tekst. Op wat voor manier heeft je dit geholpen met je spelling?

INTERVENTIEFORMULIER PER SESSIE

Naam leerling:	Sessie 34	Datum:	Begeleider:
-----------------------	------------------	---------------	--------------------

Hieronder zijn (sub)doelen en methodiek van deze sessie beschreven. Vul nu voor iedere leerling in wat u opvalt en in hoeverre de leerling de opdracht goed uitvoert. Geef zoveel mogelijk inhoudelijke informatie: bijvoorbeeld de leerling begrijpt de uitgelegde woorden wel/niet, bij het duo lezen geeft de leerling goede feedback enz. Geef in de laatste kolom aan waar u de volgende keer bij deze leerling op moet letten.

Doelen	Methodiek	Observatie Toetsend behandelen	Volgende Sessie *
Verbeteren van leesvloeidheid en tekstbegrip met de procedure RALFI (leescyclus III en IV).	De leerlingen lezen een tekst met <i>Sprint Plus</i> . De begeleider gaat interactie aan over de inhoud van de tekst en geeft uitleg bij moeilijke woorden. De begeleider ondersteunt de leerlingen met de inzet van <i>Sprint Plus</i> .		
Aanreiken van spellingstrategieën: inprentwoorden.	Leerlingen bespreken de inprentwoorden die zij gezocht hebben in hun eigen geschreven tekst.		

* Na de uitvoering: kies (op basis van observaties tijdens behandeling (TB)) direct na de sessie de gewenste aanpassing voor de volgende sessie!

INTERVENTIEPLAN AFSLUITENDE SESSIE

Doelen	Inhoud van begeleiding	Uitvoering en organisatie
<p>1. In beeld brengen hoe leerlingen met lees- en/of spellingproblemen begeleiding in de school ervaren.</p> <p>2. Leerlingen realiseren zich dat de Ralfi-procedure toegepast kan worden bij verschillende tekstbronnen (boeken, artikelen uit tijdschriften en kranten enz.).</p>	<p>1. Leerlingen vullen de dyslexiescan nogmaals in met het doel om te kijken of hun mening en perceptie inmiddels veranderd is. Zij maken een evaluatie van de begeleidingslessen. <i>Zie bijlage dyslexiescan en evaluatie begeleidingslessen.</i></p> <p>2. Leerlingen ronden het Ralfi-lezen af met een bezoekje aan de schoolbibliotheek. Zij kiezen onder begeleiding een boek uit dat ze graag zelf zouden lezen (kan ook op een later tijdstip maar wel nog voor de grote vakantie). Bij voorkeur worden er afspraken gemaakt voor een 'terugkomsessie' waar de begeleider vraagt naar de toepassing van het geleerde (dit kan begin nieuwe schooljaar). <i>Zie bibliotheekbezoekje.</i></p>	<p>1. ✍️ invulopdracht van 20 minuten</p> <p>2. 🗣️ Gesprek van 20 minuten</p>
<p><i>Vorbereiding:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieer de dyslexiescan voor leerlingen. • Kopieer de evaluatie extra begeleidingslessen. <p><i>Benodigdheden:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopieën van de dyslexiescan voor leerlingen • Kopieën van de evaluatie extra begeleidingslessen 		

BIJLAGE DYSLEXIESCAN

Leerlingen vullen de dyslexiescan in. Lees de vragen voor en geef leerlingen de tijd om de vragen in te vullen.

In de scan wordt steeds gesproken over lees- en spellingproblemen. Leerlingen waarbij de diagnose 'dyslexie' niet is gesteld, kunnen daardoor ook de vragenlijst invullen.

"Voor je ligt de dyslexiescan. Deze vragen heb je aan het begin van de extra lessen ook ingevuld. Met deze vragen willen we erachter komen hoe je de begeleiding in de school ervaart en of er dingen zijn veranderd. Ik zal eerst de vraag voorlezen en vervolgens vullen jullie de vragen in."

BIJLAGE EVALUATIE BEGELEIDINGSLESSEN

Begeleiders kunnen zelf bepalen hoe ze de evaluatie willen inzetten. Het is mogelijk een gedeelte van de vragen te doen, dit in te vullen in de groep of thuis of mondeling af te nemen. Het zijn richtvragen. De laatste opdracht, een informatieve tekst schrijven is tevens een toepassing van wat de leerlingen geleerd hebben. Evaluatie is belangrijk omdat aan de leerlingen zélf gevraagd wordt, wat zij van de begeleidingslessen vonden. Dit is belangrijk voor de motivatie van de leerlingen. De evaluatie geeft tevens informatie aan de school hoe zij in het vervolg het beste vorm kunnen geven aan de begeleidingslessen.

BIJLAGE BIBLIOTHEEKBEZOEKJE

Als afsluiting van het Ralfi-lezen kan ervoor gekozen worden een bezoekje te brengen aan de schoolbibliotheek. Als het binnen de mogelijkheden ligt, zou het helemaal leuk zijn, als de leerlingen onder begeleiding naar de openbare bibliotheek gaan en daar een korte rondleiding krijgen. Ze kunnen daar gewezen worden op het Makkelijk Lezen Plein (MLP), waar ook voor hen leuke boeken te leen zijn. Mochten ze nog niet ingeschreven zijn, dan kan dat ook meteen gebeuren.

"Tijdens de extra begeleidingslessen heb je een groot deel uit het boek "De Griezibus 1" gelezen. Steeds heb ik eerst een gedeelte voorgelezen en hebben jullie daarna de tekst nogmaals voorgelezen. Op deze manier kun je boeken lezen die boven je niveau liggen. Welke boeken zou jij nu graag willen lezen?" Laat de leerlingen reageren en maak zelf aantekeningen hiervan. Bespreek ook het antwoord op de eerste vraag van logboek les 34.

"Wanneer je het boek te moeilijk vindt, kun je bijvoorbeeld je ouders/verzorgers vragen je te helpen met het lezen van het boek. Wat voor soort boek zou je wel eens willen lezen? (Bijvoorbeeld een spannend boek, een detective, een romantisch boek of een historisch boek)."

De leerlingen kiezen een boek uit de schoolbibliotheek en nemen het boek mee naar huis om zelfstandig te lezen. Misschien vinden ze het ook leuk om de overige verhalen uit het boek zelf thuis te lezen. Er zijn ook vervolgboeken geschreven op de Griezibus. Een voorbeeld van "De Griezibus 2" staat op de laatste pagina's van het leesboek. Als gezellige afsluiting kan ook de film over de Griezibus gekeken worden.

Het bibliotheekbezoek kan ook op later tijdstip maar wel nog voor de grote vakantie. Bij voorkeur worden er afspraken gemaakt voor een 'terugkomsessie' waar de begeleider vraagt naar de toepassing van het geleerde (dit kan aan het begin van het nieuwe schooljaar).

BIJLAGE DYSLEXIESCAN VOOR LEERLINGEN

Heb je het idee dat de docenten weten dat je moeite hebt met lezen en spellen?

- Nee
- Ja, de meeste docenten
- Ja, ongeveer de helft van de docenten
- Ja, enkele docenten

Kruis aan of het voor alle docenten geldt, of voor maar een paar.

- 1 = Ja, de meeste docenten
 2 = Ja, ongeveer de helft van de docenten
 3 = Ja, een paar docenten
 4 = Nee, geen enkele docent

Ik merk dat verschillende docenten rekening houden met mijn lees- en spellingproblemen. Dit merk ik want

1 Ze laten me merken dat ze op de hoogte zijn van mijn lees- en spellingproblemen.	1	2	3	4
2 Ze bespreken samen met mij hoe ze rekening kunnen houden met mijn lees- en spellingproblemen binnen hun eigen vak.	1	2	3	4
3 Ik kan/mag fouten maken en fouten zijn er om van te leren.	1	2	3	4
4 Ze praten er met mij over of hun extra hulp mij ook echt helpt.	1	2	3	4

Deze vraag hoef je alleen maar in te vullen als er met jou speciale afspraken zijn gemaakt voor je lees- en spellingproblemen.

Welke voorzieningen krijg je, die jou helpen met je lees- en spellingproblemen?

- Extra tijd voor oefeningen en opdrachten
- Extra tijd voor toetsen
- Mondeling overhoren
- Aangepaste beoordeling van spelling
- Voorlezen of laten voorlezen van teksten en opdrachten
- Vergroten van teksten (eventueel aanpassing lettertype)
- Examenregelingen
- Toestaan van hulpmiddelen:
 - Laptop
 - ReadingPen
 - Tekst op cassettebandjes/cd
 - Gebruik spellingcorrector
 - Regelkaarten
 - Spellinglijsten
 - Anders, namelijk _____

- Door vrijstelling van taken:
 - Minder vragen of oefeningen
 - Minder te lezen boeken
 - Spelfouten niet beoordelen
 - Spelfouten gedeeltelijk beoordelen
 - Niet hardop (laten) voorlezen
 - Vrijstelling van een vreemde taal (of onderdeel daarvan)
 - Anders, namelijk _____

Heb je het gevoel dat de docenten meewerken aan deze voorzieningen?

- Ja, de meeste docenten
- Ja, ongeveer de helft van de docenten
- Ja, een paar docenten
- Nee, bijna niemand houdt zich er aan

Deze vraag hoef je alleen maar in te vullen als je op school extra begeleiding krijgt voor je leesproblemen.

Is deze begeleiding ervoor bedoeld om je beter te leren omgaan met je leesproblemen?	☐ Ja ☐ Nee
Voor welke vakken geldt dit?	☐ Voor Nederlands ☐ Voor de moderne vreemde talen ☐ Voor andere vakken waarbij lezen en schrijven belangrijk is.
Wat zou jij zelf nog willen weten, leren of doen om beter met je leesproblemen om te kunnen gaan? <ul style="list-style-type: none">☐ Meer weten over leesproblemen: wat het probleem is en waar het vandaan komt☐ Aan anderen laten zien waar ik goed in ben☐ Samen met andere leerlingen die leesproblemen hebben regelmatig praten over hun oplossingen☐ Anders, namelijk _____	

BIJLAGE EVALUATIE EXTRA BEGELEIDINGSLESSEN

Naam: _____

Datum: _____

School: _____

Ralfi-lezen

1 Bij het Ralfi-lezen leest de begeleider eerst een stuk tekst voor. Daarna wordt de tekst nog verschillende keren gelezen. Heeft het herhaald lezen je geholpen?

Ja

- ik merk dat ik nu vloeiender teksten kan lezen.
- ik kan nu zelf moeilijkere boeken lezen.
- maar ik zou liever

Nee

- het was voor mij niet nuttig, omdat

- anders, namelijk

2 Wanneer je een tekst voorleest, word je ook geholpen. Wanneer je een woord niet weet wordt het voorgezegt. Wat vond je van deze leeshulp?

- Prettig, omdat

- Niet prettig, omdat

3 Vind je het prettiger wanneer de begeleider de tekst voorleest óf werk je liever met een spraakprogramma op de computer (Sprint Plus)?

- De computer, omdat

- De begeleider, omdat

- Het maakt me niet uit.

Schrijfstrategieën

4 Je hebt verschillende schrijfoopdrachten gemaakt met een schema. Je hebt een recept geschreven volgens een schema en een detective met een zelf opgesteld schema. Wat vond je hiervan?

Handig

- het schema was handig. Het plan helpt je van te voren te bedenken wat je wil gaan schrijven.
- omdat

Niet handig

- ik bedenk liever ter plekke wat er in mijn verhaal gebeurt.

- omdat

5 Kende je deze aanpak al?

- Ja
- Gedeeltelijk
- Nee

Zo ja, bij welke vakken werkte je ook al zo?

Leesstrategieën

6 Tijdens het lezen van teksten heb je drie verschillende leesstrategieën geleerd, zodat je beter begrijpt wat er in een tekst staat. Deze strategieën zijn *voorspellen*, *samenvatten* en *vragen stellen*. Wat vond je van deze strategieën?

- Goed, omdat

- Niet goed, omdat

7 Pas je de geleerde leesstrategieën ook toe?

Ja

- Waar?

- Wanneer? _____
- Waarom? _____

Nee

- Waarom niet?

Spellingstrategieën

8 Je hebt tijdens de lessen ook spellingstrategieën geleerd. Je hebt de indeling luisterwoorden, regelwoorden en inprentwoorden geleerd. Wat vond je van deze strategieën?

- Goed, omdat

- Niet goed, omdat

9 Pas je de geleerde spellingstrategieën ook toe?

Ja

- Waar? _____
- Wanneer? _____

Nee

- Waarom niet?

Overhoor

10 Om gemakkelijker woorden te leren, heb je kennis gemaakt met het softwareprogramma *Overhoor*. Wat vond je hiervan?

- Goed, omdat

- Niet goed, omdat

11 Heb je *Overhoor* ook thuis geïnstalleerd?

- Ja
- Nee, omdat

12 Blijf je ermee werken, ook nu deze lessen voorbij zijn?

- Ja. Ik werk er op de volgende manier mee

- Nee, omdat

Spraakprogramma op de computer (Sprint Plus)

13 Was het voor jou de moeite waard om met een spraakprogramma te werken?

Ja, voor het

- controleren op spelfouten.
- voorlezen van teksten.
- schrijven van een tekst.

- voorspellen van woorden met Skippy.

-

Nee

- het was voor mij niet de moeite waard, omdat

14 Heb je nog regelmatig hulp nodig bij het gebruik van het spraakprogramma?

Ja, bij het

- veranderen van taal.
- veranderen van snelheid van voorlezen.
- gebruik van de markeerstiften.
- gebruik van Skippy.
- opzoeken van woorden in het woordenboek.

-

Nee

15 Hoe gaat het met lezen wanneer je Sprint Plus gebruikt?

Beter

- ik heb minder hulp nodig.
- ik voel me zekerder.
- ik heb nu meer zin gekregen om teksten te lezen.
- ik heb nu meer zin gekregen om zelf teksten te schrijven.
- ik kan me nu beter concentreren.
- ik kan langer met opdrachten bezig zijn dan voorheen.
- omdat

Niet beter

- omdat

Ik weet het niet.

16 Zijn er dingen die je vervelend vindt van het spraakprogramma of Skippy?

17 Stel, je zou Sprint Plus thuis mogen installeren, zou je het dan gebruiken?

- Nee.
- Ja, voor

18 Voor welke talen zou je het handig vinden om het spraakprogramma of Skippy te gebruiken?

- Nederlands
- Engels
- Frans

19 Wil je na afloop van deze begeleidingslessen Sprint Plus blijven gebruiken?

Ja

- omdat

- Voor welke vakken wil je het gebruiken en hoe pak je dat aan?

Nee

- omdat

Schrijf een kort briefje en vul de zinnen aan:

De afgelopen weken heb ik extra begeleidingslessen gevolgd. Tijdens de lessen hebben we vooral

Wat ik belangrijk en zinvol vind van deze lessen is

Wat ik minder zinvol vind is

Ik ben begeleid door _____ en haar/zijn
begeleiding vond ik

Ik vond dit vooral, omdat zij/hij

Als het zou kunnen, zou ik willen doorgaan/stoppen met deze lessen,
omdat

BIJLAGE 5: INHOUD CD-ROM

- Inleidend gesprek oplossingsgericht werken
- Powerpoint-presentatie en –notities over het Interventieprogramma Praktijkonderwijs

Introductiesessie

- Dyslexiescan
- Logboek introductiesessie

Sessie 1

- Poster
- Logboek les 1
- Interventieformulier les 1

Sessie 2

- Werkblad 2.1
- Logboek les 2
- Interventieformulier les 2

Sessie 3

- Vloeiendheidsschaal
- Werkblad 3.1
- Logboek les 3
- Interventieformulier les 3

Sessie 4

- Werkblad 4.1
- Logboek les 4
- Interventieformulier les 4

Sessie 5

- Werkblad 5.1 en 5.2
- Logboek les 5
- Interventieformulier les 5

Sessie 6

- Werkblad 6.1
- Logboek les 6
- Interventieformulier les 6

Sessie 7

- Werkblad 7.1
- Logboek les 7
- Interventieformulier les 7

Sessie 8

- Vervolggesprek
- Werkblad 8.1
- Logboek les 8
- Interventieformulier les 8

Sessie 9

- Werkblad 9.1
- Logboek les 9
- Interventieformulier les 9

Sessie 10

- Logboek les 10
- Interventieformulier les 10

Sessie 11

- Werkblad 11.1 en 11.2
- Logboek les 11
- Interventieformulier les 11

Sessie 12

- Logboek les 12
- Interventieformulier les 12

Sessie 13

- Logboek les 13
- Interventieformulier les 13
- Spinnen.rtf (leestekst voor Sprint Plus)

Sessie 14

- Werkblad 14.1
- Logboek les 14
- Interventieformulier les 14

Sessie 15

- Werkblad 15.1
- Logboek les 15
- Interventieformulier les 15

Sessie 16

- Logboek les 16
- Interventieformulier les 16
- De Griezibus p 25.rtf (leestekst voor Sprint Plus)

Sessie 17

- Vervolggesprek
- Tussentijdse evaluatie
- Interventieformulier les 17

Sessie 18

- Werkblad 18.1
- Logboek les 18
- Interventieformulier les 18

Sessie 19

- Werkblad 19.1
- Logboek les 19
- Interventieformulier les 19

Sessie 20

- Logboek les 20
- Interventieformulier les 20
- De Griezelbus p 30.rtf (leestekst voor Sprint Plus)

Sessie 21

- Werkblad 21.1
- Logboek les 21
- Interventieformulier les 21

Sessie 22

- Werkblad 22.1
- Logboek les 22
- Interventieformulier les 22

Sessie 23

- Logboek les 23
- Interventieformulier les 23
- De Griezelbus p 35.rtf (leestekst voor Sprint Plus)

Sessie 24

- Werkblad 24.1. en 24.2
- Logboek les 24
- Interventieformulier les 24

Sessie 25

- Werkblad 25.1
- Logboek les 25
- Interventieformulier les 25

Sessie 26

- Vervolggesprek
- Werkblad 26.1 en 26.2
- Logboek les 26
- Interventieformulier les 26

Sessie 27

- Logboek les 27
- Interventieformulier les 27
- De Griezelbus p 47 en 48.rtf (leestekst voor Sprint Plus)

Sessie 28

- Werkblad 28.1
- Logboek les 28
- Interventieformulier les 28

Sessie 29

- Logboek les 29
- Interventieformulier les 29

Sessie 30

- Werkblad 30.1 en 30.2
- Logboek les 30
- Interventieformulier les 30

Sessie 31

- Logboek les 31
- Interventieformulier les 31

Sessie 32

- Werkblad 32.1
- Logboek les 32
- Interventieformulier les 32
- De Griezelsbus p 131-133.rtf (leestekst voor Sprint Plus)

Sessie 33

- Vervolggesprek
- Werkblad 33.1
- Logboek les 33
- Interventieformulier les 33

Sessie 34

- Logboek les 34
- Interventieformulier les 34

Afsluitende sessie

- Dyslexiescan 2
- Evaluatie